

***A HAZAI VÍZ- ÉS CSATORNAMŰ ÜZEMELTETÉSI PIAC FELTÁRÁSA, A
VÍZ- ÉS CSATORNAKÖZMŰVEK ÁRAZÁSI, ÁRSZABÁLYOZÁSI
GYAKORLATÁNAK VIZSGÁLATA***

*A magyarországi piac szerkezetének elemzése, a hatósági árak kialakulási folyamatának,
módszertanának vizsgálata*

EXPERT MANAGEMENT CONSULTING KFT.
1025 Budapest, Ali utca 12.
Telefon/fax: 06 1 336 1136
www.expertmc.hu

TARTALOMJEGYZÉK

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ	4
1. A VÍZ- ÉS CSATORNAMŰ ÜZEMELTETÉS HAZAI PIACÁNAK ELEMZÉSE.....	12
1.1. A VÍZ- ÉS CSATORNAMŰ ÜZEMELTETÉSI PIACOT MEGHATÁROZÓ TECHNOLÓGIAI FOLYAMATOK, INFRASTRUKTÚRÁK ÁTTEKINTÉSE	12
1.1.1. Hálózat, eszközök	12
1.1.2. Az ivóvíz ellátás és a szennyvízkezelés, mint hálózatos iparág	15
1.1.3. A víziközművek fogalmának meghatározása.....	16
1.2. A VONATKOZÓ JOGSZABÁLYOK ÁTTEKINTÉSE, ÖSSZEFOGLALÁSA, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A HATÓSÁGI ÁRAK MEGHATÁROZÁSÁRA.....	17
1.2.1. Víz Keretirányelv (2000/60/EK) és a hozzá kapcsolódó releváns irányelvek.....	17
1.2.2. A magyar jogszabályi háttér.....	23
1.2.3. Szabályozás nem gazdasági szempontjainak elemzése, figyelembe vétele.....	34
1.3. A HAZAI PIAC SZERKEZETÉNEK BEMUTATÁSA, A PIACI MŰKÖDÉSI MODELL ÁTTEKINTÉSE	37
1.3.1. A magyarországi víziközmű piac szerkezete	37
1.3.2. A hazai víziközmű infrastruktúra jellemzői	38
1.3.3. Az öt regionális víziközmű társaság.....	41
1.3.4. A víziközmű privatizáció jelenlegi helyzete Magyarországon, benchmark tapasztalatok	45
1.3.5. Tulajdonlás és működtetés a víziközmű szektorban	50
2. A VÍZIKÖZMŰ - SZOLGÁLTATÁSOK ÁRAZÁSI GYAKORLATÁNAK, A HATÓSÁGI ÁRAK MEGHATÁROZÁSI MÓDSZERTANÁNAK ELEMZÉSE	56
2.1. AZ EURÓPAI UNIÓS IRÁNYMUTATÁSOK ELEMZÉSE, BEMUTATÁSA	56
2.2. A HATÓSÁGI ÁRMEGHATÁROZÁS RENDSZERÉNEK BEMUTATÁSA	60
2.2.1. Hazai árazási gyakorlat	60
2.2.2. A hazai víziközmű-szolgáltatások árának alakulása, az árakat meghatározó tényezők ismertetése	65
2.2.3. Az öt regionális szolgáltató gyakorlatának részletes vizsgálata az árazás mozgásterének vonatkozásában	69

2.3. SZABÁLYOZÁSI BENCHMARK.....	72
2.3.1. Árszabályozás más országokban.....	73
3. A HAZAI VÍZ- ÉS CSATORNAMŰ ÜZEMELTETÉSI PIAC KRITIKUS PONTJAINAK MEGHATÁROZÁSA, FEJLŐDÉSI IRÁNYOK, FEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEK BEMUTATÁSA... 93	
3.1. A PIAC MŰKÖDÉSÉT, A FOGYASZTÓI ÉRDEKEK ÉRVÉNYESÜLÉSÉT HÁTRÁLTATÓ TÉNYEZŐK FELTÁRÁSA	93
3.2. A PIAC FEJLŐDÉSÉT, A PIACI KUDARCOK KIKÜSZÖBÖLÉSÉT ELŐSEGÍTŐ LEHETŐSÉGEK KUTATÁSA	95
ÁBRAJEGYZÉK	99
IRODALOMJEGYZÉK	100
MELLÉKLETEK	106
ANGLIA ÉS WALES VÍZIKÖZMŰ PIACA - ESETTANULMÁNY	107

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

Jelen tanulmányt az Expert Management Consulting Kft. a Gazdasági Versenyhivatal Versenykultúra Központjának támogatásával készítette, azzal a céllal, hogy feltárja a hazai víz- és csatornamű üzemeltetési piac sajátosságait, különös tekintettel az árazási, árszabályozási kérdésekre.

A tanulmány három főbb egységből áll. Az első fejezet fókuszra a jogszabályi környezet bemutatása mellett a hazai piac szerkezetének, működésének ismertetése. A második fejezet az árak meghatározásával és az árszabályozással foglalkozik, a hazai gyakorlat vizsgálatán kívül ezen fejezetnek egy európai szabályozási benchmark is részét képezi. A harmadik fejezetben a víziközmű szektor szerkezetével, működésével kapcsolatos problémák, illetve az azokra vonatkozó lehetséges megoldások összefoglalása található.

↳ **A víziközmű szektor hálózatos iparág jellege**

A víziközmű szektor technológiai adottságaiból következően mind a termelők, mind a fogyasztók befolyásolhatják más termelők, illetve fogyasztók lehetőségeit és döntéseit, így a szektorban **externáliák** vannak jelen. **A víziközmű-szolgáltatást végző vállalatok** a vezetékhalozatok duplikációjának költségessége miatt **természetes monopóliumként üzemelnek**, piaci pozíciójuk az esetek nagy többségében dominánsnak tekinthető. Működésükről részletes információkat nem minden esetben kötelesek szolgáltatni, így **információs aszimmetria** is jelen van a szektorban. Mindezen jellemzők alapján megállapítható, hogy a víziközmű szektor hálózatos iparág jellegét mutat.

↳ **A víziközművek üzemeltetésének jogszabályi háttere**

A víziközművek üzemeltetésének kérdése európai szinten is kiemelt fontossággal bír, ezt jelzi, hogy a 2000-ben kiadott **Víz Keretirányelvben közös európai uniós irányvonalak** kerültek kijelölésre. A keretirányelv alapvetően a vízhasználat hatékonyságának növelését, a vizek és a környezet védelmét célozza. Konkrét iránymutatásokat csak a vízminőség tekintetében tartalmaz, egyéb témákban csak a szabályozás által követendő elveket határozza meg. A víziközmű szolgáltatások árazására vonatkozóan az irányelv a **„szennyező fizet”**, illetve a **„teljes költség megtérülés”** elvének alkalmazását irányozza elő, azonban ennek megvalósítására nézve nem tartalmaz utasításokat. A Víz Keretirányelvhez kapcsolódóan az Európai Unió több irányelvet is kiadott, melyek egy-egy részterületre nézve tartalmazzak konkrét előírásokat.

Hazánkban a jogszabályok komplex rendszere szabályozza a víziközművek működését. A szektor szabályozásának alapját a Vízgazdálkodási törvény jelenti (Vgtv.), mely tartalmazza az állami és önkormányzati feladatokat, valamint a víziközművek üzemeltetésére vonatkozó előírásokat. Törvényi szinten kerül szabályozásra a **környetterhelési díj**

alkalmazása is. A víziközművek által nyújtott szolgáltatások hatósági áras szolgáltatásnak minősülnek, így maximált árak meghatározására kerül sor.

A szektor működését a törvényi szinthez hasonlóan rendeleti szinten is több jogszabály szabályozza. A rendeletek szabályozzák azokat a kérdéseket, melyekre a törvények részletesen nem térnek ki, így például az aktuális díjak meghatározását, a **vízkeszletjárulék** számítási módját, a minőségi követelményeket, valamint a környezet védelmét szolgáló intézkedéseket.

A hazai jogszabályok a Víz Keretirányelv implementációját csak részben valósították meg, az árak sok esetben nem fedezik a költségek teljes körét, számos esetben még a működéshez szükséges karbantartási költségek megtérülésére sem nyújtanak fedezetet, emellett a „szennyező fizet” elv sem valósult meg teljes mértékben.

A szabályozási kérdések vizsgálata során a víziközművek által nyújtott szolgáltatások nem gazdasági jellegű szempontjai is elemzésre kerültek. Megállapítást nyert, hogy az árképzési folyamatban érvényre juthatnak rövid távú politikai érdekek, illetve a szociális szempontok is torzítják az árak megállapításának folyamatát. A víziközmű szolgáltatásokhoz kapcsolódó támogatási rendszer jelenleg fedezeti alapú, így egyes esetekben a szociálisan rászorulóknak nem részesülnek állami támogatásban. A víziközmű szektorban a nem gazdasági jellegű szabályozás tekintetében kiemelten fontos szempont a környezet védelme, mely részben figyelembe vételre kerül a hazai gyakorlatban, azonban valószínűsíthető, hogy az alkalmazott eszközök nem kellően hatékonyak.

↳ **A víziközművek működési, üzemeltetési körülményei hazánkban**

A tanulmány egyik fő fókusza a hazai víziközmű szektor szerkezetének feltárása, az infrastruktúrális helyzet, a tulajdonlasi és működtetési viszonyok felmérése. Magyarországon az elmúlt 20 évben a víziközművek száma több mint tízszeresére nőtt, ami jelentős elaprózódáshoz vezetett. Az öt állami, regionális vízmű mellett mintegy 400 kisebb szolgáltató látja el a lakosságot.

Magyarországon az ivóvíz-ellátó rendszerek megfelelő lefedettséget biztosítanak. Nem mondható el ugyanez a csatornahálózatról, mely mindössze a lakosság kétharmadának biztosítja a szennyvízelvezetést. A csatornázottság növelése érdekében a 2015-ig terjedő időszakban a Nemzeti Települési Szennyvíz-elvezetési és -tisztítási Megvalósítási Program keretében több mint 800 milliárd forint értékben történnek majd beruházások, így az időszak végére a csatornázottság országos szinten várhatóan megközelíti a 90%-os értéket.

A víziközmű szektorban az **előregedő, korszerűtlen műtárgyak** miatt a beruházások nagyobb része pótló, korszerűsítő jellegű, az új létesítmények létrehozását célzó beruházások aránya csupán 40% körüli. A beruházások finanszírozásával kapcsolatban problémát jelent, hogy az önkormányzatok által meghatározott árak nem mindig nyújtanak fedezetet a teljes értékcsökkenésre, így a beruházásokra sem.

Az öt állami tulajdonban lévő regionális víziközmű (Tiszamenti Vízművek, Északmagyarország Regionális Vízművek, Duna Menti Regionális Vízmű, Északdunántúli Vízmű, Dunántúli Regionális Vízmű) a teljes lakosságnak körülbelül hatodát látja el ivóvízzel, míg szennyvízelvezetési és -tisztítási tevékenységet kevesebb mint 10% vonatkozásában végez. A regionális vállalatok az állami tulajdonú víziközművek üzemeltetésén túl önkormányzati tulajdonban lévő víziközműveket is üzemeltetnek, valamint árbevételükben jelentős részt képvisel a társszolgáltatók részére átadott vízből származó bevétel is.

↳ Privatizáció Magyarországon és Európában

Magyarországon a 90-es évek óta folyik az állami vállalatok privatizációs folyamata, mely a víziközmű szektort sem kerülte el. Napjainkig kizárólag önkormányzati tulajdonú víziközműveket privatizáltak koncessziós szerződések keretein belül. Ebben a konstrukcióban az üzemeltetői vagyon értékesítésére kerül sor, bár volt példa a közművagyon részleges értékesítésére is. A **koncessziós szerződés** keretében működő vállalat bérleti (koncessziós) díjat fizet az önkormányzatnak az eszközök használatáért cserébe. Ez a bérleti díj szolgálna fedezetül a szükséges felújításoknak, beruházásoknak, azonban szabályozás hiányában jelenleg az önkormányzatok szabadon rendelkezhetnek az e téren befolyó forrás felhasználásáról.

Az **Új Tulajdonosi Program** meghirdetésével elvileg lehetőség nyílt a regionális víziközművek privatizációjára is, jóllehet a jogszabályok ide vonatkozó rendelkezései nem egyértelműek. A Program alapján az öt regionális víziközmű összevonásra kerülne két nagyobb vállalatba, majd ezek után történe a két vállalat tőzsdére való bevezetése. A regionális víziközművek privatizációjával kapcsolatban megállapítható, hogy a szabályozási kérdések rendezése előtti magánosítás súlyos problémákat vethet fel.

Egyes európai országokban (például Franciaország, Spanyolország) **az állami irányítás kudarca, valamint a szektor iránt érdeklődést mutató transznacionális vállalatok hatása folytán a piaci liberalizáció és ezzel együtt a magánosítás folyamata is megkezdődött**, egyes országokban már le is zajlott (például Anglia). A víziközművek privatizációjára három alapvető modell született. Az angol modell szerint a víziközművek teljes eszközállományát privatizálják, majd az így létrejött vállalatok között egy központi hatóság a vállalatok által rendszeresen szolgáltatott adatok segítségével indirekt, benchmark alapú versenyt hoz létre, valamint az árakat is meghatározza több éves (Angliában 5 éves) periódusokra. A francia modellben a privatizáció koncessziós, illetve lízing szerződések keretében valósul meg, mely szerződések elnyeréséért az önkormányzatok pályázatot írnak ki. A pályázási szakaszban tehát direkt verseny alakul ki a szolgáltatók között. A privatizáció ilyen formáját szerződéses delegált menedzsmentnek nevezik. A német modellben a privatizált vállalatban létrehoznak egy állami felügyelő szervezetet, amely biztosítja a megfelelő állami kontrollt a vállalat tevékenysége felett, ugyanakkor teret ad a piaci logika által vezérelt működésnek.

Európában a magánvállalatok szerepvállalásának arányát tekintve nagy különbségek vannak az egyes országok között. A víziközmű üzemeltetés állami kézben tartásának legfőbb oka, hogy a fejlett, jóléti demokráciában élő országok esetében az állami szervezetek képesek a magánvállalatokkal vetekedő hatékonysággal ellátni feladataikat, így ezekben az országokban (például Svédország, Hollandia) a privatizáció és liberalizáció egyik kiváltó oka hiányzik. Összességében megállapítható, hogy **nincs egységesen elfogadott, európai szintű doktrína arra nézve, hogy a víziközművek üzemeltetése milyen konstrukcióban történjen.**

↳ Tulajdonlás és működtetés

A privatizációs folyamatok meghatározzák a tulajdoni viszonyokat, azok pedig részben determinálják, hogy a víziközműveket milyen formában működtetik. A víziközművek tulajdonlás és működtetés viszonya hazánkban kevésbé változatos: a regionális szolgáltatók az állami víziközműveket vagyongazdálkodásba kapták, az általuk üzemeltetett önkormányzati víziközművekkel szerződés alapján végzik tevékenységüket. Azok a társaságok, amelyeket önkormányzatok alapítottak, jellemzően koncessziós szerződés alapján üzemeltetik az önkormányzat tulajdonában lévő víziközműveket, de saját tulajdonú közművel is rendelkezhetnek.

A tanulmányban ismertetésre kerül egy kétdimenziós szempontrendszer, mely alapján a tulajdonlás és működtetés négy modellje különböztethető meg. A szempontrendszer egyik dimenziója az állami szerepvállalás mértéke, míg a másik szempont a szerepvállalás módja. Az európai országok tekintetében nem lehet egy domináns modellt kiemelni, noha az mindenképpen megállapítható, hogy az állami szerepvállalás európai viszonylatban még mindig jelentős, bár erre nézve csökkenő tendenciát mutatnak az előrejelzések. A szempontrendszer alapján Magyarország nem sorolható be egyértelműen egyik kategóriába sem, a szektor jövőben esedékes szabályozásától nagymértékben függ, hogy melyik modellhez közelít majd a hazai gyakorlat.

↳ A víziközmű szolgáltatások hazai árazási gyakorlata

A tanulmány elején részletezett európai irányelvek nem tartalmaznak konkrét iránymutatásokat az árazási módszertanra nézve, azonban három európai szintű dokumentum is foglalkozik részletesen a kérdéssel, melyek bemutatása a tanulmány részét képezi. A dokumentumok alapvető logikája, hogy a hatékony árazás a fogyasztási szokások alakításán, valamint a szolgáltatóknál realizálódó bevételeken keresztül hozzájárul a szolgáltatási színvonal növekedéséhez, valamint a környezeti célok eléréséhez. A három forrás egyetért abban, hogy a szolgáltatás árazása során a teljes költség megtérülés elvét kell követni, és iránymutatást adnak arra nézve, hogy milyen költségcsoportok figyelembe vétele ajánlott (például: pénzügyi költségek, erőforrásköltségek, környezeti költségek, társadalmi költségek). Ezen ajánlások szerint **az egyes fogyasztói csoportok – úgymint ipari, mezőgazdasági, háztartási – megkülönböztetése tovább növeli az árazás hatékonyságát.** Az egyes

dokumentumok között nincs egyetértés arra nézve, hogy pontosan milyen költségeket kell figyelembe venni, de az alapvető logika minden esetben megegyezik. Megállapítható továbbá, hogy a figyelembe vételre javasolt költségek jelentős része nehezen számszerűsíthető, azonban erre nézve nincs iránymutatás a dokumentumokban. **A figyelembe vett költségek körének bővülésével természetesen együtt jár az árak jelentős emelkedése is, ezért az árazási reform fokozatos megvalósítása javasolt.** Fontos ajánlás a hazai gyakorlatra nézve, hogy az árazási rendszernek átláthatónak, jól kommunikáltnak kell lennie, hiszen ez elősegíti az érintettek általi elfogadást, és a tervezhetőséget.

Magyarországon az árak meghatározásáért az önkormányzatok, illetve az állami víziközművek esetében a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium felel. Mivel nincsen egységes központi szabályozás az árazásra nézve, sokféle ármegállapítási módszertan működik egymással párhuzamosan. A heterogenitás a díjrendszerek szintjén is meglehetősen erős, egytényezős és kéttényezős díjazás egyaránt megtalálható a szektorban, valamint progresszivitás tekintetében sem egységes a gyakorlat.

A figyelembe vett költségek vonatkozásában hazánkban az alapvető költségek árakba való beépítése jelenti a legnagyobb gondot, mivel sok esetben a karbantartáshoz szükséges költségek sem térülnek meg, illetve **a vállalatok által alkalmazott amortizációs kulcsok is gyakran elmaradnak a szükséges mértéktől.** Az eszközök karbantartásával kapcsolatban további problémát jelent, hogy a víziközművek üzemeltetői által fizetett koncessziós díjak felhasználása nincs jogszabályban korlátozva, így az a szektoron kívül is felhasználható. Az európai szintű ajánlások által figyelembe vételre javasolt költségek közül a természeti és az erőforrás költségeket hazánkban részben beépítik az árakba, a vízkészletjárulék és a környezetterhelési díj formájában. Ezen tételek részaránya a vízszolgáltatások árában meglehetősen alacsony, így az eszközök feltehetően nem ösztönöznek kellőképpen fenntartható vízhasználatra.

A tanulmány részét képezi a hazai árak alakulásának elemzése, illetve az árakat befolyásoló tényezők vizsgálata. **Hazánkban az árak az elmúlt 12 év alatt 3-4,5-szeresükre nőttek,** amely részben az inflációnak köszönhető, részben az általános forgalmi adó kulcsának növekedéséből, valamint a környezetterhelési díj bevezetéséből következik. Az árak alakulásának vizsgálatát nehezítette, hogy **keresztfinanszírozás van jelen mind az ivóvíz- és szennyvízszolgáltatások között, mind az egyes fogyasztói csoportok (lakossági – közületi) között.**

↳ **Az árak meghatározásának állami gyakorlata**

A tanulmány elemzi az állami víziközművek esetében alkalmazott árazási gyakorlatot, ami azért indokolt, mert a regionális víziközművek a szektor meghatározó szereplői. Az állami, regionális víziközművek vonatkozásában az ármegállapító hatóság a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium. Az árak meghatározásában a Pénzügyminisztérium is részt vállal közvetve, mivel az általa meghatározott makrogazdasági adatok alapján történik az

engedélyezett áremelés mértékének meghatározása. A tanulmányban részletes vizsgálat tárgyát képezi az állami árképzési gyakorlat, mely vizsgálat eredményei a következőképpen foglalhatók össze. Az állami árképzés intézményi szerkezete nem tisztázott, a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztériumon belül nincs egy jól elhatárolható szervezeti egység, amely a víziközmű szolgáltatások árazásával foglalkozna, ennek hiányában az érintettek és a minisztérium közötti kommunikáció nem elég hatékony. Az ármegállapító hatóság közvetlen politikai befolyásnak van kitéve, mely az ármegállapítás során torzulásokat okozhat. Az árazási folyamat nem elégséges kommunikációja, illetve az éves árazási periódusok a szolgáltatók számára nehezíti teszi a következő évek üzleti terveinek elkészítését, ami nem hatékony működést eredményez. Az állami ármegállapítási gyakorlatban sem épülnek be teljes mértékben a működést hosszú távon is garantáló költségek. Az **árak** megállapítása után azok **ellenőrzése nem valósul meg**, így az árszabályozás kevésbé hatékony.

↳ Szabályozási benchmark

A tanulmány részét képezi egy szabályozási benchmark, melynek keretében tizenkét ország víziközmű piacának intézményi háttere, működési mechanizmusa, illetve jellemző árazási módszertana kerül ismertetésre. Ezek az országok a működtetési, tulajdonlási modelljük alapján lettek csoportokba sorolva, mely besorolás meghatározója az adott ország liberalizációs modellje. Összességében **megállapítható, hogy az azonos modellbe tartozó, tehát hasonló szerkezeti jellemzőkkel rendelkező országok esetében is jelentős különbségek tapasztalhatók többek között az árszínvonalban, illetve az árazási módszertanban egyaránt**. Anglia és Wales víziközmű piaca részletes ismertetésre került egy esettanulmány keretében, ennek oka, hogy ott már működik egy független gazdasági szabályozó hatóság (OFWAT), mely az eddigi tapasztalatok alapján hatékonyan képes végezni tevékenységét. Az árképzés központosítva (az OFWAT által), előre több évre történik, valamint megvalósul az árak utólagos kontrollja, így az angol rendszer sok szempontból példaként szolgálhat a hazai víziközmű szektor reformja esetén.

↳ Piaci kudarcok és a hatékony működést hátráltató tényezők

A tanulmány a víziközművekre vonatkozó hazai és nemzetközi szabályok, iránymutatások, a működési környezet és a benchmark tapasztalatok elemzése után a víziközmű szektor legfőbb problémáit foglalja össze. A piac szerkezetével kapcsolatban megállapítást nyert, hogy az **elaprózott szerkezet** nem szolgálja a hatékony működést, a túlságosan kisméretű vízművek nem képesek megfelelő szolgáltatási színvonalat biztosítani.

A piac működését alapjaiban rendítheti meg, hogy **a tulajdonlásra vonatkozó jogszabályok ellentmondást tartalmaznak** arra nézve, hogy a víziközművek milyen tulajdonosi szerkezet mellett végezhetik tevékenységüket. Az ellentmondások feloldása, a jogszabályok pontosítása nélkül a piac hatékony működése nem valósítható meg.

Az árak meghatározásával kapcsolatban a legsürgetőbb **probléma, hogy a hosszú távú működéshez szükséges költségek teljes mértékben kerüljenek figyelembe vételre az árakban. Nincs egységes árazási módszertan**, azonban számos ármegállapító hatóság létezik párhuzamosan, így az árazási gyakorlatok és a megállapított árak betartása sem ellenőrizhető, hatékony árkontroll nélkül pedig az árszabályozás nem működik megfelelően. Az egyes szolgáltatások megállapított árai gyakran kényszerítik a szolgáltatókat arra, hogy egyes fogyasztói csoportok, illetve szolgáltatások között **keresztfinanszírozást** valósítsanak meg, ami a vállalatok működési hatékonyságát csökkentheti. Az árak megállapítása során az európai irányelvek és ajánlások által megjelölt költségek figyelembevétele csupán részben történt meg, ezen a téren még jelentős fejlődésre van szükség.

A szektor megfelelő működéséhez nem hanyagolhatók el a szociális szempontok sem, így a jelenlegi, **rászorultsági tényezőket nélkülöző támogatási rendszer** átalakítása is szükségessé vált.

↳ **A piac hatékony működése érdekében szükséges lépések**

A tanulmány végén a feltárt problémák kezelését célzó eszközök kerültek bemutatásra. A piaci kudarcokra, működési problémákra adható válaszok röviden összefoglalva az alábbiak.

A piac elaprózódása a működési engedélyek megszerzéséhez szükséges feltételrendszer kiterjesztésével csökkenthető. Egy elvárt szolgáltatási színvonal meghatározása arra kényszerítené a kisebb szolgáltatókat, hogy szövetségekbe tömörüljenek, illetve összeolvadjanak, így kialakulhatna a szolgáltatók optimális száma.

A piac működését nagymértékben segítené egy egységes, megfelelően kialakított és ellenőrzött árszabályozási rendszer, melyben megvalósul a fogyasztói csoportok megkülönböztetése, az egységes, kéttényezős, progresszív tarifarendszer, és amely a lehető legteljesebb mértékben kiszűri a keresztfinanszírozást az egyes szolgáltatások és fogyasztói csoportok között. Az árak megállapítása során feltétlenül szükséges figyelembe venni a szolgáltatás teljes költségét, azonban a rendszer kialakítása során a fogyasztói érdekekre tekintettel fokozatosan kell eljárni.

A piacon jelenlevő szolgáltatók számának csökkenésével lehetőség nyílik egy hatékonyan működő központi, független, szakmai hatóság létrehozására, mely hatáskörébe utalható az árak megállapítása, valamint a víziközművek felügyelete is, így a tulajdonosi, üzemeltetői és ellenőrzési hatáskörök szétválasztása biztosítható. **A központi hatóság működése jobb átláthatóságot és tervezhetőséget eredményezne, amit tovább javíthat az árazási periódusok időtartamának több évre való kiterjesztése.**

Az árszabályozási rendszer átalakításának természetes következménye lehet az árak emelkedése, amely szükségessé teszi, hogy a jelenlegi támogatási rendszer helyett egy rászorultság alapján működő szisztéma kerüljön bevezetésre. Ennek lehetséges megoldását jelentheti a távhő illetve a vezetékes gáz esetében bevezetett ártámogatási rendszer, illetve a jelenleg is működő lakásfenntartási támogatás rendszer mintájára kialakított támogatás..

A tulajdonlási kérdéseket tekintve nem adható egyértelmű javaslat arra nézve, hogy az állam milyen mértékben vállaljon szerepet a szektor működtetésében, európai viszonylatban a lehetőségek szinte teljes spektruma megtalálható. Feltétlenül szükséges azonban a jogszabályi rendszerben található ellentmondások feloldása. Amennyiben a törvények és egyéb jogszabályok konzisztens, jól átlátható módon szabályozzák a piac működését, úgy a tulajdonlás kérdése a rendszer hatékonyságának szempontjából másodlagosnak mondható.

1. A VÍZ- ÉS CSATORNAMŰ ÜZEMELTETÉS HAZAI PIACÁNAK ELEMZÉSE

1.1. A VÍZ- ÉS CSATORNAMŰ ÜZEMELTETÉSI PIACOT MEGHATÁROZÓ TECHNOLÓGIAI FOLYAMATOK, INFRASTRUKTÚRÁK ÁTTEKINTÉSE

Egy iparág szerkezete, működése nagymértékben függ a végzett tevékenység jellegétől, a működéshez szükséges eszközöktől, a termékek, szolgáltatások jellemzőitől. Ennél fogva a víziközmű szektor mélyebb gazdasági elemzése előtt szükséges az azt meghatározó anyagi folyamatok, technológiai tényezők vizsgálata.

1.1.1. Hálózat, eszközök

A víz nélkülözhetetlen az élet minden formájához, a megfelelő mennyiségű és minőségű víz nélkül nem csak a termelés nem működik, a mindennapi élet feltételei sem adottak. A fogyasztók vízzel való ellátása első látásra egyszerűnek tűnhet, a valóságban azonban számos bonyolult folyamat eredményeként jut el az ivóvíz a vízlelőhelytől a fogyasztóig. Az ivóvíz ellátás bonyolult, költséges mivolta, illetve a víz alapvető fontossága miatt az ivóvíz ellátó rendszerek (és ezzel együtt a szennyvízelvezető rendszerek is) az egyes államok által kialakított és működtetett víziközmű-szolgáltatás keretében jöttek létre. Ebből a szempontból az ivóvízellátás és a szennyvízelvezetés és -tisztítás a többi hálózatos iparághoz hasonlít (például a villamosenergia-iparhoz). Vannak azonban olyan jelentős különbségek, amelyek megértéséhez szükséges az ivóvízellátás és a szennyvízelvezetés és -tisztítás ellátási láncát felvázolni.

Az 1. és 2. számú ábrákon az ivóvíz ellátás és a szennyvízelvezetés ellátási lánc látható. A vízellátás első lépése a víz kitermelése. Ennek több módja lehetséges, a legegyszerűbb és legkevésbé költséges mód a felszíni vízből történő kitermelés. A rétegvizek, karsztvizek kitermelése a kutak fúrása és fenntartása miatt költségesebb módszer, azonban sok helyen, megfelelő felszíni bázis hiányában csak ez a módszer alkalmazható. Magyarország rendkívül kedvező adottságokkal rendelkezik a felszín alatti vízkészleteket tekintve, ami lehetővé teszi, hogy sok kis vízmű üzemeltesen saját fúrt kúttal, ami talán nagyobb önállóságot biztosít, ugyanakkor csökkentheti a méretgazdaságosságból adódó előnyöket. A kedvező vízrajzi adottságok ellenére is lehetséges, hogy a szolgáltató saját vízkivételi lehetőségei nem képesek kielégíteni a fogyasztói igényeket. Ekkor van szükség vízátadásra, amely során egy jellemzően nagyobb szolgáltató már tisztított vizet ad el az arra rászoruló szolgáltatónak. Ez lényegét tekintve nagykereskedelmi tevékenység.

1. ÁBRA: AZ IVÓVÍZ ELLÁTÁSI LÁNC¹

A vizet a kitermelés után meg kell tisztítani a szennyező anyagoktól, annak érdekében, hogy megfeleljen a meghatározott egészségügyi határértékeknek. Ez a tisztítási folyamat nagyban eltér a későbbiekben tárgyalt szennyvíztisztítási folyamattól, hiszen általában ebben az esetben sokkal tisztább vizet kell megtisztítani, mint a szennyvíz esetében. A víz a tisztítás, fertőtlenítés után bekerül a vezeték-hálózatba, tehát ettől a ponttól kezdve már valóban ivóvízről beszélhetünk.

Az ivóvízzel kapcsolatos eszközök közül az egyszerű fogyasztó legtöbbször magával a csővezeték-hálózattal kerül kapcsolatba. Az ellátó hálózat kiépítése, üzemeltetése és fenntartása az egész ellátási lánc legfontosabb tevékenysége. Ennek oka – azon túl, hogy a fogyasztó közvetlenül a hálózattal kerül kapcsolatba -, hogy a hálózat kiépítése, üzemeltetése és karbantartása a legkölségesebb tevékenységek közé tartoznak az ivóvízellátáson belül. A hasonló, hálózatos iparágakhoz képest azonban az ivóvízellátó hálózat jelentős különbségeket mutat. Az ivóvíz esetében nem beszélhetünk összefüggő, országos átviteli, elosztói hálózatról, az egyes vízművek, illetve azok tulajdonosai, üzemeltetői saját hálózatokat üzemeltetnek, építenek ki, amelyek csak szükség esetén kapcsolódnak össze (például vízátadás esetén).

Természetesen a fentebb vázolt folyamatok mellett a szolgáltatók egy sor támogató jellegű tevékenységet is végeznek. Ezek közül a legfontosabbak a vízfogyasztás mérése, a vízminőség-ellenőrzés, az ügyfélszolgálat és a hibaelhárítás. Napjaink gyakorlatában a méréssel és díjbeszedéssel kapcsolatos feladatokat a szolgáltatók gyakran kiszervezik erre szakosodott cégeknek.

¹ Forrás: DRV Zrt.

Az ivóvíz eljuttatása a fogyasztóhoz természetesen csak a körforgás egyik fele. A fogyasztónál a vízhasználatból keletkező szennyvíz elvezetése, tisztítása és kezelése legalább ennyire fontos feladat. A szennyvízelvezetés és -tisztítás ellátási láncá hasonlóan épül fel, mint az ivóvízellátásé, ám értelemszerűen fordított logikával. Az első lépés a szennyvíz összegyűjtése, ami két módon történhet, egyrészt csatornahálózatra kötött fogyasztók esetén a szennyvizet közvetlenül a csatornába gyűjtik, míg csatornával nem rendelkező fogyasztók esetén szennyvíz-szállító járművek segítségével jut el a szennyvíz a következő lépésekig. Ahogyan az ivóvíz esetében, az ellátási láncnak ez a szakasza kritikus, hiszen az ideális állapot szerint a csatornahálózat hossza megegyezik a vízhálózat hosszával (vagyis zárt a közműolló), ami természetesen azt is jelenti, hogy a csatornahálózat kiépítése és fenntartása ugyanolyan költségeket indukál, mint a vízvezeték-hálózat esetében. Sőt, a csatornahálózat kiépítése és üzemeltetése során, ha lehet, még körültekintőbben kell eljárni, hiszen az akár erősen szennyező anyagokat is tartalmazó szennyvíz elvezetése során keletkező hiba felmérhetetlen károkat okozhat. Országos elosztó, vagy átviteli hálózatról a szennyvíz esetében sem beszélhetünk, annál is inkább, mivel a szennyvízelvezető-hálózatok jellemzően gravitációs elven működnek, ami azt jelenti, hogy a vezeték-hálózatban nincs állandó nyomás. Ilyen körülmények között, valamint figyelembe véve a szennyvíz állagbeli, kémiai-biológiai jellemzőit, egy országos hálózat kiépítése nem lehetséges.

2. ÁBRA: A SZENNYVÍZ ELLÁTÁSI LÁNC²

Az összegyűjtött szennyvíznek tisztításon kell átesnie, mielőtt visszakerülne a természetbe. A tisztításnak három fokozatát szokás megkülönböztetni. Az első fokozatban a szennyvízben található szilárd hordalékanyagok eltávolítása történik, különböző rácsok, szűrők, ülepítők segítségével. A szennyvíztisztítás második fokozata a biológiai tisztítás, a szennyvízben

² Forrás: DRV Zrt.

található szerves vegyületek eltávolítása. Az utolsó, harmadik fokozat a kémiai tisztítás, ekkor az olyan szerves vegyületek eltávolítása történik, amelyek a természetes vizekbe kerülve eutrofizációt (túlzott algásodást), illetve egyéb káros hatásokat okozhatnak. A szennyvíztisztítás során keletkező melléktermék a szennyvíziszap. A szennyvíziszap, amennyiben környezetszennyező kémiai anyagokat nem tartalmaz, mezőgazdasági célokra felhasználható, illetve kiszáritás után akár energiatermelésre is hasznosítható. A környezetre káros anyagokat is tartalmazó szennyvíziszap elhelyezéséről természetesen szintén gondoskodni kell.

A tisztított szennyvizek, amennyiben megfelelnek a környezetvédelmi előírásoknak, visszakerülnek természetes vizeinkbe. Ahhoz, hogy a szennyvíz elvezetése és tisztítása megfelelően működjön, ugyanúgy szükség van támogató jellegű tevékenységekre, ahogy azt az ivóvíz esetében is láthattuk. A szennyvíz elvezetésekor nem történik az ivóvízhez hasonló mérőóra leolvasás, azonban az ügyfélszolgálat, hibaelhárítás és a vízminőség-ellenőrzés egyaránt fontos tevékenységek.

1.1.2. Az ivóvíz ellátás és a szennyvízkezelés, mint hálózatos iparág

Hálózatos iparágak alatt azokat a szektorokat értjük, amelyekre az alábbi jellemzők igazak:

- ▶ Az iparágban **pozitív externália** (külső gazdasági hatás) van jelen, vagyis egy új fogyasztó hálózathoz történő csatlakozása a többi fogyasztó számára (is) előnyökkel járhat.
- ▶ **Természetes monopóliumok** alakulnak ki, tehát a méret- és választékgazdaságosság, valamint a termelési költségviszonyok (magas fix és alacsonyabb változó költségek) adott területen csak egy szolgáltató működését teszik lehetővé a piacon.
- ▶ A szolgáltatók **domináns piaci pozícióval** rendelkeznek, amely lehetővé teszi a versenyellenes, versenykorlátozó magatartást, még az esetleges piaci liberalizációt követően is.
- ▶ Az iparág **komplex vertikális struktúrával** rendelkezik.
- ▶ **Információs aszimmetria** van jelen, a vertikálisan integrált vállalat olyan információtöbblettel rendelkezik, amelyet jogosulatlan előny szerzésére használhat fel.

A víziközművek esetében a pozitív hálózati hatás abban nyilvánul meg, hogy a hálózat bővülésével, új fogyasztók bekapcsolásával a szolgáltató költségstruktúrájában jelentős részt képviselő fix költségek egy fogyasztóra jutó aránya csökken, ami költség alapú árazás esetében a szolgáltatás díjának csökkenésével jár (minden egyéb tényezőt változatlanul feltételezve).

Az ivóvízzel és szennyvízzel kapcsolatos szolgáltatások esetében a választékgazdaságosság kisebb szerepet játszik, azonban a méretgazdaságosság, valamint a fix költségek magas aránya ezekre a szolgáltatásokra is jellemző, így a szektorban működő vállalatok valóban természetes

monopóliumnak tekinthetők. Mivel az egyes önálló szolgáltatók nem kapcsolódnak össze nagyobb kapacitású vezetékrendszerrel (tehát nincs országos elosztó, vagy átviteli hálózat), ezért a szolgáltatók közötti verseny semmilyen formában nem alakult ki, így a szolgáltatók domináns piaci pozíciója egyértelmű. A víziközművek vertikálisan integrált vállalként működnek, tehát az ellátási lánc közel teljes egészét lefedik, ami tovább erősíti pozíciójukat. Ez egyben azzal is jár, hogy az iparág vertikális struktúrája egyszerű, hiszen gyakorlatilag a közművek üzemeltetői végeznek minden tevékenységet, eltekintve néhány támogató jellegű tevékenységtől (pl.: díjak szedése, mérőóra leolvasás).

A vertikális integráció egyben arra is lehetőséget teremt, hogy a vállalatok a tevékenységükkel kapcsolatos információkat visszatartsák az egyéb érintettektől. Ezáltal információs aszimmetria alakulhat ki, amit a vállalat akár az árak megállapításánál is kihasználhat, főleg olyan területeken, ahol az ármegállapító hatóság nem rendelkezik megfelelő eszközökkel és kapacitással ahhoz, hogy a vállalat működését szigorúbban ellenőrizze. Tovább árnyalja a képet az a tény, hogy a közművek tulajdonjoga sokszor nem az üzemeltetőnél van, ami a tulajdonosi és üzemeltetői érdekek szétválását is okozza. Noha a fent felsorolt jellemzők közül nem igaz teljes egészében mindegyik a víziközművek üzemeltetésére, a hálózatos jelleg egyértelműen megjelenik.

1.1.3. A víziközművek fogalmának meghatározása³

Ahhoz, hogy a tanulmány egyértelműen értelmezhető legyen, szükséges definiálni, hogy mit is értünk víziközmű alatt. Az alábbiakban egy, a szakirodalomban széles körben elfogadott definíció kerül bemutatásra.

A víziközmű olyan – vezetékhálózatból, műtárgyakból és azok berendezéseiből, tartozékaiból álló, egységes rendszert alkotó – közcélú vízi létesítmény, amely:

- ▶ valamely település vagy települések **közműves ivóvízellátását**, ezen belül a víztermelést, az ehhez kapcsolódó vízbázis-védelmet, a vízkezelést, -tárolást, -szállítást és -elosztást,
- ▶ és a **közműves szennyvízelvezetést** (egyesített rendszer esetén a csapadékvíz-elvezetést), ezen belül a szennyvizek, illetve csapadékvizek összegyűjtését, elvezetését, tisztítását, a tisztított szennyvizek és szennyvíziszapok továbbvezetését, elhelyezését szolgálja.

A vízi közművek működtetésének vizsgálata során fontos különbséget tenni a víziközmű vagyon és a víziközmű működtető vagyon között, ugyanis a közmű vagyon jellemzően az önkormányzati törzsvagyon része, és mint ilyen, forgalomképtelen, de legalábbis korlátozottan forgalomképes.

³ Szabó Iván, Dr. (2008)

- ▶ **víziközmű vagyon:** azon építmények (épületek és műtárgyak), berendezések és tartozékok összessége, amelyek a **víziközművet alkotják,**
- ▶ **víziközmű működtető vagyon:** víziközmű vagyonnak nem minősülő olyan eszközök összessége, amely a víziközmű-szolgáltatás ellátásának **szakmai és technikai feltételrendszerét biztosítja.**

1.2. A VONATKOZÓ JOGSZABÁLYOK ÁTTEKINTÉSE, ÖSSZEFOGLALÁSA, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A HATÓSÁGI ÁRAK MEGHATÁROZÁSÁRA

Az alábbiakban a víziközmű szektor szabályozási környezetének áttekintésére kerül sor. A fő európai uniós irányelveket követően ismertetésre kerülnek a hazai szabályozás legfontosabb törvényei és rendeletei is. A szabályozási rendszer áttekintésének jelentőségét adja, hogy az abban megfogalmazott előírások alapjaiban határozzák meg a víziközmű szektor működését mind strukturálisan, mind gazdasági és környezeti szempontból.

1.2.1. Víz Keretirányelv (2000/60/EK) és a hozzá kapcsolódó releváns irányelvek

A közösségi vízügyi politika alapjait a Víz Keretirányelv (2000/60/EK) határozza meg. A VKI csak egy keretet ad a közösségi szabályozás kialakításának, a hozzá kapcsolódó irányelvekben kerültek részletesebben kifejtésre a nemzetekkel szembeni elvárások.

A Víz Keretirányelv

A Víz Keretirányelv (VKI) megalkotásával az EU célja az integrált közösségi vízpolitika megteremtése volt. A VKI célja a vízi környezet fenntartásán és javításán keresztül a környezet minőségének megőrzése és védelme. Elsősorban a vízminőségre vonatkozóan ad iránymutatást, a vízhasználat mennyiségi korlátozására irányuló törekvés csak a vízminőség javításának egy eszköze. Nagyrészt általános kijelentéseket tesz, többször hangsúlyozza a körültekintő és ésszerű vízhasználatot, valamint a vízszennyezés megelőzésének fontosságát az utólagos kárelhárítással szemben. Előírja, hogy tagállamonként szükséges egy intézkedési program kialakítása a vízminőség javításának érdekében. Ahhoz, hogy az egyes intézkedések eredménye ellenőrizhető legyen, a VKI tagállami szinten előírja *a vízgyűjtő kerületek elemzését, az emberi tevékenységnek a felszíni és felszín alatti vizek állapotára gyakorolt hatásának vizsgálatát, és a vízhasználatok gazdasági elemzését.*

A III. mellékletben külön kitér a gazdasági elemzés tartalmára, azonban ennek vonatkozásában csak azt határozza meg, hogy ahol szükséges, ott ismertetni kell a víz

szolgáltatásokkal kapcsolatos mennyiség, árak és költségek becsléseit, illetve a szükséges beruházások adatait.

A megvalósítással összefüggésben többször hangsúlyozza, hogy ha aránytalanul magas költségekkel járna a célkitűzések megvalósítása, akkor lehetőség van a határidők módosítására és a kritériumok enyhítésére is.

Az árazás vonatkozásában konkrét iránymutatást nem ad a keretirányelv, a költségmegtérülést és a szennyező fizet elvét a következőképpen hangsúlyozza⁴:

„A vízszolgáltatások költségmegtérülésének elvét figyelembe kell venni, beleértve a vízi környezetben előidézett károkkal vagy kedvezőtlen hatásokkal összefüggő környezetvédelmi és készletgazdálkodási költségeket is, összhangban – különösen – a szennyező fizet elvével.”

A VKI 9. cikkének témája a vízszolgáltatások költségeinek megtérülése, mely alapján a tagállamoknak 2010-ig biztosítaniuk kell, hogy:

- ↳ *a vízzel kapcsolatos árpolitika biztosítson megfelelő készletet a vízhasználók számára, hogy a vízkészleteket hatékonyan használják, és ezáltal járuljon hozzá ezen irányelv célkitűzéseéhez,*
- ↳ *a különböző vízhasználatok megfelelő hozzájárulását a vízszolgáltatások költségeinek megtérüléséhez, legalább ipari, mezőgazdasági és háztartási bontásban, figyelembe véve a szennyező fizet elvet.*

A tagállamok ennek során tekintettel lehetnek a költségek megtérítésének szociális, környezeti és gazdasági hatásaira, továbbá az érintett régió vagy régiók földrajzi és éghajlati jellemzőire.

A VKI kimondja, hogy a tagországok kötelesek megfelelő hatáskörrel rendelkező hatóságokat kijelölni, azonban nem tisztázza, hogy mit tekint megfelelőnek, és milyen szempontból. Magyarországon hatóságként a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium (KvVM) lett kijelölve, melynek hatásköre és feladatai a következőkben kerülnek ismertetésre.

VKI hazai végrehajtása

A KvVM felelős a Duna vízgyűjtő kerületén belül, az ország teljes területén a koordinációért és a vízgyűjtő gazdálkodási terv elkészítéséért, valamint az Európai Unió Bizottsága felé történő jelentésért.

A KvVM felelős az ismertetett földrajzi területen a következő tevékenységekért:

- *A víztestek azonosítása, jellemzése és osztályozása*
- *A védett területek azonosítása nyilvántartásának összeállítása és karbantartása*
- *A referencia feltételek meghatározása*
- *Az emberi tevékenységek hatásának áttekintése*

⁴ Víz Keretirányelv (2000/60/EK) 6. oldal, (38)

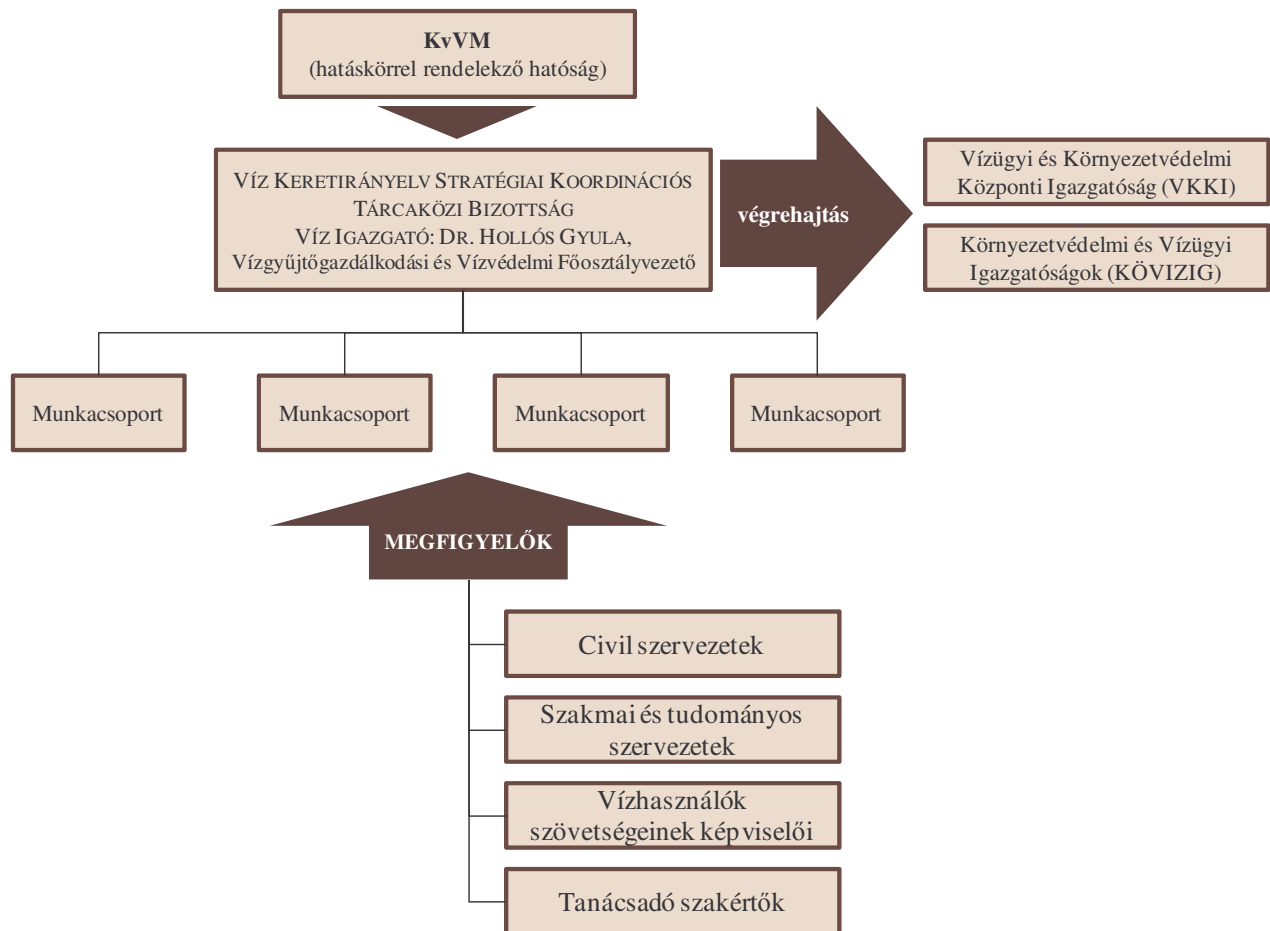
- *A vízhasználatok gazdasági elemzése*
- *Derogációk*
- *A felszíni vizek, felszín alatti vizek és a védett területek monitoringja*
- *A vízi szolgáltatásokhoz kötődő költségek visszatérülése alapelv érvényesítése*
- *A kibocsátások szabályozásának kidolgozása és alkalmazása*
- *Az intézkedési programok kidolgozása és végrehajtása*
- *A vízkivételek szabályozása*
- *A szennyezőanyagok felszín alatti vízbe való kibocsátási tilalmának betartatása*
- *A közvélemény tájékoztatása*
- *Társadalmi konzultáció*
- *A különösen veszélyes anyagok (priority substances) szabályozásának alkalmazása*

A fenti feladatok tekintetében, ha szükséges (pl. az intézkedési programok végrehajtásakor), akkor a KvVM minisztere köteles bevonni az illetékes minisztereket. Az ilyen jellegű együttműködést elősegítve létrehozták a Víz Keretirányelv Stratégiai Tárcaközi Koordinációs Bizottságot⁵. Ez a Bizottság végzi az egyes munkacsoportok koordinációs tevékenységét a VKI hazai végrehajtása tekintetében. Az egyes feladatok végrehajtását országos szinten a Vízügyi és Környezetvédelmi Központi Igazgatóság⁶ (VKKI) végzi, a területi végrehajtásért pedig a Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóságok (KÖVIZIG-ek) a felelősek.

A VKI végrehajtása vonatkozásában megfigyelőként vesznek részt, és támogatják a munkacsoportok tevékenységét az adott témához kapcsolódó civil szervezetek, szakmai és tudományos szervezetek, vízhasználók szövetségeinek képviselői, illetve tanácsadó szakértők. A Tárcaközi Bizottság működési tevékenységéhez hozzá tartozik a megfigyelő szervezetek meghívásával tartott szakmai konzultációk megszervezése, azok lebonyolítása. A Bizottság hatékony munkavégzését hátráltatja (illetve hátráltatta), hogy évente csupán 1-2 alkalommal ülésezett, és a szakmai megfigyelők meghívása sem teljeskörű., A rendszer átalakításának elsősorban az volt az oka, hogy a fent ismertetettekből kifolyólag a Tárcaközi Bizottság munkáját nem volt képes elég hatékonyan végezni.

⁵ 2094/2001. (IV. 30.) Kormány határozat a közösségi cselekvés kereteinek meghatározásáról a vízügyi politika területén

⁶ 2007 április 1-től a VKKI utódja a Vízügyi Központ és Közgyűjtemények

3. ÁBRA: A VÍZ KERETIRÁNYELV MAGYARORSZÁGI VÉGREHAJTÁSÁBAN RÉSZTVEVŐ LEGFONTOSABB INTÉZMÉNYEK⁷

A 2007. december 22-én véglegesített vízgyűjtő-gazdálkodási tervben⁸ meghatározottak értelmében a Víz Keretirányelv hazai végrehajtását a következő szervezetek végzik majd:

⁷2094/2001. (IV. 30.) Kormány határozat a közösségi cselekvés kereteinek meghatározásáról a vízügyi politika területén alapján

⁸ KvVM (2006)

4. ÁBRA: A VKI HAZAI VÉGREHAJTÁSÁÉRT FELELŐS INTÉZMÉNYEK A VÍZGYŰJTŐ-GAZDÁLKODÁSI TERV ÉRTELMEBEN⁹

A Víz Keretirányelv Stratégiai Koordinációs Tárcaközi Bizottság megszüntetésével a VKI végrehajtását három szinten tervezik megoldani: országos; részvízgyűjtő és területi szinten.

A vízgyűjtő-gazdálkodási tervezésben részletesen ismertetésre kerülnek az egyes szintekhez tartozó intézmények (4. ábra) és azok feladatai, illetve tagjai. Jelentős különbség a Tárcaközi Bizottság és az új rendszer-tervezet között, hogy az előbbiben munkacsoportok voltak, melyek az egyes problémákra keresték a megoldást, a tervezetben pedig területi alapon kerültek kijelölésre a feladatok. Ezzel a változtatással a VKI végrehajtási folyamata áttekinthetőbbé vált, a feladatok és azok felelősei egyértelműbben meg lettek határozva.

VKI-hez kapcsolódó főbb irányelvek

A Víz Keretirányelv a hozzá kapcsolódó irányelvek céljait foglalja össze. A VKI vonatkozásában a legjelentősebbek a következőkben ismertetett irányelvek.

- ▶ *80/68/EGK irányelv, a felszín alatti vizek védelméről*

Ezen irányelv célja egyes meghatározott anyagok általi felszín alatti vizek szennyezésének megelőzése, illetve a szennyezés korlátozása, szennyezés bekövetkezése esetén pedig a következmények mérséklése. Az irányelv értelmében ezen anyagok tárolását és ártalmatlanítását egy előzetes vizsgálatnak kell alávetni, és szigorú engedélyezéshez kell kötni. Az irányelv kizárólag a felszín alatti vizek egyes veszélyes anyagok okozta szennyezés elleni védelméről szól, illetve részletezi ezen anyagok elhelyezési és tárolási feltételeit.

⁹ KvVM (2006)

▶ *80/778/EGK, az ivóvíz irányelv*

Ezen irányelv kifejezetten az ivóvíz minőségével foglalkozik, a természetes ásványvizek minőségére nem tér ki. Szigorú határértékeket szab a mezőgazdasági és ipari tevékenységekből származó szennyező anyagok kibocsátására. Az irányelv röviden megemlíti a jogi adaptáció szükségességét, az árazási kérdésekre pedig nem tér ki.

▶ *91/271/EGK irányelv, a települési szennyvíz kezeléséről*

Az irányelv célja a környezet megóvása a szennyvízkibocsátások káros hatásaitól, különös tekintettel a települési szennyvíz összegyűjtésére, kezelésére és kibocsátására, valamint az egyes ipari szektorok szennyvízének kezelésére és kibocsátására vonatkozóan. Az irányelvben meghatározásra került, hogy az egyes tagállamoknak mikorra kell minden agglomeráció tekintetében szennyvízgyűjtő-rendszerrel rendelkezni. Természetesen vannak kivételek az időpont alól, egyes esetekben, például az aránytalan költségvonzat miatt, a gyűjtőrendszerek kiépítését lehet helyettesíteni azonos szintű környezetvédelmet biztosító egyedi rendszerekkel.

A gyűjtőrendszerek kiépítésének kötelezettsége mellett pontos iránymutatást kaphatunk a szennyvíz kezelése tekintetében is. A másodlagos (biológiai) kezelést, mint minimális követelményt határozza meg az irányelv. A szennyvíz gyűjtése és kezelése tekintetében egyaránt meg kell különböztetni az érzékeny területeket, melyekre szigorúbb előírások érvényesek. Az ipari szennyvíz kezelését tekintve szabályozást és/vagy egyedi engedélyezést szükséges kialakítani, melyeket rendszeres időközönként felül kell vizsgálni, és szükség esetén módosítani kell.

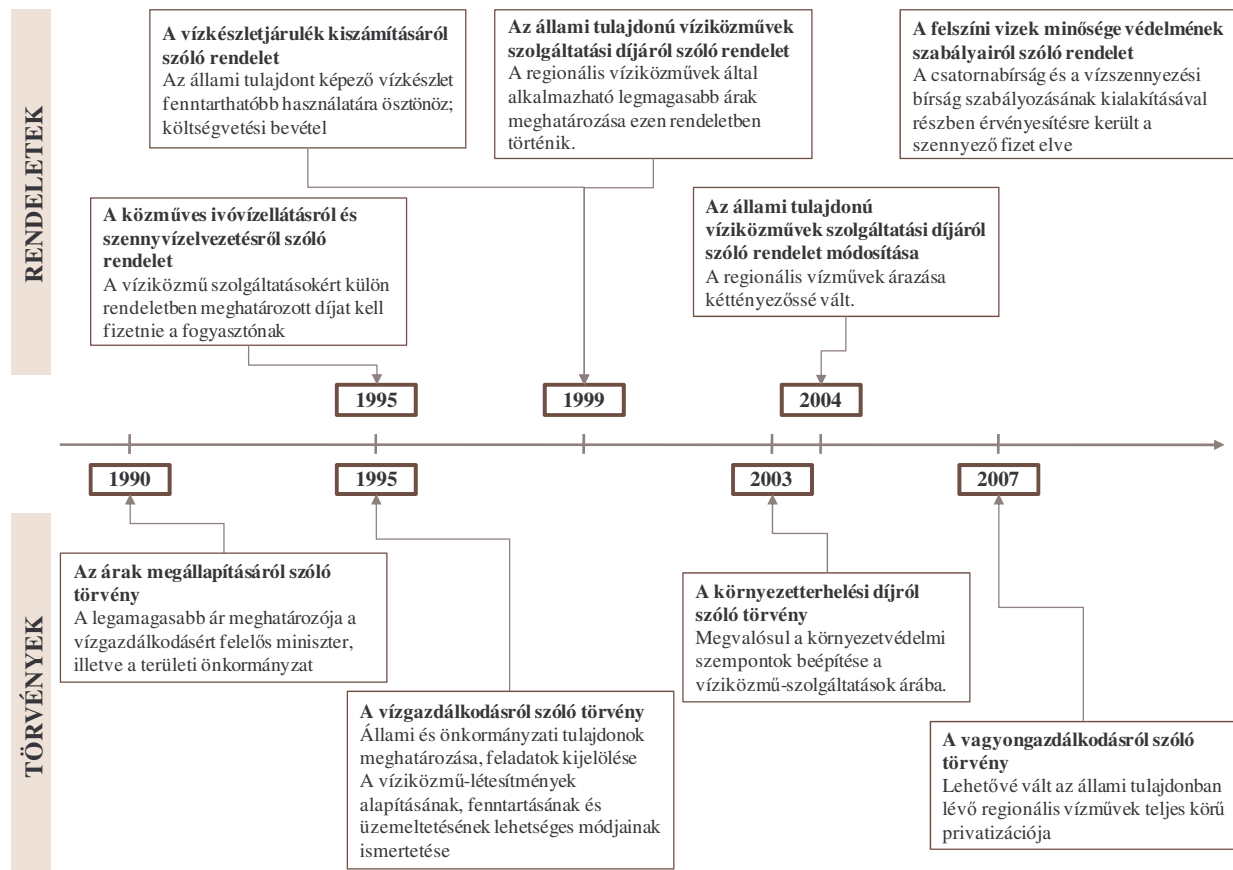
▶ *98/83/EK irányelv, az emberi fogyasztásra szánt víz minőségéről*

Ezen irányelv célja az emberi egészség megóvása az emberi fogyasztásra szánt víz szennyezettsége által okozott káros hatásoktól, a víz tisztaságának biztosítása által. Az irányelv részletesen ismerteti a tiszta víz jellemzőit (vagyis hogy mit nem tartalmazhat egy egészséges víz), illetve hogy mely forrásokból származó víz tartozik az irányelv hatálya alá (elosztó hálózat, palack, tartály).

Az irányelv előírja az emberi fogyasztásra szánt víz rendszeres minőségi ellenőrzését, és kitér a víz kitermeléséhez és szolgáltatásához szükséges berendezések minőségbiztosítására is. Emellett minden tagállamnak háromévente kötelező a fogyasztók tájékoztatása céljából egy tanulmányt készíteni, mely a fogyasztásra szánt víz minőségét ismerteti.

1.2.2. A magyar jogszabályi háttér

A hazai víziközműszektor szabályozásának egyik elsődleges célja a Víz Keretirányelvben foglaltak implementációja. A következő ábra ismerteti a jelentősebb rendeleteket, illetve törvényeket a hazai szabályozás tekintetében.

5. ÁBRA: A MAGYARORSZÁGI FŐBB TÖRVÉNYEK ÉS RENDELETEK A VÍZIKÖZMŰ SEKTOR VONATKOZÁSÁBAN

Az egyes jogszabályok fő iránymutatásai az alábbiakban ismertetésre kerülnek.

1990. évi LXXXVII. Törvény az árak megállapításáról

A törvény a víziközmű szolgáltatók esetében alkalmazandó hatósági ár megállapításával kapcsolatban fogalmaz meg olyan alapvető elveket, melyek az ármegállapítás során kötelezően alkalmazandóak.

A törvény értelmében a hatósági ár a legmagasabb ár meghatározását jelenti.

A törvény által megnevezett legmagasabb hatósági áras termékek és szolgáltatások ármegállapítója:

- ↳ Az állami tulajdonú víziközműből más víziközműnek **átadott ivóvíz** hatósági díjának ármegállapítója a vízgazdálkodásért felelős miniszter.

- ↪ Az **önkormányzati tulajdonú víziközműből szolgáltatott ivóvíz** hatósági díjának megállapítója a települési önkormányzat - fővárosban a Fővárosi Önkormányzat – képviselőtestülete.
- ↪ Az **önkormányzati tulajdonú víziközmű által biztosított szennyvízelvezetés, szennyvíztisztítás és -kezelés** hatósági díjának megállapítója a települési önkormányzat - fővárosban a Fővárosi Önkormányzat – képviselőtestülete.
- ↪ Az **állami tulajdonú víziközműből szolgáltatott ivóvíz** hatósági díját a vízgazdálkodásért felelős miniszter állapítja meg.
- ↪ Az **állami tulajdonú víziközmű által biztosított szennyvízelvezetés, szennyvíztisztítás és -kezelés** hatósági díját a vízgazdálkodásért felelős miniszter állapítja meg.

Abban az esetben, amikor az árat az állami költségvetés támogatja, akkor azon termék hatósági árát az államháztartásért felelős miniszterrel egyetértésben kell megállapítani. A törvény elrendeli, hogy a jogszabályban közzétett hatósági árnál magasabb árat érvényesen kikötni nem lehet, illetve ez az ár azokban az esetekben is irányadó, amikor a szerződő felek nem állapodtak meg az árban.

A hatósági árak megállapítására a törvény a következő módszertant adja:

A **legmagasabb árat** a fent említett eset kivételével a hatósági ár megállapítójának úgy kell meghatározni, hogy – tekintettel az elvonásokra és a támogatásokra – **fedezetet biztosítson a hatékonyan működő vállalkozó ráfordításaira és a működéséhez szükséges nyereségre egyaránt**. A törvényben foglaltak szerint a hatósági ár megállapítása történhet tételesen vagy a hatósági ár kiszámítására vonatkozó előírásokkal egyaránt. A hatósági árat alkalmazási feltételeivel (pl. a minőség, a határidő, a szállítások ütemezése, a megrendelés nagysága, a teljesítés helye, a fizetési feltételek) együtt kell megállapítani.

A hatósági árakra vonatkozó rendelkezések megsértése esetén a hatósági ár megállapítója különféle szankciókkal élhet. Egyrészt kötelezheti a szolgáltatót a hatósági árakra vonatkozó rendelkezések megsértésével elért többlet árbevételnek a sérelmet szenvedett részére történő visszatérítésére, másrészt pedig jogosult fogyasztóvédelmi bírság kiszabásának kezdeményezésére, valamint a jogszabályt sértő ár további alkalmazásának megtiltására egyaránt.

1995. évi LVII. Törvény a vízgazdálkodásról

A törvény magában foglalja a vízgazdálkodási intézményekre vonatkozó és a vizek hasznosításával, illetve hasznosítási lehetőségeinek megőrzésével és kártételeinek elhárításával összefüggő alapvető jogokat és kötelezettségeket.

A törvény többek között *állami feladatként* említi az árképzést, ellenőrzést, szankcionálást, valamint az állami tulajdonban lévő közcélú vízi létesítmények működtetését, koncessziós pályázatok kiírását, elbírálását és az ezekre vonatkozó koncessziós szerződések megkötését is.

A törvény a *települési önkormányzat releváns feladatait* a következőkben határozza meg:

- ↪ *helyi vízi közüzemi tevékenység fejlesztésére vonatkozó tervek kialakítása és végrehajtása,*
- ↪ *a helyi víziközművek működtetése,*
- ↪ *a vízgazdálkodási feladatokkal kapcsolatos önkormányzati hatósági feladatok ellátása,*
- ↪ *a települések lakott területén az ivóvíz-minőségű vízre vonatkozó előírásoknak megfelelő ivóvízzel való ellátása,*
- ↪ *a településeken keletkező használt vizek (szennyvizek) szennyvízelvezető művel való összegyűjtése, tisztítása és a tisztított szennyvíz elvezetése*

A törvény tartalmaz a tulajdonra, illetve annak működtetésére vonatkozó rendelkezéseket is, melyek a következőkben foglalhatóak össze:

- ↪ *Az **állam kizárólagos tulajdonát** képezik a felszín alatti vizek és azok természetes víztartó képződményei, a természetes tavak, csatornák, folyók stb. Ezzel összefüggésben **állami feladatok** közé tartozik a víziközmű-rendszerek és a vízkészlet-gazdálkodási célú feladatokat ellátó vízátvezető csatornák bővítésével és üzemeltetésével kapcsolatos feladatok ellátása.*
- ↪ *A **helyi önkormányzat tulajdonába** tartoznak törzsvagyonként a helyi önkormányzatoknak átadott¹⁰ vizek és vízellétesítmények, beleértve a víziközműveket is. Az **önkormányzatok által elvégzendő feladatok** közé tartozik a fentebb említett létesítmények bővítése, működtetése, fenntartása, valamint ennek hiányában az ivóvíz-minőségű víz egyéb módon történő biztosítása. Ezen kívül az önkormányzati feladatok részét képezi a szennyvízelvezető, -tisztító és -elhelyezést biztosító létesítmények megvalósítása, bővítése, működtetése és fenntartása, valamint a belvízelvezető művek (belvízcsatornák, szivattyútelepek, belvíztározók) létesítése, fenntartása, bővítése és a belvízvédekezés végrehajtása is.*

A törvény meghatározza az állam kizárólagos tulajdonába, valamint az önkormányzatok (önkormányzati társulások) törzsvagyonába tartozó víziközmű-létesítmények alapításával, fenntartásával, illetve üzemeltetésével kapcsolatos feladatok ellátásának – **azaz a vagyon működtetésének** – lehetséges módjait is, melyek a következők lehetnek:

¹⁰ Az 1991. évi XXXIII., az egyes állami tulajdonban lévő vagyontárgyak önkormányzatok tulajdonába adásáról szóló törvény 18. § és 20. § alapján, az önkormányzati tulajdonba kerülő vizek és közcélú vízellétesítmények az önkormányzati törzsvagyonba tartoznak és forgalomképtelenek, valamint a víziközmű tulajdonnal rendelkező önkormányzat köteles gondoskodni a víziközművek jogszabályok szerinti, szakszerű és biztonságos üzemeltetéséről (fenntartásáról), a közszolgáltatás folyamatos teljesítéséről és a közművek szükséges fejlesztéséről.

- ↪ az állam létrehoz olyan gazdálkodó szervezetet, amelyben **kizárólagos részesedéssel** rendelkezik
- ↪ az állam és az önkormányzat együttesen olyan gazdálkodó szervezetet hoz létre, amelyben **kizárólagos közös részesedéssel** rendelkeznek
- ↪ az állam, illetve önkormányzat a működtetés gyakorlásának időleges jogát **koncessziós szerződésben** átengedi (a jogot az állam nevében a miniszter, az önkormányzat nevében a képviselő-testület adhatja szerződéssel használatba)

Fontos megjegyezni, hogy a Vgtv. 2006-os módosítása¹¹ előtt lehetőség volt az állam, illetve önkormányzat részéről saját többségi részesedésével működő gazdálkodó szervezet létrehozására, vagy költségvetési, illetőleg önkormányzati intézmény alapítására. Jelentős változás tehát 2007. január 1-től, hogy a magántőke bevonására már csak koncessziós szerződés keretében, illetve vagyionkezelésbe adással van lehetőség.

A törvény külön kitér a víziközművekkel végzett közüzemi tevékenység ellátására is, melynek értelmében közüzemi tevékenységnek minősül a víziközművek működtetése során végzett vízellátás, szennyvízelvezetés, -elhelyezés és -tisztítás, valamint egyesített rendszer esetén a csapadékvíz-elvezetés. **A közüzemi tevékenység keretében a víziközművek működtetői szerződési kötelezettség keretén belül végzik az ivóvíz-ellátási és a szennyvízelvezetési szolgáltatást.**

A törvény tartalmazza az illetékes vízügyi hatóság jogkörébe tartozó alapvető feladatokat is, mint az ún. vízjogi (üzemeltetési) engedély kiállítását és a vízilétesítmények üzemeltetésének, illetve a vízhasználatok gyakorlásának ellenőrzésével kapcsolatos felügyeleti tevékenység ellátását.

1995. évi XXXIX. törvény, az állam tulajdonában lévő vállalkozói vagyon értékesítéséről

Ezen törvény értelmében 2007 végéig kötelező volt a regionális víziközművek 50% + 1 szavazatos állami tulajdona. Ezt a törvényt hatályon kívül helyezte a **2007. évi CVI. vagyongazdálkodási törvény** 58. § (2) i) alpontja, s így a törvény hatálytalanná vált 2008. január 1-től. A 2007-es törvény értelmében a regionális víziközművek kötelező többségi állami tulajdona megszűnt. Ez a módosítás azért tekinthető a privát szereplők szektorba történő kedvezőtlen bevonási módjának, mert még az erre vonatkozó törvényi keretek megalkotását megelőzően, vagyis az új vízgazdálkodási törvény megalkotása előtt, lehetővé teszi a regionális víziközművek privatizációját.

¹¹ 2006. évi CXXI. törvény a Magyar Köztársaság 2007. évi költségvetését megalapozó egyes törvények módosításáról (hatályos: 2007. január 1.)

2003. évi LXXXIX. Törvény a környezetterhelési díjról

A törvény tartalmazza a környezet terheléséhez kapcsolódó díjfizetési kötelezettség bevezetésének jogszabályi alapjait. A törvény célja egy olyan szabályozórendszer megalkotása, amely a környezet használóját teszi érdekeltté a terhelés csökkentésében.

A környezetterhelési díjak mértékét a törvény úgy állapítja meg, hogy „hosszú távon meghatározhatók és kiszámíthatók legyenek, s ezáltal a díjfizetésre kötelezettek stratégiai döntéseikbe, költségkalkulációikba beépíthessék azokat.”

A törvényben meghatározásra kerül a víz- és talajterhelési díjfizetési kötelezettséggel kapcsolatos rendelkezések összessége. Vízterhelési díjfizetési kötelezettség azt a kibocsátót terheli, aki vízjogi engedélyezés alá tartozó tevékenységet végez kivéve, ha a felhasznált vizet újrahasználja és a használat során nem terheli a befogadó környezetet. Ezen törvény értelmében ezt a vízterhelési díjat a szennyvíztisztító telepet illetve a közüzemi csatornahálózatot működtető szolgáltató nem építi be az árába, hanem külön tételként megjelenítve a terhelés arányában áthárítja a szolgáltatást igénybe vevőkre. Talajterhelési díjfizetési kötelezettség pedig azt a kibocsátót terheli, aki a műszakilag rendelkezésre álló közcsatornára nem köt rá és helyi vízgazdálkodási hatósági, illetve vízjogi engedélyezés hatálya alá tartozó szennyvízelhelyezést, ideértve az egyedi zárt szennyvíztározót is, alkalmaz. A törvényben foglaltak szerint a szennyvízelhelyezéshez kapcsolódó víz és talajterhelési díj megállapítására a helyi vízgazdálkodási hatóság jogosult.

A vízterhelési díj mértékét a vízterhelési díj alapja¹², a vízterhelő anyagok egységdíja¹³, a területérzékenységi, valamint az iszapelhelyezési szorzó határozza meg. A talajterhelési díj mértékét a talajterhelési díj alapja¹⁴, a meghatározott egységdíj¹⁵, valamint a település közigazgatási területére vonatkozó területérzékenységi szorzó határozza meg. A törvény 2., illetve 3. számú melléklete részletesen ismerteti a víz- és talajterhelési díj számításának módját. A díjak összetétele alapján megállapítható, hogy a víz-, illetve csatornaszolgáltatás környezeti költségei megjelennek a végfogyasztói árakban. A környezeti költségek árakba való beépítésével a víz környezettudatosabb, hatékony felhasználását akarták megvalósítani, azonban a hazai viszonylatban alkalmazott környezetterhelési díjak a szolgáltatás árának töredékét alkotják, ezáltal valószínűsíthető, hogy ezen díjak felszámításával nem ösztönzik kellőképpen a fogyasztókat a hatékonyabb vízhasználatra.

¹² A vízterhelési díj alapja a vízterhelő anyag évenként kibocsátott teljes mennyiségének kg-ban kifejezett tömege.

¹³ A vízterhelési díj egységdíja vízterhelő anyagokként került meghatározásra a törvényben.

¹⁴ A talajterhelési díj alapja a szolgáltatott, vagy egyedi vízbeszerzés esetében a méréssel igazolt felhasznált, illetve mérési lehetőség hiányában az átalány alapján meghatározott víz mennyisége, csökkentve a külön jogszabály szerinti locsolási célú felhasználásra figyelembe vett víz mennyiségével.

¹⁵ A talajterhelési díj egységdíjának mértéke: 120 Ft/m³, 2003. évi LXXXIX. Törvény a környezetterhelési díjról, 12§, (3)

A témához szorosan kapcsolódó rendeletek

- ▶ *38/1995. (IV. 5.) Kormány rendelet a közműves ivóvízellátásról és a közműves szennyvízelvezetésről*

A rendelet rögzíti, hogy a közműves ivóvíz, illetve szennyvízelvezetési szolgáltatás igénybe vételéért a fogyasztónak külön jogszabály szerinti¹⁶ díjat kell fizetnie, kivéve, ha a szolgáltatóval ennél alacsonyabb díj alkalmazásában állapodott meg.

Emellett a rendelet tartalmazza a gazdálkodó szervezetek víziközmű törzshálózatba történő bekötésének megvalósításával, illetve a szolgáltatás mennyiségére és minőségére vonatkozó változtatásokkal kapcsolatos rendelkezéseket, miszerint a gazdálkodó szervezetek - lakásszövetkezet és önkormányzat tulajdonában lévő lakóépületek elhelyezésére szolgáló ingatlanok kivételével – kötelesek a szolgáltató részére ún. víziközmű fejlesztési hozzájárulást fizetni, melynek mértéke a szolgáltatáshoz szükséges fejlesztési költség arányos része. A rendelet kimondja, hogy ezen a címen kapott összeg elkülönítetten kezelendő és kizárólag víziközmű fejlesztésre használható.

Lakossági viszonylatban, ellentétben a gazdálkodó szervezetekkel, nincs rendeletben meghatározva, hogy a szolgáltatáshoz szükséges fejlesztések költségét kinek kell megtérítenie. A gyakorlat egy új bekötés esetén általában az, hogy a fogyasztó magánvállalkozóval végezteti a bekötést, a vízmű pedig kizárólag a műszaki átvételt végzi, melynek díja a fogyasztót terheli.

- ▶ *43/1999. (XII.26.) KHVM rendelet a vízkészletjárulék kiszámításáról*

A vízkészletjárulék (VKJ) kivetését az 1995-ös vízgazdálkodási törvényben (Vgt.) foglaltak alapozták meg. A járulék célja, hogy az állami tulajdont képező vízkészletek használata megtérüljön. Magyarország vízkészlete állami tulajdon, kijelölt kezelői a Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóságok. A vízkészletek gazdasági célú lekötését és használatát vízkészletjárulék-fizetési kötelezettség terheli, mely az 500 m³ éves mennyiséget meghaladó vízhasználókra¹⁷ és az üzemi fogyasztókra¹⁸ terjed ki. Egyes esetekben nem kell vízkészletjárulékot fizetni, ilyen például a védelmi jellegű vízhasználat (ár- és belvíz esetén).

¹⁶ 47/1999. (XII. 28.) KHVM rendeletben és ennek éves aktualizálásában megállapított díj vonatkozik az állami víziközműre, az önkormányzati víziközmű esetében pedig az illetékes önkormányzat évente rendeletben szabályozza az árakat.

¹⁷ Vízhasználó: aki vízjogi engedélyköteles tevékenységet folytat; illetve aki engedély nélkül vízhasználatot valósít meg

¹⁸ Üzemi fogyasztó: aki ivóvizet szolgáltató közműről a saját gazdasági célú vízhasználatához településenként évi 10 000 m³-nél nagyobb vízmennyiséget használ

A járulék számításának képlete a következő:

$$VKJ= Q*A*g*m$$

Q = vízmennyiség (m^3)

A = alapjárulék¹⁹ (Ft/m^3)

g = a vízkészlet minősítési kategóriájától és a felhasználási céltól függő szorzó

m = vízmennyiség mérésének szorzója: mérés esetén: 1, nem mérés esetén: 2

Az alapjárulékban jelenik meg a fogyasztás mennyisége alapján történő differenciálás az egyes fogyasztók (vízhasználó-üzemi fogyasztó) között. Jelenleg a vízhasználókra vonatkozó alapjárulék mértéke 4,5 Ft/ m^3 , míg az üzemi fogyasztók esetében ez az érték 14,5 Ft/ m^3 . A másik megkülönböztetési szempont a „g” szorzó, mely a kivett víz jellegét (például gyógyvíz, termálvíz, karsztvíz stb.) és az adott térség vízkészlet-gazdálkodási helyzetét alapul véve módosítja a vízkészletjárulék összegét.

A vízkészletjárulék vonatkozásában a hatékonyságra való ösztönzés a célja annak, hogy a túlfogyasztás mellett az alulfogyasztás is szankcionálva van. Alulfogyasztás esetén, amikor a kitermelt víz mennyisége nem éri el az engedélyben lekötött mennyiség 80%-át, akkor a lekötés 80%-ig lévő különbözetet is köteles a vízhasználó megtéríteni. Túlfogyasztás esetén pedig, amikor a lekötött mennyiséget több, mint 10 %-kal túllépi a kitermelés, a vízhasználó a 100% feletti részért magasabb járulékot kötelezett fizetni.

A járulékból befolyt összeg korábban a Vízügyi alap elkülönített bevétele volt, jelenleg a költségvetés bevétele, amely a befolyt összeggel azonos nagyságú forrást biztosít a Környezetvédelmi és Vízügyi Célelőirányzat (KöViCe) számára. A befolyt összeget állami vízügyi feladatok ellátására fordítják.

- ▶ 47/1999. (XII. 28.) KHVM rendelet az állami tulajdonú közüzemi vízműből szolgáltatott ivóvízért, illetőleg az állami tulajdonú közüzemi csatornamű használatáért fizetendő díjakról

Ez a rendelet a fentebb említetteket figyelembe véve tartalmazza az állami tulajdonú közüzemi vízműből szolgáltatott ivóvíz és az állami tulajdonú közüzemi csatornamű szolgáltatásért fizetendő díjakat²⁰, melyeknek az illetékes miniszter és a pénzügyminiszter által történő aktualizálását minden évben új rendeletben rögzítik. A szolgáltatási díjak az általános forgalmi adó, illetve a fogyasztókat terhelő egyéb adók figyelembe vétele nélkül kerültek meghatározásra. Az ivóvíz díja azonban a bekötési vízmérő és a mellékvízmérő alapján történő számlázás költségeit a rendelet alapján magában foglalja. A rendelet kimondja, hogy a díj fizetésének alapjául szolgáló vízmennyiséget vízmérővel, ennek hiányában pedig átalánnyal kell meghatározni.

¹⁹ A vízkészletjárulék alapjárulék része az adott évi költségvetési törvényben kerül meghatározásra

²⁰ Az állami tulajdonú víziközmű-szolgáltatásaiért fizetendő díj 2004-től vált kötelezően kéttényezőssé

23/2004. (XII. 16.) KvVM rendelet a 47/1999. (XII. 28.) KHVM rendelet 2004-es aktualizálása, jelentősége pedig abban rejlik, hogy ebben került meghatározásra, hogy az állami tulajdonú regionális víziközművek által szolgáltatott ivóvízért, valamint az állami tulajdonú közüzemi csatornamű használatáért fizetendő díj két tényezőtől kell, hogy álljon:

- *egyrészt a szolgáltatás rendelkezésére állásáért havonta fizetendő **alapdíj**ből,*
- *másrészt pedig a fogyasztás mennyiségéhez igazodó **fogyasztási díj**ből.*

A hatályba lépést követően, azaz 2005 január 1-től e rendelet alapján kötelezővé vált a regionális víziközművek kéttényezős díjrendszerre történő átállása.

A 47/1999-es rendelet évenkénti módosítása tartalmazza az állami tulajdonú közüzemi vízműből szolgáltatott ivóvízért, illetőleg az állami tulajdonú közüzemi csatornamű használatáért fizetendő díj mértékét. A különböző fogyasztói csoportok esetében a díjak megállapításának módszertana eltérő. Társasházak esetében, amennyiben nem rendelkeznek mellékszolgáltatási szerződéssel, úgy a fogyasztási helyre meghatározott alapdíj a mérvadó. A nem lakossági fogyasztók esetében fizetendő alapdíj mértéke a bekötési vízmérő átmérője alapján kerül meghatározásra, illetőleg a fogyasztási hely az alapdíj szempontjából besorolásra. Átalánydíjas, nem lakossági fogyasztók esetében pedig az alapdíj megállapítása a bekötő vezeték névleges átmérőjének figyelembe vételével történik.

Azon települések esetében ahol a lakossági vízfogyasztás vagy az elérhető vízmennyiség sajátosságai indokolják, úgynevezett települési együttható megállapítása lehet indokolt. A rendelet a települési együttható megállapításának módszertanát ismerteti. Az így nyert települési együtthatóval (melynek értéke nem lehet nagyobb 1-nél) a számlázásnál minden lakossági átalánydíjas fogyasztó vízfogyasztását meg kell szorozni és csak az így nyert (csökkentett) mennyiséget kell a fogyasztó terhére számlázni.

- ▶ *201/2001. (X. 25.) Kormány rendelet az ivóvíz minőségi követelményeiről és az ellenőrzés rendjéről*

A vezetékes ivóvíz minőségének ellenőrzését a megyei ÁNTSZ végzi. A rendelet kimondja, hogy amennyiben az ivóvíz minőségére vonatkozó határértékek bármelyikének túllépése, illetve szennyezés veszélyével járó rendkívüli esemény következik be, annak okát az ÁNTSZ megyei intézete köteles kivizsgálni és a szükséges intézkedések megtételét elrendelni. Abban az esetben, amikor az ÁNTSZ az egészségre veszélyt jelentő ivóvíz fogyasztását betiltja vagy korlátozza, a szolgáltató köteles a fogyasztókat és a helyi önkormányzatot haladéktalanul tájékoztatni az átmeneti vízellátás módjáról és rendjéről.

▶ 21/2002. (IV. 25.) KöViM rendelet a víziközművek üzemeltetéséről

A rendeletben a víziközmű üzemeltetéssel kapcsolatos kötelezettségek és feladatok kerülnek ismertetésre, úgymint a folyamatos víztermelés, a vízbázisok védelme, a különféle előírások alapján történő vízkezelés ellátása, adatszolgáltatás és az ivóvíz fizikai, kémiai, bakteriológiai (szükség szerint biológiai, toxikológiai) minőségének rendszeres ellenőrzése. Szennyvízelvezető, és –tisztító mű esetében pedig az ellátandó feladatok közé tartozik a folyamatos szennyvízelvezetés, és -tisztítás, a minőségi előírásoknak történő megfelelés, a közszolgáltatás igénybe vételével kapcsolatos feltételek vizsgálata, valamint a szennyvízelvezető műbe bebocsátott szennyvíz szennyezőanyag tartalmának rendszeres vizsgálata.

A fentebb felsorolt feladatokat és kötelezettségeket az üzemeltetésre vonatkozó szabályzat és az üzemeltetési utasítás tartalmazza, melynek elkészítése a területileg illetékes vízügyi felügyelet, illetve az ÁNTSZ területileg illetékes megyei intézetének előzetes egyetértésével a víziközmű üzemeltetőjének feladata.

▶ 220/2004. (VII. 21.) Kormány rendelet a felszíni vizek minősége védelmének szabályairól

A rendelet elsődleges célja a felszíni vizek minőségének megóvása, fenntartása és javítása, valamint az emberi egészség és a környezeti állapot megőrzése érdekében a szennyezések megelőzése és csökkentése. Mindezek érdekében a rendelet **csatornabírság** vagy **vízszennyezési bírság** kiszabását rendeli el.

A csatornabírság 97 %-a az adott szolgáltatót illeti meg, 3%-a pedig az illetékes felügyelőség részére kerül befizetésre. Ezzel szemben a vízszennyezési bírság 70%-a az illetékes felügyelőségé, 30%-a pedig az adott önkormányzatot illeti meg.

A környezeti költségek megtérülését szolgáló eszközök közé tartozik a csatornabírság és a vízszennyezési bírság is. Azonban fontos megjegyezni, hogy ezek a bírságok nem feleltethetők meg azon európai uniós elvárásoknak²¹, hogy a víziközmű-szolgáltatások árának tartalmaznia kell a környezeti terhelés költségeit. Ezen bírságok megfizetésére a fogyasztók csupán akkor vannak kötelezve, amikor a megengedett szennyezési határértéket túllépi, vagy tiltott anyagot bocsátanak ki.

²¹ Az európai uniós iránymutatások a víziközmű-szolgáltatások árazása tekintetében a tanulmány 2.1. alfejezetében kerülnek ismertetésre

► 221/2004. (VII. 21.) Kormányrendelet a vízgyűjtő-gazdálkodás egyes szabályairól

A rendelet a vizek külön jogszabályban meghatározott jó állapotának fenntartása érdekében a vízgyűjtő-gazdálkodással kapcsolatos következő határozatokat hozza. Egyrészt rendelkezik a vízgyűjtő-gazdálkodás során a vízszennyező anyagok kibocsátásának csökkentéséről, valamint a vízszolgáltatás nyújtása során az árazás tekintetében a költség-megtérülés elvének érvényesítéséről. Továbbá elrendeli az ún. vízgyűjtő-gazdálkodási terv elkészítését, melynek az egész országra vonatkozó vízgyűjtő-gazdálkodással kapcsolatos célok, feladatok és intézkedések összességét kell tartalmaznia. A vízgyűjtő-gazdálkodási terv elkészítéséről a környezetvédelmi és vízügyi miniszter gondoskodik. A vízgyűjtő-gazdálkodási terv elkészítésére közbeszerzési pályázat útján adnak megbízást. A tervet első alkalommal 2009. december 22-ig kell majd elkészíteni, a minisztérium hivatalos lapjában közzétenni, s ezt követően hatévenként korszerűsíteni.

A vízgyűjtő-gazdálkodási terv mellett szükség van egy olyan gazdasági elemzés elkészítésére is, amely megvizsgálja a vízszolgáltatások fennálló költségviszonyainak és a ráfordítások költség-megtérülési szintjét, valamint a környezeti célkitűzések elérése érdekében tett intézkedések végrehajtásához szükséges jövőbeli ráfordításokat is tartalmazza.

A rendelet kitér a vizek használatával kapcsolatos költségek viselésére is. Ez alapján a vizek védelmével és állapotuk javításával, megőrzésével összefüggő feladatok ellátása, illetve az ezekkel kapcsolatos költségek viselése a vizek hasznosításával járó jogokat gyakorló tulajdonos (állam, helyi önkormányzat) kötelessége. A rendelet az uniós szabályozással összhangban, az árazás kérdéskörében is tartalmaz elvárásokat, mely szerint:

„olyan, a szolgáltatott víz értékének megfelelő, a vízkészletek hatékony használatára ösztönző, a vizekkel kapcsolatos árpolitikát kell alkalmazni, amely a vízszolgáltatás környezeti, valamint erőforrás költségeit is figyelembe vevő költség-visszatérülés elvén alapul”.

A víziközművek létesítésére, üzemeltetésére vonatkozó hazai jogszabályok áttekintése után megállapítható, hogy a Víz Keretirányelv magyarországi implementációja napjainkig csak részlegesen valósult meg. A szennyező fizet elvét érvényesítő, illetve a környezeti költségek megtérülését szolgáló eszközök közé tartozik a csatornabírság, a vízszennyezési bírság, illetve a környezetterhelési díj.

A Keretirányelv vonatkozásában egy másik jelentősebb implementációs probléma a hazai víziközmű-szolgáltatások árának teljesköltség-alapú megtérülése. A környezeti költségek árakba való beépítése a 2004-ben bevezetett környezetterhelési díjjal megvalósult, azonban ez a díj, mely a hatékony vízfogyasztásra való ösztönzést szolgálja, a víziközmű-szolgáltatások díjának csak kis részét képezi, ezáltal megkérdőjelezhető annak hatékonysága.

A víziközmű-szolgáltatások árazásának vonatkozásában az 1990-es, az árak megállapításáról szóló törvény rendelkezik. A teljesköltség-megtérülés elve helyett ezen törvény az árhatóságoknak (állam, illetve önkormányzat) a legmagasabb ár megállapítását írja elő, melynek a szolgáltatás ráfordításait és a működéshez szükséges nyereséget kell fedeznie. A

'90-es törvény értelmében évente rendeletben kell meghatározni az adott évi szolgáltatási díjakat. Az állami vízművek esetében mindez a 47/1999-es KHVM rendeletben történt, melyet évente módosítva hozzák nyilvánosságra a szolgáltatások aktuális árait. Az ezen rendeletben meghatározott árak a „legmagasabb árak”, a rendelet mégis kimondja, hogy:

„Az állami tulajdonú közüzemi vízműből szolgáltatott ivóvíz és az állami tulajdonú közüzemi csatornamű szolgáltatásáért az 1. számú Mellékletben²² megállapított díjat kell fizetni.”²³

A gyakorlatban legtöbbször valóban a hatósági legmagasabb árak kerülnek alkalmazásra, azonban az egyértelműsége törekedve indokolt lehet a rendelet módosítása, és a díjalkalmazás körülményeinek tisztázása.

A hazai ár meghatározás problémája mindezek alapján több részből tevődik össze:

- ↳ egyrészt problémát jelent, hogy legmagasabb árak kerülnek meghatározásra, melyek (a legjobb esetben is) csupán a szolgáltatás ráfordítását, illetve a működéshez szükséges nyereséget fedezik²⁴, de a fejlesztéseket, pótlólagos beruházásokat már figyelmen kívül hagyják. Tekintve azt, hogy a rendeletben rögzített árak a legmagasabb árak, értelem szerűen ennél alacsonyabb árak alkalmazása is engedélyezett, mely esetleg már a ráfordítások egy részét sem fogja fedezni,
- ↳ másrészt a joganyagok alapján nem tisztázott, hogy a legmagasabb árak átlagárak-e, vagy sem, illetve, hogy van-e lehetőség a regionális vízművek esetében területenként eltérő árak alkalmazására oly módon, hogy az adott évi átlagárai nem haladják meg a rendeletben meghatározott legmagasabb árakat.

A Dunántúli Regionális Vízmű esetében egy európai uniós beruházás következményeként a Velencei-tó térségére eltérő árak lettek meghatározva²⁵, tehát kérdéses, hogyha ebben az esetben ez megoldható volt, akkor az egyes területek közötti keresztfinanszírozást²⁶ elkerülvén, nem lehetne-e területi alapon megoldani az árazást az összes regionális vízmű esetében.

²² Ezen rendelet 1. számú Melléklete tartalmazza az adott évi legmagasabb árakat lakossági és nem lakossági bontásban regionális vízművenként.

²³ 47/1999. (XII. 28.) KHVM rendelet az állami tulajdonú közüzemi vízműből szolgáltatott ivóvízért, illetőleg az állami tulajdonú közüzemi csatornamű használatáért fizetendő díjakról, 1§ (1)

²⁴ A működéshez szükséges nyereséget sem fedezik minden esetben, lásd 2.2.3. fejezet

²⁵ Lásd bővebben a 2.2.3. fejezetet

²⁶ A víziközmű-szolgáltatás vonatkozásában felmerülő keresztfinanszírozás a tanulmány 2.2.2. fejezetében kerül bemutatásra.

1.2.3. Szabályozás nem gazdasági szempontjainak elemzése, figyelembe vétele

A szabályozás nem gazdasági szempontjainak elemzésekor a *környezetvédelmi szempont* figyelembe vétele elengedhetetlen. Az árszabályozás kialakításakor figyelembe kell venni a VKI-ben is hangsúlyozott szennyező fizet elvet, vagyis azt, hogy a szennyező tevékenységet végző fogyasztó viselje a szennyezés elhárításának teljes költségét, és az ne az összes fogyasztó között kerüljön felosztásra (pl.: egy ipari fogyasztó jóval nagyobb környezeti szennyezést végezhet, mint egy lakossági fogyasztó). Mindezek értelmében árazási (és szabályozási) szempontból szükséges megkülönböztetni az ipari, mezőgazdasági és a lakossági felhasználókat, és ezzel is a víz hatékony felhasználására ösztönözni őket. Magyarországi viszonylatban, mint az már az előbbieken ismertetésre került, két tényezőt keresztül jelenik meg a környezetvédelmi szempont az árakban. Az egyik ilyen tényező a vízkészletjárulék, mely a kitermelt víz mennyisége után fizetendő, a másik pedig a környezetterhelési díj, mely a szennyvíz mennyisége után fizetendő.

A *szociális szempont* egy másik fontos nem gazdasági kérdés, melyet meg kell fontolni a víziközmű piac szabályozásának kialakításakor. Jelenleg a rászorult települések önkormányzatai kérhetnek állami támogatást, melyet az összes fogyasztó között egyenlően osztanak el úgy, hogy az árakat egységesen csökkentik. Ebben az esetben a szociális rászorultság alapján nem történik differenciálás az egyes fogyasztók tekintetében.

Azért, hogy a támogatást a valóban szociálisan rászoruló lakos kapja, a támogatási rendszer átalakítása szükséges. Ennek keretében az az összeg, amit az önkormányzatok kapnak az államtól, a szociálisan rászorult fogyasztók körében kerülne szétosztásra ártámogatás formájában.

Egy lehetséges megoldás lenne, ha a 2007. január 1-én bevezetett új gáz- és távhőszolgáltatás támogatási rendszeréhez²⁷ hasonlóan a családon belüli jövedelmet vennék alapul. A gáz- és távhőszolgáltatás vonatkozásában az a háztartás kap támogatást, ahol az egy fogyasztási egységre jutó jövedelem nem halad meg egy bizonyos küszöbértéket²⁸. Egy háztartáson belül csak az első felnőtt számít egy fogyasztási egységnek, a többieket ennél kisebb szorzószámmal veszik figyelembe a támogatás kalkulálásánál.

Tekintve azt, hogy az ország egyes területein jelentős különbségek mutatkoznak a vízszolgáltatás díjaiban, megfontolandó lehet a vízdíj támogatási rendszerét a lakásfenntartási támogatáshoz²⁹ hasonlóan kialakítani. Ebben az esetben az egy főre jutó jövedelem mellett a lakásfenntartás költsége is figyelembe vételre kerül. Mindez azt jelenti, hogy a jövedelmi korlátok mellett³⁰ csak az a háztartás jogosult a lakásfenntartási támogatásra, amelynek a

²⁷ Szociális és Munkaügyi Minisztérium: Januártól új gáz- és távhőtámogatási rendszer, 2006. november 20.

²⁸ A gáz- és távhőszolgáltatás esetében ez a küszöbérték az öregségi nyugdíjminimum 3,5-szerese.

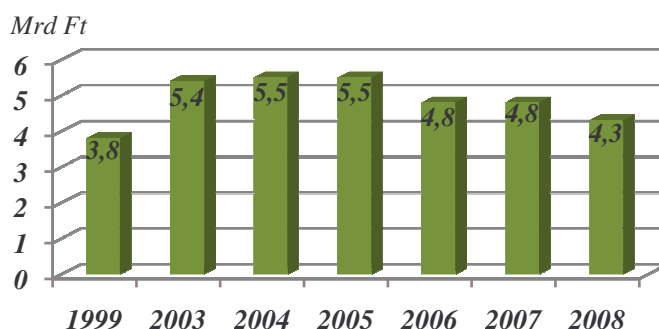
²⁹ Szociális és Munkaügyi Minisztérium: Szociális rászorultság esetén járó ellátások

³⁰ A lakásfenntartási támogatás esetében a jövedelmi korlát azt jelenti, hogy azok a háztartások részesülhetnek támogatásban, melyekben az egy főre jutó jövedelem nem haladja meg az öregségi nyugdíjminimum 1,5-szeresét.

lakásfenntartási költségei meghaladják az összjövedelmük 20 %-át. Ennek mintájára például ártámogatásban részesülhetne az a háztartás, melynek a víziközmű-szolgáltatás költségei meghaladják az összjövedelem bizonyos százalékát. A Világ Bank szerint³¹ akkor kritikus a helyzet, ha a háztartások jövedelmének 4%-át elérik vagy meghaladják a víziközmű-szolgáltatások kiadásai. Magyarországon ez az érték 2007-ben 1,38% volt.

A fentiekben bemutatott két módszer egy-egy már működő, a vízszolgáltatáshoz hasonlóan az alapvető életfeltételek megteremtéséhez kapcsolódó szociális támogatási rendszer. Ezeken túl más olyan módszer is jó megoldás lehet, mely valóban szociális alapon nyújt támogatást a rászorultaknak.

Az elmúlt években az állami költségvetésben egyre kisebb tételként szerepel a lakossági víz- és csatornaszolgáltatás támogatása. Az alábbi ábra ismerteti az elmúlt évek támogatási mértékeit.

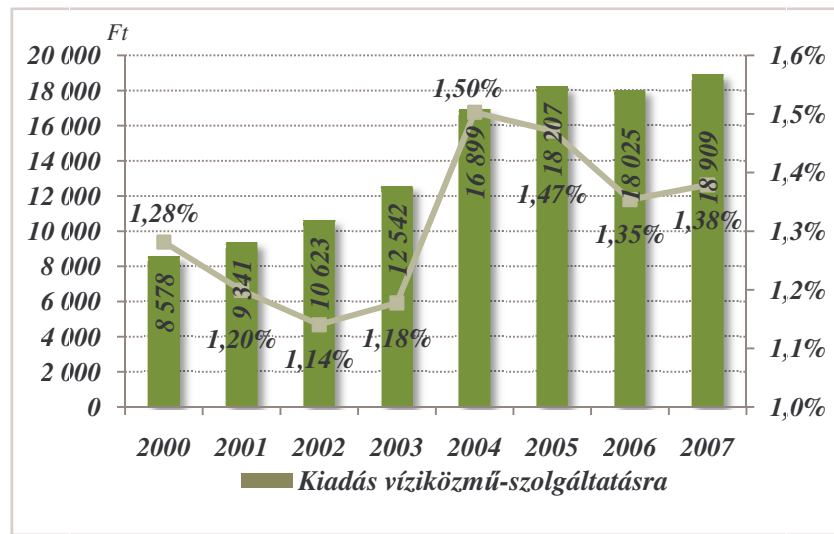
6. ÁBRA: A LAKOSSÁGI VÍZ- ÉS CSATORNATÁMOGATÁS ALAKULÁSA AZ ELMÚLT ÉVEKBEN³²

A támogatás elnyeréséhez az adott területnek legalább 60 %-os csatornázottsággal kell rendelkeznie. Emellett az árnak meg kell haladnia az adott évi küszöbértéket, amely a KvVM által kerül meghatározásra.

A szociális szempont figyelembe vételéhez érdemes megvizsgálni, hogy hazai viszonylatban a lakosság jövedelmének hány százalékát költi víziközmű-szolgáltatásra. Ez az érték Magyarországon 2007-ben 1,38 % volt. Ezzel az egy főre jutó éves kiadások a víziközmű-szolgáltatások tekintetében a 2000-es 8 578 forintról 2007-re 18 909 forintra emelkedtek. A kiadások emelkedése egyenletesnek mondható az elmúlt években, egyedül 2004-ben volt tapasztalható jelentős mértékű, 34,7 %-os növekedés. Ennek több oka is lehet. Egyrészt abban az évben került bevezetésre a környezetterhelési díj, másrészt a kiadások mértékét többek között az időjárás is jelentősen képes befolyásolni.

³¹ WVGW (2008) 54. oldal

³² Forrás: adott év költségvetési törvényének mellékletei, adott évi folyó áron

7. ÁBRA: KIADÁS VÍZIKÖZMŰ-SZOLGÁLTATÁSRA, MAGYARORSZÁG³³

Összességében megállapítható, hogy a jelenlegi magyar támogatási rendszer átalakítása indokolt lehet, annak érdekében, hogy megvalósuljon egy valóban szociális alapú támogatási rendszer.

A szabályozási rendszer kialakítása során több csoport érdekeit is figyelembe kell venni. A szolgáltatók viszonylag hatékonyan képesek érdekeik képviselésére, szövetségbe tömörülnek, így befolyásuk viszonylag nagy lehet. A fogyasztók érdekeit elméletileg az önkormányzatok képviselő testületein keresztül képesek érvényre juttatni, azonban a rövidtávú politikai érdekek ezt a folyamatot eltorzítják. A környezet és a jövő generációk érdekeinek védelmére nincs megfelelő intézmény (eltekintve néhány civil mozgalmától). Az árazási rendszer kialakítása során, illetve az árak megállapításánál a fent leírt szempontok és érdekek egymással ellentétesen hatnak.

Az, hogy végül melyik szempont milyen súllyal épül be az árazásba, attól függ, hogy az említett csoportok milyen hatékonyan képesek érdekeiket képviselni, illetve hogy a döntéshozó testület milyen értékrendet követ. A szabályozási rendszer kialakítása során tehát törekedni kell arra, hogy az érdekek egyensúlya megvalósuljon, és ne kizárólag a rövid távú érdekek kerüljenek érvényesítésre.

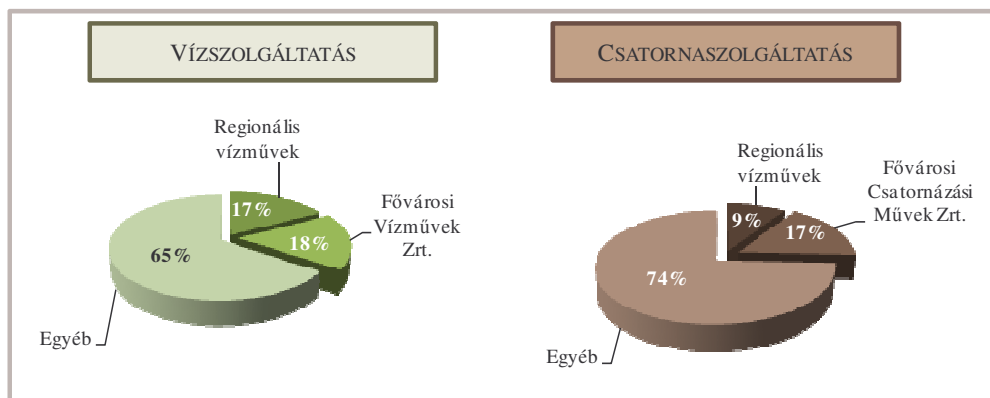
³³ Forrás: KSH: Az egy főre jutó kiadások részletezése COICOP-csoportosítás szerint (2000–)

1.3. A HAZAI PIAC SZERKEZETÉNEK BEMUTATÁSA, A PIACI MŰKÖDÉSI MODELL ÁTTEKINTÉSE

A jogszabályi háttér ismertetését követően részletesen ismertetésre kerül a hazai víziközmű piac szerkezete, infrastrukturális adottságai, illetve a jelentősebb piaci szereplők. A jogszabályok ismerete mellett a hazai piac szerkezetének vizsgálata elengedhetetlenül szükséges ahhoz, hogy érthetővé váljon a magyar árazási gyakorlat.

1.3.1. A magyarországi víziközmű piac szerkezete

A víziközmű piacon Magyarországon jelenleg az öt regionális társaság mellett kb. 400 kisebb társaság működik, tehát megállapítható, hogy a piac elaprózódott. A piac mintegy 95 %-át a Magyar Víziközmű Szövetség (MaVíz) tagvállalatai alkotják, tehát ezen társaságok jellemzőinek bemutatása révén kielégítő képet kaphatunk a hazai piacról. A társaságok magas száma azért is meglepő, mert közel 20 évvel ezelőtt még csak 28 tanácsi vízmű látta el az országos közmű szolgáltatást az 5 regionális vállalat mellett.

8. ÁBRA: AZ ELLÁTOTT LAKOSSÁG MEGOSZLÁSA A SZOLGÁLTATÓK TÍPUSA SZERINT, 2007³⁴

A regionális vízművek a vízszolgáltatás tekintetében a lakosság 17 %-át látják el, míg a csatornaszolgáltatás vonatkozásában ez az érték csupán 9 %. A Fővárosi Vízművek és a Csatornázási Művek a lakosság közel 20 %-át látják el szolgáltatásaikkal. A lakosság fennmaradó részét önkormányzati tulajdonú víziközművek látják el.

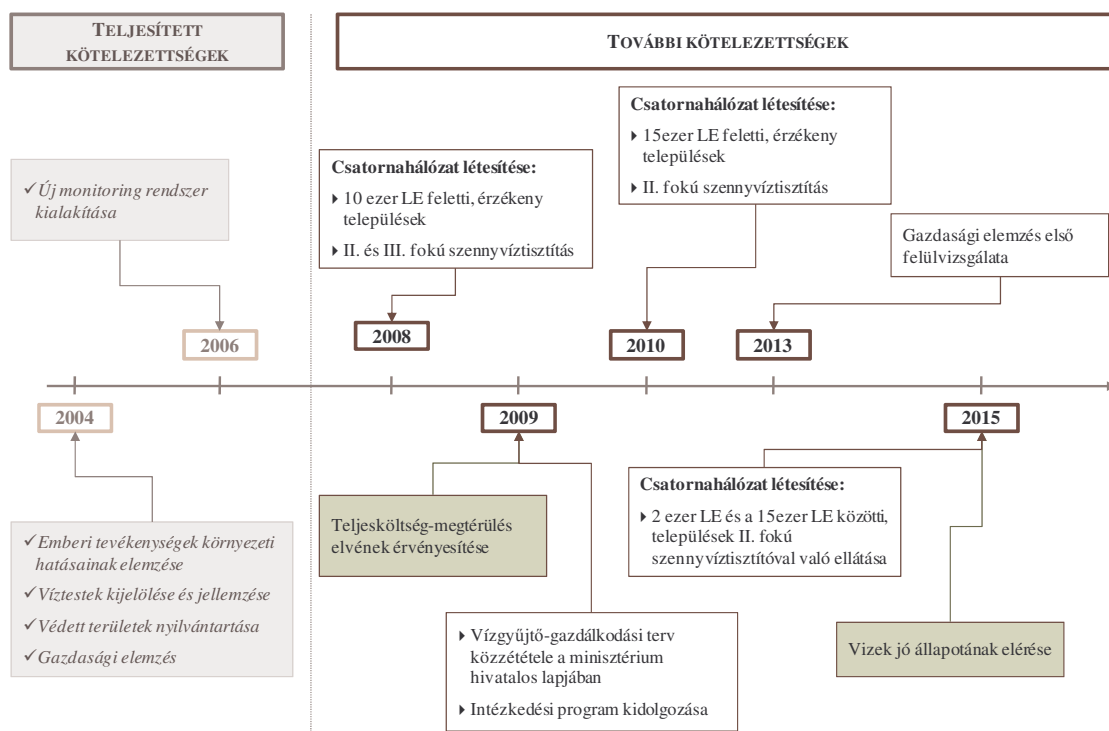
Látható tehát, hogy a piac kis részét fedik le az állami tulajdonban lévő vízművek, ezáltal a lakosság jelentős részére a helyi önkormányzatok által megállapított árak az érvényesek, mely a későbbiekben ismertetett problémákat veti fel.

³⁴ MaVíz (2007b)

1.3.2. A hazai víziközmű infrastruktúra jellemzői

Magyarország európai uniós csatlakozásából adódóan a víziközmű infrastruktúra kiépítettségét elsősorban az uniós előírások szabályozzák. A hazai infrastruktúrát a következő években folyamatosan fejleszteni kell ahhoz, hogy a Víz Keretirányelv értelmében kiszabott kötelezettségeket Magyarország teljesíteni tudja.

A következő ábra Magyarország kötelezettségeit szemlélteti a VKI vonatkozásában, melyek teljesítésével 2015 végére elérhetővé válhat a „vizek jó állapota”, mely a Víz Keretirányelv megalkotásának elsődleges célja volt.

9. ÁBRA: MAGYARORSZÁG KÖTELEZETTSÉGEI A VKI VONATKOZÁSÁBAN³⁵

Magyarország kötelezettségei a *csatornázottság* tekintetében a következők:

- ↳ legkésőbb 2008. december 31-éig az érzékeny területeken fekvő 10 ezer lakosegyenérték³⁶ (LE) feletti szennyvízelvezetési agglomerációkban biztosítani kell a szennyvízgyűjtő rendszer kiépítését és a biológiai (II. fokozatú) szennyvíztisztítás mellett a III. fokozatú tisztítást, azaz a tápanyag (nitrogén és foszfor) eltávolítást.

³⁵ EU VKI alapján

³⁶ LE: A szennyvíz szennyezőanyag-tartalmának nemzetközileg elfogadott mértékegysége, melynek alapja egy lakos egy nap alatt kibocsátott szennyvizében lévő szerves szennyezőanyag terhelése. A magyarországi kötelezettségek megvalósításának tervezésekor az 1 fő = 1 LE aránnyal számoltak.

- ↪ *legkésőbb 2010. december 31-éig minden 15 ezer LE-nél nagyobb szennyvízelvezetési agglomerációt el kell látni szennyvízgyűjtő rendszerrel és legalább biológiai (II. fokozatú) szennyvíztisztító teleppel,*
- ↪ *legkésőbb 2015. december 31-éig minden 2 ezer és 15 ezer LE közötti szennyvízelvezetési agglomerációban meg kell oldani a szennyvízgyűjtő rendszer kiépítését és a legalább biológiai (II. fokozatú) szennyvíztisztítást.*

A fent ismertetett kötelezettségek megvalósítása a Nemzeti Települési Szennyvíz-elvezetési és -tisztítási Megvalósítási Program keretein belül kerülnek megvalósításra a 91/271/EGK-ban foglaltak értelmében. A **Nemzeti Települési Szennyvíz-elvezetési és -tisztítási Megvalósítási Program**³⁷ keretében a kötelezettségekben meghatározott településeken gyűjtőrendszert kell létesíteni, illetve megfelelő tisztítási fokkal rendelkező szennyvíztisztítót és iszapkezelő telepet szükséges kialakítani. A Program keretében 2015. december 31-ig a csatornázottságnak országos szinten el kell érnie a 89,2 %-ot. 2006 december 31-én ez az érték 66,1 % volt. A Program keretében a 2007-2015 közötti időszakban tervezett beruházások értéke 827,9 milliárd forintot tesz ki.

Ivóvíz tekintetében 2009. december 25-ig bizonyos településeken biztosítani kell az arzén és ammónium meghatározott határértékeinek betartását. Az ivóvíz minőségének javítását megcélozva Magyarországon létrehozták az Ivóvízminőség-javító Programot. Az **Ivóvízminőség-javító Program**³⁸ elsősorban az Észak- és a Dél-Alföldi Régiót érinti, ott is azokat a településeket, ahol az ivóvíz arzénkoncentrációja meghaladja a VKI-ben meghatározott mértéket, illetve ahol a víz nitrittel, bórral, fluoriddal szennyezett. 2009-ig az előírásoknak megfelelő ivóvízminőség biztosítása a cél az ország minden településén. A Program összesen több, mint 800 településen élő 2,7 millió lakost érint.

A 2000/60/EK Keretirányelv értelmében a **vízgyűjtő-gazdálkodás** tekintetében a következő kötelezettségeink vannak:

- ↪ *Az első vízgyűjtő-gazdálkodási tervet el kell készíteni, ki kell dolgozni egy intézkedési programot és a minisztérium hivatalos lapjában közzé kell tenni 2009. december 22-ig.*
- ↪ *2010-ig érvényesíteni kell a költség-visszatérülés elvét*
- ↪ *az intézkedési program végrehajtását 2012. december 22-ig meg kell kezdeni.*
- ↪ *Szükség szerint, de legkésőbb 2013. december 22-ig el kell készíteni az emberi tevékenységek környezeti hatásainak elemzését, valamint a víztestek kijelölésének és jellemzésének az első felülvizsgálatát.*

³⁷ KvVM (2008)

³⁸ KvVM: A települési vízgazdálkodás legfontosabb feladatai

- ↳ *Szükség szerint, de legkésőbb 2013. december 22-ig el kell készíteni a gazdasági elemzés első felülvizsgálatát.*
- ↳ *2015. december 22-ig (és azután 6 évente) korszerűsíteni kell a vízgyűjtő gazdálkodási tervet.*
- ↳ *2015. december 22-ig (és azután 6 évente) korszerűsíteni kell az intézkedési programot.*

Látható, hogy Magyarországnak szigorú kötelezettségeknek kell megfelelnie 2015 végéig, melyhez jelentős mennyiségű tőke bevonása is szükséges. Természetesen jelentős mértékű európai uniós forráshoz is hozzá juthatunk pályázatok útján.

A Nemzeti Települési Szennyvíz-elvezetési és -tisztítási Megvalósítási Program és az Ivóvízminőség-javító Program mellett egyéb jelentős beruházások is történtek országszerte. A MaVíz felmérése³⁹ alapján a fejlesztések 56,21 %-a az ivóvízágazatban valósul meg, 16,47 %-a az egyéb tevékenységeket érinti. A szennyvízkezelés 14,94 %-kal, a csatornahálózat fejlesztése 12,38 %-kal részesedik a beruházásokból. Az összes beruházásból a feújítás-pótlás aránya együttesen 29,4 %, a korszerűsítés 30,71 %, a bővítés és az új beruházás 39,8 %-ot képviselnek együttesen.

Az állami támogatásból megvalósult beruházások 72,1 %-a érintette a csatornázást, mely a már ismertett kötelezettségek alapján indokolható arány lehet a vízszolgáltatási beruházásokhoz viszonyítva. A nemzetközi támogatás majdnem egyenlő arányt képvisel a vízszolgáltatás (51,6 %) és a szennyvízkezelés (48,4 %) vonatkozásában.

A vízterhelési díjből megvalósuló beruházások 13 %-ban a vízszolgáltatást érintették, 10 %-ban a szennyvízkezelés eszközállománya bővült belőle. A szabályozási hiányosságoknak köszönhetően a vízterhelési díjből megvalósuló beruházások 77 %-ban az egyéb tevékenységeket érintik. Mindezek alapján indokolt lehet a vízterhelési díj felhasználásának szabályozása, tekintve azt, hogy a díj kivetésének célja a szennyezés csökkentése volt.

Látható tehát, hogy jelentős beruházások valósultak meg az elmúlt években. Ezek a fejlesztések a jobb minőség mellett sokszor hatékonyság-javulást, és ezáltal költségcsökkenést is eredményeztek. A gyakorlatban azonban sokszor – az önkormányzati ármeghatározásnak köszönhetően – nem költség-alapú árak valósulnak meg. Az is előfordulhat, hogy az önkormányzatok a fejlesztésből származó pótlólagos bevételt nem víziközmű beruházásokra fordítják⁴⁰.

A magyarországi víziközmű-infrastruktúra helyzetének ismertetését követően a piaci szereplők és a piaci mechanizmusok részletes bemutatására kerül sor.

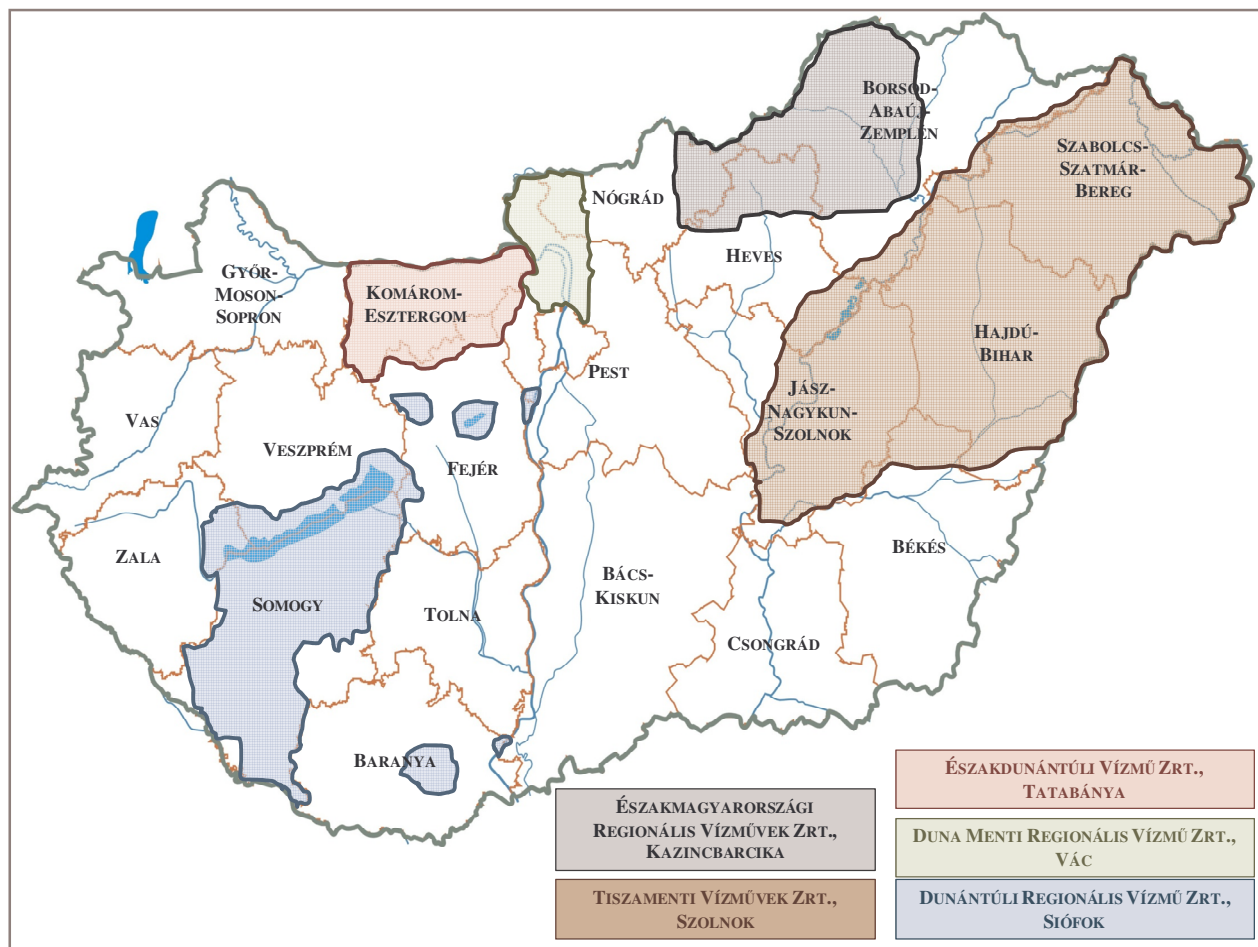
³⁹ MaVíz (2007a)

⁴⁰ MaVíz (2007a)

1.3.3. Az öt regionális víziközmű társaság

Az öt regionális víziközmű társaság jelenleg többségi állami tulajdonban van, azonban a 2007-es vagyongazdálkodásról szóló törvény értelmében nem kötelező az állami tulajdon 50% +1 arányának megtartása. Ezzel tehát az öt regionális társaság privatizációjára lehetőség nyílt.

Az öt regionális közműtársaságot és azok működési területét a következő ábra szemlélteti.

10. ÁBRA: REGIONÁLIS VÍZIKÖZMŰ TÁRSASÁGOK MŰKÖDÉSI TERÜLETE

► *Tiszamenti Vízművek Zrt., Szolnok*

A Tiszamenti Vízművek (TRV Zrt.) tulajdonosa az állam. A társaság három regionális központtal (üzemigazgatósággal) rendelkezik: Szolnok, Debrecen és Záhony. A három regionális rendszer és több kisebb települési rendszer üzemeltetésével közel 100 ezer lakost lát el ivóvízzel.

A Tiszamenti Vízművek Zrt. öt szennyvíztisztítóval rendelkezik, melyek segítségével az általuk összegyűjtött mintegy 1222 ezer m³ szennyvíz biológiai tisztítása történik, azonban ezek a tisztítók képesek a kémiai tisztításra is. A szennyvízszolgáltatás tekintetében

elmondható, hogy folyamatos fejlesztéseket végez a társaság, mégis jelenleg 10 településen végez csak szennyvízgyűjtést és tisztítást. A társaság által üzemeltetett vízművek kapacitása nem maximális (46 ezer m³/nap), mégis elegendő 27 település ivóvízzel való ellátására. A Tiszamenti Regionális Vízművek a 2007-ben termelt ivóvíz jelentős részét (7783 ezer m³-ből 4991 ezer m³-t) a társszolgáltatóknak értékesítette.

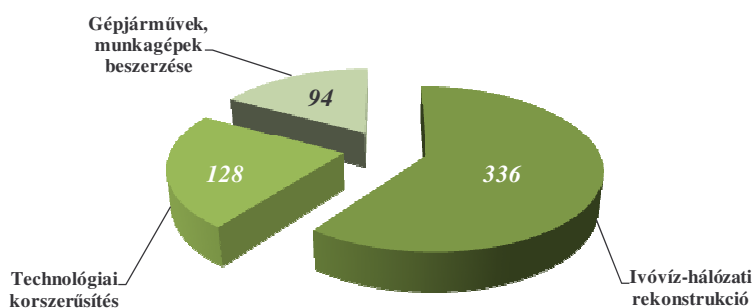
A tulajdonosi háttér tekintetében elmondható, hogy a társaság által üzemeltetett víziközművek részben állami, részben pedig önkormányzati tulajdonban vannak. Ennek tekintetében a víziközmű-szolgáltatási tevékenységét a Tiszamenti Vízművek a vonatkozó szervekkel megkötött hosszú távú szerződésekre alapozza.

A vállalat mezőgazdasági és ipari vízszolgáltatása is jelentős mértékű, illetve 1995-től 20 éves koncessziós szerződés keretében rendelkezik a Nyugati-főcsatorna teljes körű hasznosítási jogával.

► **Északmagyarország Regionális Vízművek Zrt., Kazincbarcika**

Az Északmagyarországi Regionális Vízművek Zrt. (ÉRV Zrt.) a magyar állam 100 %-os tulajdona. 2007 januárjától szervezet-átalakítás következtében hat divíziót alakítottak ki a társaságon belül, területi alapon. A vállalat mérleg szerinti eredménye 2005-ben még csak 30 millió forint volt, míg 2007-ben már a 107 millió forintot is meghaladta. A beruházások mértéke 2005-2007 között stagnált, valamivel meghaladta az 1,2 milliárd forintot, amely összegnek kb. 2/3-a közüzemi forrásból származott.

2007 folyamán a legjelentősebb beruházási tevékenységeket a következő ábra ismerteti:

11. ÁBRA: AZ ÉRV ZRT. BERUHÁZÁSI TEVÉKENYSÉGE, (MILLIÓ FT, 2007)

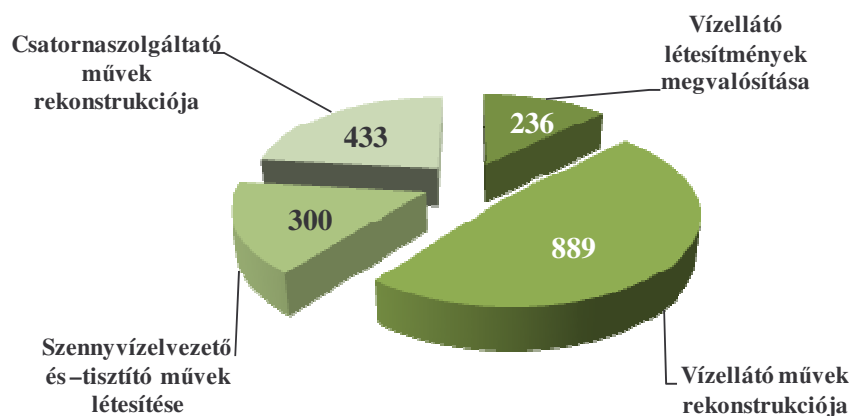
A beruházások jelentős részét, 60 %-át (336 millió) a hálózati veszteségek csökkentését célzó ivóvíz-hálózati rekonstrukcióra fordították. Összességében megállapítható, hogy a 2007-es évben az ÉRV igen jelentős fejlesztési, karbantartási beruházásokat hajtott végre, melyek révén a szolgáltatás hatékonysága, illetve minősége javítható.

A társaság szolgáltatási tevékenységét nézve 148 településen (99 állami, 49 önkormányzati tulajdonú víziközmű) végez vízellátást, csatornaszolgáltatást azonban csak 66 településen. A vállalat összesen 18 szennyvíztisztító teleppel rendelkezik, melyek többségén másodfokú, vagyis biológiai tisztítást végez, azonban egyes telepek már kémiai tisztításra is képesek. Az Északmagyarországi Vízművek jelentős méretét mutatja, hogy több mint 170 ezer embert lát el ivóvízzel, és az évente megtermelt ivóvíznek több, mint felét (kb. 10 millió m³) társszolgáltatóknak értékesíti tovább.

► **Duna Menti Regionális Vízmű Zrt., Vác**

A Duna Menti Regionális Vízmű Zrt. (DMRV Zrt.) 91%-ban magyar állami tulajdon, a fennmaradó 9% pedig a munkavállalók tulajdona. Az alaptevékenység keretében üzemeltetett közművagyon 80%-át kitevő kizárólagos állami tulajdonú műveknek a társaság vagyongazdálkodója is, míg az önkormányzatok törzsvagyonába tartozó létesítményeket - vállalkozásban - szerződéssel működteti.

2007-ben a következő jelentősebb beruházások kerültek megvalósításra:

12. ÁBRA: AZ DMRV ZRT. BERUHÁZÁSI TEVÉKENYSÉGE (MILLIÓ FT, 2007)

A beruházások között a legjelentősebb a vízellátó művek rekonstrukciója, melyre 889 millió forintot költöttek, s mely által a vízszolgáltatás minőségét javították. Ugyan a beruházások 16 %-át teszi csak ki, mégis jelentős összeget, 300 millió forintot fektettek be szennyvízelvezető- és tisztító művek létesítésébe, melyek elengedhetetlenül szükségesek az európai uniós kötelezettségek teljesítéséhez. Összességében megállapítható, hogy a Duna Menti Regionális Vízmű végezte a legjelentősebb beruházásokat szolgáltatási területén az öt regionális vízmű közül, összesen 1858 millió forintot költött rekonstrukciókra, illetve közművek létesítésére.

A társaság 66 településen végez ivóvíz-szolgáltatást, mellyel kb. 536 ezer lakost lát el ivóvízzel. Szennyvízelvezetési- és tisztítási tevékenységet 41 településen végez, kb. 236 ezer

fő vonatkozásában. A Duna Menti Vízmű 10 szennyvíztisztító teleppel rendelkezik, melyek segítségével biológiai tisztítást végez.

▶ ***Északdunántúli Vízmű Zrt., Tatabánya***

Az Északdunántúli Vízmű Zrt. (ÉRV Zrt.) esetében a tulajdonosi jogokat magyar állam és Tatabánya Megyei Jogú Város Önkormányzata közösen gyakorolja. A társaság az állami tulajdonú regionális rendszerek mellett, saját kúttal rendelkező, egy-egy település ivóvízellátását szolgáló önkormányzati tulajdonban lévő vízbázisokat, valamint önkormányzati tulajdonú vízvezeték-hálózatokat is üzemeltet működési területén. Természetesen hosszú távon a minőségi és biztonságos ivóvízellátás érdekében az egyedi kutas települések regionális hálózatra való bekapcsolását tervezi a vállalat.

Jelenleg 89 település lakosságát látja el ivóvízzel, 37 településen pedig szennyvízelvezetést és tisztítást biztosít. Az ÉDV Zrt. működési területén az összes lakosság 80 %-a részesül csatornaszolgáltatásban, 14 önkormányzati tulajdonú és 4 állami tulajdonú szennyvíztisztító telepnek köszönhetően.

A beruházások volumene alacsonyabb, mint a többi regionális vízmű esetében, 2006-ban mindössze 976 millió forintot költöttek fejlesztésekre, melyek jelentős részét a hálózatok és bekötővezetékek felújítása tette ki.

▶ ***Dunántúli Regionális Vízmű Zrt.***

A Dunántúli Regionális Vízmű Zrt. (DRV Zrt.) tulajdonosai 90%-ban a magyar állam, 3,9%-ban a DRV Zrt. munkatársai, 1,7%-ban 22 helyi önkormányzat, illetve 4,4%-ban a DRV Zrt. munkatársai.

A társaság 141 állami, és 216 önkormányzati tulajdonú víziközművel rendelkező település vízellátásáért felel, így összesen 602 ezer fogyasztót lát el. Csatornaszolgáltatást 48 állami és 104 önkormányzati tulajdonú szennyvízhálózattal rendelkező településen végez, így 359 ezer lakosnak biztosít ilyen jellegű szolgáltatást. A DRV Zrt. 32 szennyvíztisztítóval rendelkezik, melyek mindegyikén végeznek biológiai tisztítást, egyes érzékeny területeken, mint például a Balaton és a Velencei-tó környéke, kémiai tisztítás is folyik.

Tekintve azt, hogy a DRV működési területén található a Balaton és a Velencei-tó is, a beruházások elsősorban ezen érzékeny területekre összpontosulnak. A Környezetvédelem és Infrastruktúra Operatív Program 6 milliárd forintos pályázatának elnyerése következtében a DRV részvételével került megvalósításra a Velencei-tó környékén a teljeskörű szennyvízelvezetés és -tisztítás. A Velence környéki beruházás mellett a DRV évente körülbelül 1,4-1,5 milliárd forintos pótló jellegű fejlesztést valósít meg.

A víziközmű piac jelenlegi szerkezetének bemutatását követően ismertetésre kerülnek olyan benchmark tapasztalatok, melyek lehetséges megoldást mutatnak a jelenlegi, elaprózott, elsősorban állami és önkormányzati tulajdonú víziközmű piac átalakítására.

1.3.4. A víziközmű privatizáció jelenlegi helyzete Magyarországon, benchmark tapasztalatok

A hazai víziközmű piac jelenlegi szerkezetének ismeretében a következőkben fel kívánjuk tární, hogy milyen változtatások várhatóak elsősorban a közművek tulajdonlása és működtetése tekintetében. Bemutatásra kerülnek az eddigi jogszabályi hiányosságok a víziközmű tulajdon értékesítése tekintetében, illetve az Új Tulajdonosi Program, mely több állami vállalat mellett a regionális vízműveket is érinti.

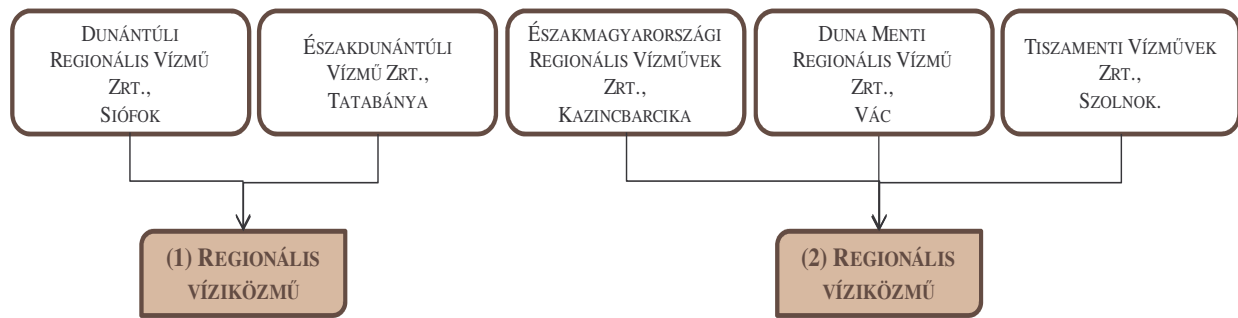
Magyarország jelenlegi helyzete

A privatizáció a '90-es évek közepén kezdődött, és napjainkig kizárólag az önkormányzati tulajdonú víziközműveket érintette. Jelenleg két jelentős francia cég van jelen a hazai piacon: a Veolia és a Suez. A Veolia Salgótarjánban, Érden, Szegeden, illetve Budapesten vásárolt tulajdonrészt a helyi közműből. A Suez Magyarországon három víz- és csatornaműben szerzett érdekeltséget: a pécsi, a kaposvári, illetve a Fővárosi Vízművekben.

Magyarországon eddig az összes privatizáció koncessziós szerződés keretében valósult meg. A legtöbb esetben az üzemeltetési vagyon került értékesítésre, azonban a teljes vagyon egy részének értékesítésére is van példa⁴¹. A koncessziós szerződés keretében ezek az üzemeltető vállalatok bérleti díjat fizetnek a tulajdonos önkormányzatoknak az eszközök használatáért.

A regionális víziközművek privatizációjának első lépéseként a 2007. évi CVI vagyongazdálkodásról szóló törvény értelmében eltörölték a kötelező többségi állami tulajdont többek között a regionális víziközművek esetében is. Ez azt jelenti, hogy ettől fogva egy nemzetközi vállalat is lehet többségi tulajdonosa bármelyik regionális víziközműnek. A meghirdetett Új Tulajdonosi Program értelmében két régióra osztanák az országot, ezzel összevonva az öt regionális víziközművet: Az (1) régióba tartozna a Dunántúli Regionális Vízmű Zrt. (Siófok); az Északdunántúli Vízmű Zrt. (Tatabánya), a (2) régióba pedig az Északmagyarországi Regionális Vízművek Zrt. (Kazincbarcika); a Duna Menti Regionális Vízmű Zrt. (Vác); valamint a Tiszamenti Vízművek Zrt. (Szolnok). A regionális víziközművek tervezett összevonását szemlélteti a következő ábra.

⁴¹ Többek között a Fővárosi Csatornázási Művek esetében a közművagyon 25%+1%-os része is eladásra került. MaVíz (2007a) 8. oldal

13. ÁBRA: REGIONÁLIS VÍZIKÖZMŰVEK ÖSSZEVONÁSA AZ ÚJ TULAJDONOSI PROGRAM KERETÉBEN

A kormány célja, hogy ezeket a vízműveket több állami tulajdonú vállalathoz hasonlóan a tőzsdére vezesse. Többen úgy vélik, hogy a regionális vízművek privatizációját készítek elő az Új Tulajdonosi Program és a vagyongazdálkodási törvény segítségével⁴². Fontos megjegyezni, hogy a készülöben lévő új vízgazdálkodási törvény életbe lépése előtt a regionális vízművek privatizációja jelentős problémákhoz vezethet, mivel jelenleg nem tisztázottak a tulajdonlás, üzemeltetés jogi keretei.

Egy elsietett magánosítás környezeti problémákkal is járhat, mert a magáncégek a fogyasztás növelésében érdekeltek, az önkormányzatok pedig nehezebben tudják megvédeni vízbázisukat. Emellett a legjelentősebb probléma, hogy az önkormányzatok, illetve az állam az ármeghatározó hatóság, és nekik nem érdekük az árak tényleges költség alapon való meghatározása. Ennek következtében a magánbefektetők profitorientált működése nem megvalósítható. Egy új vízgazdálkodási törvény megalkotásával, - mely szabályozná a jelenleg önkényesen működő önkormányzati ármeghatározást – vonzóvá lehetne tenni a magyar piacot a külföldi befektetők számára, azonban ennek hiányában kérdéses, hogy lesz-e potenciális érdeklődés a regionális vízművek tulajdona iránt.

Szükséges megjegyezni, hogy az Új Tulajdonosi Program felfüggesztésre került a közelmúltban, azonban ez csak a Program késleltetését jelenti, nem pedig annak megszüntetését.

Benchmark tapasztalatok a privatizáció tekintetében

Világszinten a víziközmű vagyonnak még mindig csekély részét működtetik magánkézben lévő cégek. Azonban Európában lassú ütemben megkezdődött a privát tulajdon szerepvállalása, mely annak is köszönhető, hogy a szabályozó hatóságok többek között ebben látják a verseny erősítésének és a működési hatékonyság növelésének lehetőségét. Az európai víziközmű szektorban tehát - más iparágak példáiból merítve - eltérő ütemben és módon, de fokozatosan megkezdődtek az állami szerepvállalás redukálására irányuló lépések. A fő

⁴² Ányos József (2008)

motiváló tényezők között szerepel az iparágba belépni szándékozó, potenciális versenytárs (elsősorban transznacionális) vállalatok megjelenése, illetve az állami irányítás kudarca is az olyan hagyományos hálózatos közszolgáltatások tekintetében, mint a villamos energia- vagy az ivóvíz-szolgáltatás. Ezen kívül a technológiai fejlődés, valamint a fogyasztói igényekben bekövetkező változások is előidézték a szektorban végbemenő, a piaci logika, valamint a teljesítmény-orientált működés felé történő váltást támogató folyamatokat. A liberalizáció fő vezérlő erőit a hálózatos iparágak esetében a következő táblázat szemlélteti:

	Technológiai fejlettség	Keresleti változások	Az állami irányítás kudarca	Potenciális versenytársak	EU (pl. belső piac)
Telekom	✓	✓			✓
Villamos energia			✓	✓	✓
Gáz				✓	✓
Víziközmű			✓	✓	

14. ÁBRA: A LIBERALIZÁCIÓ FŐ VEZÉRLŐ ERŐI A HÁLÓZATOS IPARÁGAK TEKINTETÉBEN⁴³

Az európai liberalizációs folyamatok a víziközmű szektor tekintetében alapvetően három modell alapján írhatóak le⁴⁴:

- *Angol modell – teljes privatizáció*
- *Francia modell – privatizáció delegáción keresztül*
- *Német modell – részleges privatizáció, mely során a szabályozás felügyelő testületen keresztül történik*

► Angol modell

Az angol modell esetében mind a víziközmű tulajdonosa, mind pedig annak működtetője magánkézben lévő vállalat. Angliában és Wales-ben az 1998-ban végbement privatizáció során az állam által működtetett monopóliumokat teljes egészében magánkézben lévő vállalatokká alakították át. A folyamat során magáncégeknek értékesítették magát az állami víziközművet, annak minden infrastrukturális eszközével együtt (állóeszközök, vezetékek, tisztító rendszerek). Ezt követően létrehoztak egy független szabályozó és ellenőrző szervezetet az Office of Water Services-t (OFWAT), azzal a céllal, hogy a szektorban a verseny kialakulását ösztönözze és a komparatív versenynek teremtsen alapot. Az OFWAT mindezt a benchmark versenyztetés segítségével igyekszik megvalósítani mégpedig úgy,

⁴³ Euromarket (2004b), az Európai Bizottság által finanszírozott kutatási projekt, mely az európai víz- és csatorna szektor fejlődése mellett, a liberalizációs törekvéseket hivatott feltárni.

⁴⁴ Zuleeg, Steffen (2007)

hogy a vállalati kulcs teljesítménymutatókat folyamatosan gyűjti és publikálja, így szimulálva a vállalatok számára a normál piaci körülmények között fennálló nyomást.

▶ **Francia modell**

A francia modell, azaz a szerződéses delegált menedzsment modell esetében a tulajdonosi jogok az állam kezében vannak, azonban az irányítás állami és magán rendszerek keverékéből alakul ki. Az állam ez esetben a szolgáltatás jogát és az ehhez kapcsolódó kötelezettségeket meghatározott időtávra szóló ún. delegációs szerződések (döntően koncessziós- vagy lízingszerződés) keretében átadja egy teljesen, vagy részben magánkézben lévő vállalatnak. A delegációs szerződéseket a vállalatok pályázat útján nyerhetik el, mely tehát alapot teremt a szektoron belüli, a szolgáltatók között kialakuló versenynek. Felmerülhet azonban annak a kockázata, hogy a szolgáltató egy olyan pályázattal nyeri el a szolgáltatási jogot, mely pályázatban foglalt kötelezettségeknek nem képes eleget tenni. A magán tulajdonnak a szektorba történő bevonásának ezen módját – mely Franciaország mellett elsősorban Spanyolországban és Csehországban jellemző – számos nemzetközi szervezet, többek között a Világbank is támogatja és promótálja, különösen a fejlődő országok esetében⁴⁵. Tekintve a közbeszerzéssel kapcsolatos hatékonysági problémákat, valamint az utóbbi évek korrupciós és kartell eseteit féltő, hogy Magyarországon ez a modell nem működhetne az elvárásoknak megfelelően.

▶ **Német modell**

A német modell esetében az állami hatóságok szabályozzák a (részben) privatizált egységeket a vállalaton belül létrehozott és kijelölt felügyelő testületeken keresztül. Ez a modell tulajdonképpen egy kevert formát jelent, miszerint a magánkézben lévő cég beolvad az állami vállalatba úgy, hogy tevékenységét az állami felügyelő testület folyamatosan ellenőrzi és nyomon követi. A német modell kialakításának célja, hogy az állami kontrol jelenlétének ellenére a piaci körülményeknek és a verseny kihívásainak megfelelő szolgáltatói tevékenység folytatására legyen lehetőség.

Összességében megállapítható, hogy a három modell a verseny előfordulásának három különböző formáját idézi elő. Az angol modell a szektorban történő benchmark verseny kialakulását idézte elő, míg a francia modell a privát működtetők közötti, a koncessziós szerződés elnyeréséért folytatott versenyt idézi elő, a német modell pedig a termék és szolgáltatás piacokon folyó verseny kialakulásáért felel.

A privatizációs folyamatok tekintetében megállapítható, hogy az európai tapasztalatok alapján az országok két esetben tartották szükségesnek a víziközmű-szolgáltatás (és vagyon) állami kézben tartását:

⁴⁵ Euromarket (2004b)

- ↳ Dél- és Kelet-Európában, vagyis az elmaradottabb régiókban mindenki számára biztosítani kellett a vízellátást, mint közszolgáltatást, nem engedhették meg, hogy a víz ára drasztikusan megemelkedjen
- ↳ Az északi országokban (Dánia, Finnország, Svédország, Norvégia) és Hollandiában azzal indokolták a magáncégek távol tartását a víziközmű szektortól, hogy az állami vállalatok is megfelelő hatékonysággal működnek, ezért nincs szükség a privát szektor bevonására. Jelenleg ezekben az országokban a legalacsonyabb a privát szektor szerepvállalása, 2007-ben ez az érték 1-5 % körüli⁴⁶ volt. Hollandiában például 2004-ben egy olyan törvényt fogadtak el, amely megtiltotta, hogy magáncégek szolgáltatassanak ivóvizet a lakosság számára⁴⁷.

Megállapítható, hogy minden modell esetében a víziközmű szektornak a piaci logika követésének irányába történő elmozdulása figyelhető meg hol kisebb, hol nagyobb mértékben. Mindez megvalósulhat nagyobb privát szerepvállalás segítségével, vagy akár új, egységes EU-s (redukált, de ösztönzőleg ható) szabályozási rendszerek megalkotásával, illetve a centralizációs folyamatok előmozdításával.

⁴⁶ Owen, D. L. (2007)

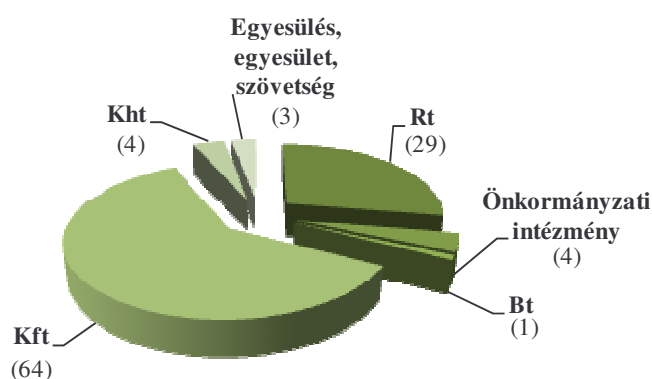
⁴⁷ Ouyahia, M. A. (2006)

1.3.5. Tulajdonlás és működtetés a víziközmű szektorban

A következőkben a magyar víziközmű szektor tulajdonlási és működtetői gyakorlata mutatjuk be, majd az európai viszonylatban ismert privát és állami menedzsment modellek kerülnek részletes ismertetésre. A víziközművek tulajdonlását és működtetését alapvetően meghatározza az, hogy volt-e privatizáció, illetve hogy az milyen formában valósult meg⁴⁸.

Magyarországi tapasztalatok

A szétaprózott szerkezet mellett a magyar víziközmű piacot a gazdasági társaságok formájának sokszínűsége is jellemzi. A MaVíz 2006-os felmérése alapján a szolgáltatás 95 %-át a következő gazdálkodási formák fedik le:

15. ÁBRA: GAZDÁLKODÁSI FORMÁK MEGOSZLÁSA A VÍZIKÖZMŰ SZÉKTORBAN, MAGYARORSZÁG⁴⁹

Indokolt lehet a gazdálkodási formák szabályozása a víziközmű szektorban, tekintve azt, hogy egy egyesület, illetve egy közhasznú társaság teljesen más feltételekkel működik, mint egy részvénytársaság.

Ugyancsak változatosság jellemzi a közmű tulajdonlásának és működtetésének helyzetét. Az egyes társaságokat két csoportba lehet sorolni⁵⁰:

- **Állam által alapított társaságok**

Az állam által alapított 5 regionális vízmű a tartós állami tulajdonú műveket vagyongazdálkodásba kapta, az önkormányzati tulajdonú víziközműveket pedig szerződés alapján üzemeltetik.

⁴⁸ A privatizáció európai modelljeit lásd az 1.3.4. fejezetben

⁴⁹ MaVíz (2007a)

⁵⁰ KvVM (2005)

▪ **Önkormányzatok által alapított társaságok**

Az önkormányzati alapítású társaságok az önkormányzati tulajdonú közműveket szerződés alapján működtetik, ekkor értékcsökkenést kompenzáló bérleti díjat fizetnek a tulajdonos önkormányzatnak. Az önkormányzati alapítású társaságok rendelkezhetnek saját tulajdonban lévő közmű létesítményekkel is, melyek vagy alapításkor és későbbi tőkeemeléssel, vagy saját létesítés útján kerültek hozzájuk.

Az 1995-ös vízgazdálkodási törvényben foglaltak alapján fenn állt a lehetőség a meglévő önkormányzati cégben kisebbségi tulajdon szerzésére közművagyonnal vagy anélkül. 2007. január elsejétől a vízgazdálkodási törvény módosításának⁵¹ köszönhetően kizárólagos állami, illetve önkormányzati víziközmű létesítmények létesítése, üzemeltetése három módon lehetséges:

- (1) *kizárólagos állami részesedéssel rendelkező gazdálkodó szervezet létrehozásával,*
- (2) *kizárólagos állami és önkormányzati közös részesedéssel rendelkező gazdálkodó szervezet létrehozásával, illetve*
- (3) *időleges koncessziós szerződés útján.*

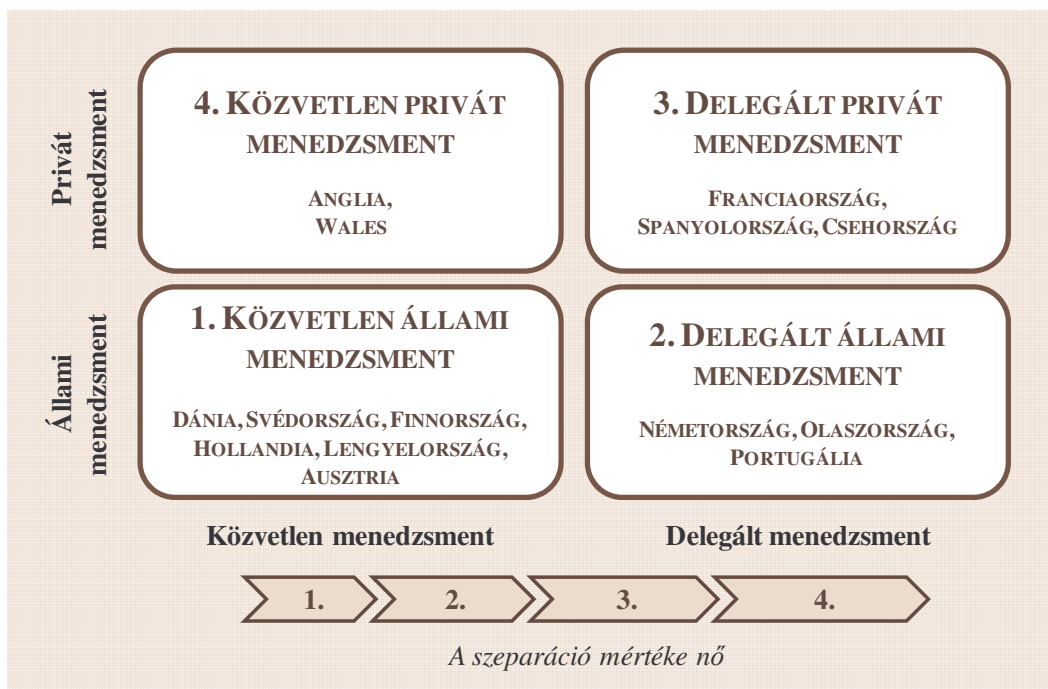
Az 1995-ös törvény módosítására egyértelműen azért volt szükség, mert 2007 előtt több önkormányzati tulajdonú közműben magánbefektetők szereztek részesedést⁵². Ugyanakkor ellentmondás tapasztalható a jogszabályi rendszerben, mivel ezzel a 2006-os törvényt módosítással kizárták a magánbefektetők tulajdonszerzésének lehetőségét az állami, illetve az önkormányzati víziközművekben, ugyanakkor a 2007-es vagyongazdálkodási törvény módosításával lehetővé tették az állami tulajdonú vízművek privatizációját.

Európai benchmark tapasztalatok

Az Európában működő menedzsment rendszereket alapvetően két dimenzió (állami-privát és közvetlen-delegált) alapján lehet csoportosítani. Ez alapján négy domináns intézményi forma különböztethető meg, attól függően, hogy a szervezetben a felelős egységek és a menedzsment egységek milyen mértékben különülnek el. Európában túlnyomórészt az állami menedzsment modellt alkalmazzák. A következő ábra mátrix formában szemlélteti a négy menedzsment modellt.

⁵¹ 2006. évi CXXI. Törvény a Magyar Köztársaság 2007. évi költségvetését megalapozó egyes törvények módosításáról 10. § (1)

⁵² Többek között ilyen befektető a Veolia, mely a Fővárosi Csatornázási Művek Zrt. kisebbségi tulajdonosaként a Szegedi Vízmű működtetői vagyonának 49 %-át is birtokolja.

16. ÁBRA: EURÓPAI MENEDZSMENT MODELLEK A VÍZIKÖZMŰ SEKTORBAN⁵³

A közvetlen vagy delegált menedzsment esetében a vízszolgáltatás jellemzően közjósággént jelenik meg. Az állami szektor feladata a szolgáltatás ellátására vonatkozó felelősség felvállalása. A vízellátás biztosítását elvégezheti maga is, illetve különböző mélységig delegálhatja is azt külső szolgáltatónak. Az állami vagy privát menedzsment kategória mentén az intézményi berendezkedés változik. A privát szektor szerepvállalásának növelése számos pozitív hozadékkal járhat, úgymint a versenypiac kialakulása, valamint különféle know-how-k meghonosítása, illetve külső, eddig nem elérhető finanszírozási források feltárása.

1. Közvetlen állami menedzsment

Az állam, mint tulajdonos teljes felelősséggel bír a szolgáltatás ellátásáért, azaz a tulajdon és a szolgáltatás ellátása egy állami testület kezében összpontosul. Sokáig ez a forma volt a legelterjedtebb intézményi berendezkedés Európában a víziközmű szektorban és még napjainkban is igen elterjedt, elsősorban a fejletlenebb régiókban. Jelenleg az észak-európai országokban (Finnország, Svédország, Dánia), valamint a szomszédos Ausztriában is ez az irányítási forma a jellemző, azzal a különbséggel, hogy ott az állami irányítás hatékony, a fejlesztésekhez szükséges finanszírozási igényeket is figyelembe vevő működést eredményez.

⁵³ van Dijk, M. P. – M. Schouten (2004) 13. oldal alapján

2. Delegált állami menedzsment

Ebben az esetben az állam, mint tulajdonos kijelöl egy testületet, hogy ellássák a szolgáltatásokkal kapcsolatos menedzsment feladatokat. Ez a kijelölt menedzsment egység az állami szektorból kerül kiválasztásra, habár itt már lehetőség van kisebbségi privát tulajdonlásra. A közvetlen állami menedzsment kudarca is szerepet játszott ennek a menedzsment típusnak a kialakulásában. Görögországban például azért történt meg a váltás a közvetlen állami menedzsment irányából ezen rendszer felé, mert megnőtt a jelentősége a vízkészlet-infrastruktúrával kapcsolatos környezeti problémáknak, valamint szükségessé vált az állami vállalatok működési hatékonyságának növelése is (az állami vezetés kudarcából adódóan).

3. Delegált privát menedzsment

Ennél a formánál jellemzően a tulajdonosi egység és a menedzsment egység egyre jobban elkülönül egymástól, például oly módon, hogy az állam szolgáltatási kötelezettségeit és menedzsment feladatait kiszervezi egy magánkézben lévő vállalatnak. A megbízás kereteit és részleteit egy határozott idejű szerződésben (koncessziós-, lízing-) rögzítik. Elmondható, hogy egyre fontosabbá válik ez a forma Európában, ami a francia modell térhódításával is összefügg, melynek során a francia önkormányzatok árképzési- és tulajdonjoga megmarad, a magáncégek pedig hosszú távú szerződés keretében látják el a szolgáltatási tevékenységet. Franciaországban 1987-ben 72% volt a privát szerepvállalás aránya, 2005-re ez az érték 79%-ra nőtt. Spanyolországban ugyanezen intervallumban 35%-ról 46%-ra nőtt a magántulajdon szerepvállalása⁵⁴.

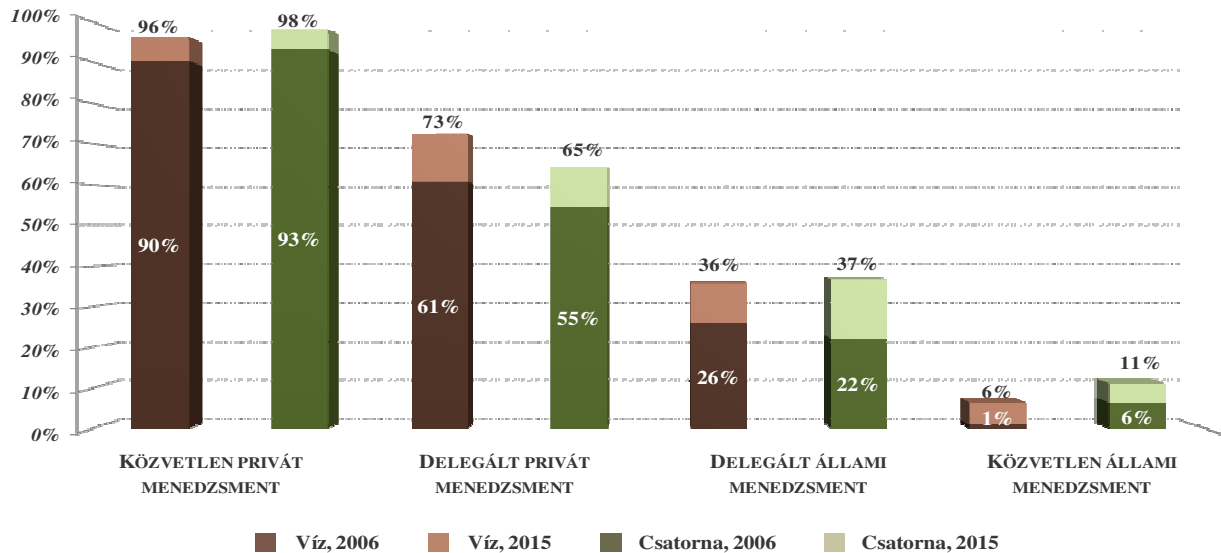
4. Közvetlen privát menedzsment

Ez esetben az állami hatóságok és szervek már mentesülnek a szolgáltatás ellátására vonatkozó felelősség alól és csak a szabályozásra és az ellenőrzésre korlátozzák tevékenységüket. Minden ügylet, felelősség és tulajdon a magánkézben lévő vállalat kezében összpontosul. Jelenleg Angliában és Wales-ben a domináns menedzsment-forma a közvetlen privát menedzsment, az állam azonban 10%-os tulajdonrészrel rendelkezik a teljes szektorban feltehetően az egyes szolgáltatók (rész)tulajdonlásán keresztül. A fogyasztók érdekeinek védelmére egy független szabályozó és ellenőrző szervet hoztak létre (OFWAT), melynek feladata az árak és a szolgáltatás színvonalának felügyelete. Más szabályozó testületek a szolgáltatott ivóvíz minőségének ellenőrzésére hivatottak. Ezen menedzsment-forma legfontosabb hozadéka, hogy a régi vállalatok átalakulnak sokkal dinamikusabb üzleti egységekké, így növelve az üzleti hatékonyságot és a szolgáltatás színvonalát egyaránt.

⁵⁴ Owen, D. L. (2007)

A magyarországi víziközmű piacon megjelenő menedzsment modell jellemzői alapján leginkább a delegált állami menedzsmenthez hasonlít. Az állam mellett az önkormányzatok az ármegállapító hatóságok. Amennyiben az üzemeltetést magánkézbe adják, a díjak meghatározása akkor is az önkormányzatok jogkörébe tartozik. Egyre elterjedtebb gyakorlat ugyanakkor a víziközművek koncessziós szerződés keretében való üzemeltetése. A koncesszió elsősorban a delegált privát menedzsment modellre jellemző megoldás, ami arra utalhat, hogy a magyar piac egyre inkább halad a delegált állami menedzsmenttől a delegált privát menedzsment modell felé.

2006-ban⁵⁵ az európai népesség 48%-át még mindig közvetlen állami menedzsment által irányított víziközművek látták el ivóvízzel, valamint biztosították számukra a csatornaszolgáltatást. A népesség 15%-át (elsősorban Németországban és Hollandiában) olyan szolgáltató látta el, melyben delegált állami menedzsment működik, 20%-ot pedig (jellemzően Franciaországban és Spanyolországban) olyan, amelyben delegált privát menedzsment és csupán 1%-ot⁵⁶ (Anglia és Wales) olyan, amelyben közvetlen privát menedzsment látja el az irányítással kapcsolatos feladatokat. Az európai vízszektorban végbemenő változásokra vonatkozó 2015-ig tartó előrejelzéseket a következő ábra szemlélteti⁵⁷:

17. ÁBRA: A PRIVÁT SZÉKTOR RÉSZARÁNYAZ EURÓPAI MENEDZSMENT MODELLEKBEN⁵⁸

⁵⁵ OECD Infrastructure to 2030 (2006)

⁵⁶ Ez az érték a teljes európai lakosság arányában értendő, figyelembe véve azt a tényt, hogy Angliában és Walesben a fogyasztók egy része alternatív módon oldja meg a vezetékes vízhez jutást, valamint a csatornázást.

⁵⁷ Az országonkénti értékeket az 1. számú melléklet tartalmazza.

⁵⁸ Owen, D. L. (2007)

Az előrejelzések szerint Angliában és Walesben – ahol a közvetlen privát menedzsment dominál – tovább fog nőni a privát szektor aránya és megközelíti majd a 100%-ot.

Franciaországban és Spanyolországban, ahol a delegált privát menedzsment modell van érvényben, jelentős, kb. 10%-os növekedésre lehet számítani 2015-re a magánszektor részarányának tekintetében. Ez azt jelenti, hogy a vízszolgáltatás esetében 73%-os, a csatornaszolgáltatás esetében pedig 65%-os privát tulajdon várható.

A delegált állami menedzsment modellben, mely többek között Németországra, Olaszországra és Portugáliára jellemző, 2006-ban a víziközmű tulajdon negyede volt csak privát kézben. Ezekben az országokban várható a legjelentősebb növekedés a privát szektor részarányát tekintve 2015-re.

Közvetlen állami menedzsment elsősorban az észak-európai országokra jellemző. Itt 2006-ban a magánszektor részaránya minimális volt, a vízszolgáltatás tekintetében 1%, a csatornaszolgáltatás esetében pedig 6%-ot ért el. Jelentősebb növekedés sem várható ezekben az országokban 2015-re, az előrejelzések alapján csupán 5%-os emelkedés várható mindkét szolgáltatás vonatkozásában.

Magyarországon 2006-ban a vízszolgáltatás tekintetében a privát tulajdon részaránya 27%, a csatornaszolgáltatás esetében ez az érték csak 26% volt. Ez átlagon felülinek mondható, azonban az előrejelzések alapján 2015-re a magántulajdon csak kis mértékben fog növekedni hazánkban.

2. A VÍZIKÖZMŰ - SZOLGÁLTATÁSOK ÁRAZÁSI GYAKORLATÁNAK, A HATÓSÁGI ÁRAK MEGHATÁROZÁSI MÓDSZERTANÁNAK ELEMZÉSE

A releváns európai uniós irányelvek már bemutatásra kerültek. (lásd 1.2. fejezet). Mindezek ismeretében megállapítható, hogy a Keretirányelv és a hozzá kapcsolódó irányelvek nem tartalmaznak részletes iránymutatást az árazás vonatkozásában. Ebben a fejezetben egy az Európai Unió Bizottsága által kiadott árazási javaslat mellett más európai szervezetek ajánlásai is ismertetésre kerülnek.

2.1. AZ EURÓPAI UNIÓS IRÁNYMUTATÁSOK ELEMZÉSE, BEMUTATÁSA

2000. július 26-án került nyilvánosságra egy hivatalos állásfoglalása az EU-nak⁵⁹ a víziközmű árazási módszertan tekintetében.

Az EU úgy véli, hogy a hatékony árazás alkalmazása szükséges ahhoz, hogy a víziközmű szektorban elérhetővé váljanak a közösségi célok, vagyis hogy a szolgáltatás minősége emelkedjen, miközben a környezetvédelem is megvalósul. Ezt a gondolatmenetet szemlélteti a következő ábra.

A hatékony árazás során az EU iránymutatása alapján a következő költségek figyelembe vétele szükséges:

↳ PÉNZÜGYI KÖLTSÉGEK:

A pénzügyi költségek körébe tartozik a szolgáltatás költsége, az adminisztrációs költség, a működési- és fenntartási költség, és a tőkeköltség (pl. kamatfizetés).

↳ KÖRNYEZETI KÖLTSÉGEK:

A környezeti szempont jelentőségére hívja fel ismét a figyelmet az EU azzal, hogy a környezet károsodásának költségét figyelembe veszi a víziközmű-szolgáltatások árazása során. Ez a költség tulajdonképpen a fogyasztóknak (használóknak) okozott minőségi romlás költsége, mely a környezetben okozott kárt jelképezi.

⁵⁹ 2000 COM (2000) 477 final

↳ ERŐFORRÁS KÖLTSÉGEK:

Hangsúlyozásra kerül a víz természeti erőforrás jellege. Az erőforrás költség figyelembe vételének célja, hogy biztosítsa a természetes egyensúlyt a víz használata és újratermelődése között. Ez a költség tulajdonképpen a vízhiánytól szenvedő fogyasztók költségét jelképezi.

A környezeti és erőforrás költségek árba építésével egyértelműen a víz hatékony felhasználását próbálják ösztönözni.

A fentiek alapján:

$$P=F+a*Q+b*Y$$

F= fix költség

a= 1 egységnyi víz használatának költsége

b= 1 egységnyi szennyezés költsége

Q= használt mennyiség

Y= szennyezés

Az árazási politika elfogadtatásához elengedhetetlen a megfelelő kommunikáció és informáltság az egyes érintettek felé. Az árazási módszertannak az érintettek számára könnyen érthetőnek és alkalmazhatónak kell lennie. Országonként ki kell alakítani egy megvalósítási tervet az árazás tekintetében. A már ismertett költségeket fokozatosan kell beépíteni az árba, ezáltal mind a fogyasztók, mind a szolgáltatók részéről gyorsabb elfogadásra lehet számítani. A sikeres árazási politika kialakításához elengedhetetlenül szükséges a fogyasztókkal és a tulajdonosokkal folytatott sorozatos konzultáció.

Az európai uniós ajánlás értelmében meg kell különböztetni az egyes fogyasztói csoportokat, tehát különbséget kell tenni háztartási, ipari és mezőgazdasági fogyasztó között. Ezt a különbséget érzékeltetni kell az árakban azáltal, hogy szektoronként meg kell valósítani a költségmegtérülést, így kimondatlanul ugyan, de ez az uniós ajánlás a szektorok közötti keresztfinanszírozást hivatott csökkenteni.

Egy, az Európai Környezetvédelmi Iroda (European Environmental Bureau, EEB) által 2001-ben készített dokumentumban⁶⁰ részletesebb információkat kaphatunk a teljes költség megtérülés (FCR - Full Cost Recovery) elvéről. Az EEB célja az volt, hogy részletes iránymutatást adjanak a víziközmű-szolgáltatás árazásának tekintetében. Fontos megjegyezni, hogy a következőkben ismertetett álláspont csak egy ajánlás, nem kötelező érvényű az egyes tagországokra. Célja a VKI-ben kötelezettségként megjelölt FCR módszer részletesebb ismertetése, fogalmának tisztázása.

⁶⁰ Roth, E. (2001)

Az EEB álláspontja szerint a következő költségek figyelembe vétele szükséges a víziközmű-szolgáltatások árazása kapcsán:

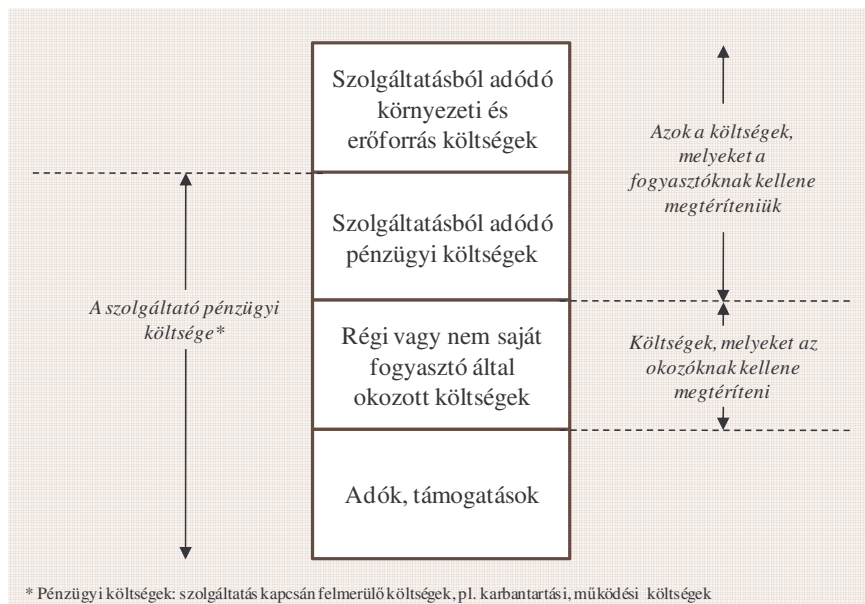
- ✓ *Működési és fenntartási költség (szállítás, elosztás, gyűjtés, kezelés)*
- ✓ *Tőke költség (azért, hogy tükrözze az infrastruktúrába fektetett hitelek költségét)*
- ✓ *Lehetőség költség (cél a társadalmi jólét maximalizálása; létezik egy kielégítési sorrend, ami alapján a rendelkezésre álló vizet fel kell használni – például fontosabb a lakosság ivóvízzel való ellátása, mint az idegenforgalmi célú fürdők létesítése)*
- ✓ *Erőforrás költség (ha kevesebb víz áll rendelkezésre bizonyos régiókban, ott magasabb áron kell értékesíteni)*
- ✓ *Társadalmi költség (egyres helyeken szomjaznak, máshol pazarolják a vizet – a társadalmi egyenlőtlenségeket ezúton lehet orvosolni)*
- ✓ *Környezeti kár költsége (szennyezés költsége)*
- ✓ *Hosszú távú határköltség⁶¹ - (az ár előremutató eleme, mely a jövőbeni beruházásokat, környezeti kárt is figyelembe veszi)*

Az EEB szerint hangsúlyozni kell, hogy a vizet nem lehet olyan gazdasági terméknek tekinteni, mint a többi árut, fontos, hogy az árazáskor a társadalmi és gazdasági nézőpont együtt kerüljön figyelembe vételre.

Egy másik európai szervezet, az EUREAU (European Union of National Associations of Water Suppliers and Waste Water Services) az Európai Bizottság VKI implementációs stratégiáját segítve nyilvánosságra hozta iránymutatását⁶² a teljes költség megtérülés elvével kapcsolatban. A dokumentum jelentősége abban rejlik, hogy különbséget tesz a víz szolgáltatás (costs of water services) és a víz szolgáltató (costs of water service operators) költségei között. Az eddigiektől eltérően, új költségelemként jelenik meg a múltbéli fogyasztók (esetleg szennyezők) által okozott költség. Az EUREAU által ajánlott figyelembe veendő költségek körét a következő ábra szemlélteti.

⁶¹ Long Run Marginal Cost (LRMC)

⁶² EUREAU (2004)

18. ÁBRA: A FIGYELEMBE VEENDŐ KÖLTSÉGEK KÖRE, EUREAU⁶³

A régi, vagy nem saját fogyasztó által okozott költségek figyelembe vétele azért bír nagy jelentőséggel, mert a VKI alapján a szennyező fizet elvet kell követni. Probléma tehát akkor van, amikor a szolgáltató által elszenvedett veszteséget (vízkiviteli hely szennyezése) nem a saját fogyasztója okozza. Hasonlóan költség merülhet fel régi generációk szennyező tevékenysége miatt ránk maradt, magasabb fokú tisztítást megkívánó víz kitermelésekor is. Belátható, hogy ezen költségek fogyasztókkal való megfizettetése esetén a VKI-ben hangsúlyozott szennyező fizet elve sérül. Az EUREAU éppen ezért az illetékes hatóságra bízta ezen költségek megtérítését.

Másik problémaként került definiálásra a környezeti és erőforrás költségek számszerűsítése, illetve az a tény, hogy a szolgáltatónál fellépő egyes költségek nem teljes mértékben erednek a vízszolgáltatással ellátott fogyasztóktól. Erőforrás költségek vonatkozásában jó példa, hogy két közeli vízkiviteli helyű szolgáltató esetében, ha az egyik többet termel ki, mint amennyi újratermelődne, akkor a másik szolgáltató által ellátott településeken vízhiány léphet fel.

Az EUREAU úgy véli, hogy a VKI-ben meghatározott költségmegtérülés a víz hatékony és fenntartható használatához vezető út első lépése. Mindemellett azt is hangsúlyozza, hogy az ár teljes költség alapú meghatározása Európában nagy valószínűséggel jelentős áremelkedéshez fog vezetni, tekintve azt, hogy jelenleg olyan országok is vannak (például hazánk), melyek még a pénzügyi költségek egy részét sem építik be az árba.

A európai uniós ajánlásokat áttekintve megállapítható, hogy a VKI-ben és ezen iránymutatásokban is háttérbe szorul a hazai viszonylatban még problémát okozó karbantartási, illetve felújítási költségek beépítése a víziközmű-szolgáltatások árába. Emellett

⁶³ EUREAU (2004) 4. oldal

az ajánlásokban található költségfogalmak, mint például társadalmi költség, környezeti költség stb. nagyon nehezen számszerűsíthetők. Ennek megoldására az európai uniós tanulmányok megoldást nem javasolnak.

2.2. A HATÓSÁGI ÁRMEGHATÁROZÁS RENDSZERÉNEK BEMUTATÁSA

A következőkben bemutatásra kerülnek a hazai viszonylatban alkalmazott árazási módszertanok, úgymint átalánydíjas, egytényezős és kéttényezős árak. Részletezésre kerülnek ezen módszertanok előnyei és hátrányai mind a fogyasztók, mind pedig az európai uniós elvárások teljesítésének vonatkozásában. Az önkormányzatok, mint árhatóságok hazai gyakorlatának áttekintő ismertetését követően részletes kifejtésre kerül az állami tulajdonú regionális vízművek ármeghatározási folyamata.

2.2.1. Hazai árazási gyakorlat

A hazai árazási gyakorlat igen változatos, mely elsősorban annak köszönhető, hogy az önkormányzati tulajdonban lévő közművek esetében maguk az önkormányzatok az árszabályozó hatóságok. Ezzel szemben az állami tulajdonban lévő regionális víziközművek esetében a mindenkori környezetvédelmi- és vízügyi miniszter határozza meg rendeletben egy éves időintervallumra az árakat. Az 1.2.3. fejezetben ismertetett támogatási rendszernek köszönhetően gyakran év közben is változnak a lakossági közmű árak, így nehéz meghatározni, hogy valójában mely önkormányzatok különböztetik meg a lakossági és a közületi fogyasztókat⁶⁴.

(1) Átalánydíjas árazás

Magyarországon elsősorban az elmaradottabb régiókban, illetve egyes üdülőterületeken jellemző az átalánydíjas rendszer. Ebben az esetben a fogyasztók nem rendelkeznek vízórával, így minden fogyasztó egyforma áron, vagy az ingatlan valamely jellemzője alapján megállapított áron jut hozzá a vízhez. Ez a rendszer ösztönöz legkevésbé hatékony vízhasználatra, tekintve azt, hogy az ár megállapításakor nem kerül figyelembe vételre a fogyasztott víz mennyisége. Az átalánydíjas árazás tehát jelentős kockázattal jár mind a szolgáltató, mind a fogyasztó vonatkozásában. A fogyasztó kockázata, hogy az átalánydíjban foglalt fogyasztásnál kevesebbet fogyaszt, ezáltal többet fizet a vízszolgáltatásért, mintha mérőórája lenne. A szolgáltató kockázata abban rejlik, ha nem méri fel megfelelően az általa ellátott felhasználók fogyasztását, ezáltal alacsonyabb fogyasztást épít be az átalánydíjba. Ugyanakkor előnye az átalánydíjas módszernek, hogy a vízórák költsége megtakarítható, a

⁶⁴ Több esetben a lakossági és közületi fogyasztók árazási szempontból nem kerülnek megkülönböztetésre, de ha az önkormányzat megkapja az állami támogatást, és azt érvényesíti a lakossági árakban, a lakossági és a közületi fogyasztók árai el fognak térni.

szolgáltató szemszögéből a bevétel, fogyasztói oldalról pedig a kiadás pontosan előre tervezhető.

(2) Egytényezős árazás

Az egytényezős módszer esetében a fogyasztó kizárólag az elfogyasztott vízmennyiség árát téríti meg, vagyis a szolgáltatók fix költségeinek megtérülése bizonytalan. Ez az árazási típus sem ösztönöz kellőképpen hatékony használatra, mivel a fogyasztás növekedésével a díjak nem emelkednek. Egy másik jelentős hátránya ennek a módszernek, hogy a szolgáltatók jelentős kockázatot viselnek, mely a fogyasztás ingadozásából adódik. Ez azt jelenti, hogy egy száraz nyári időszakban a bevételek jelentősen megemelkednek, míg egy csapadékos őszi időben a fogyasztás a minimálisra csökkenhet. Emellett azokon a területeken, ahol jelentős arányt képviselnek az idényjellegű fogyasztók a szolgáltató számára likviditási problémákkal járhat az egytényezős ár alkalmazása. Különösen az üdülőterületeken jár nehézségekkel a fix költségek beépítése az egytényezős árba, mivel a fogyasztás előrejelzése problémás, tekintettel arra, hogy az időjárás is nagy mértékben befolyásolhatja az elfogyasztott víz mennyiségét.

Az egytényezős árazásnak van egy Magyarországon elterjedt formája, melyben különbséget tesznek a közületi és a lakossági fogyasztók között. Egyes esetekben a közületi vízdíj akár kétszerese is lehet a lakossági vízdíjnak.

(3) Kéttényezős árazás

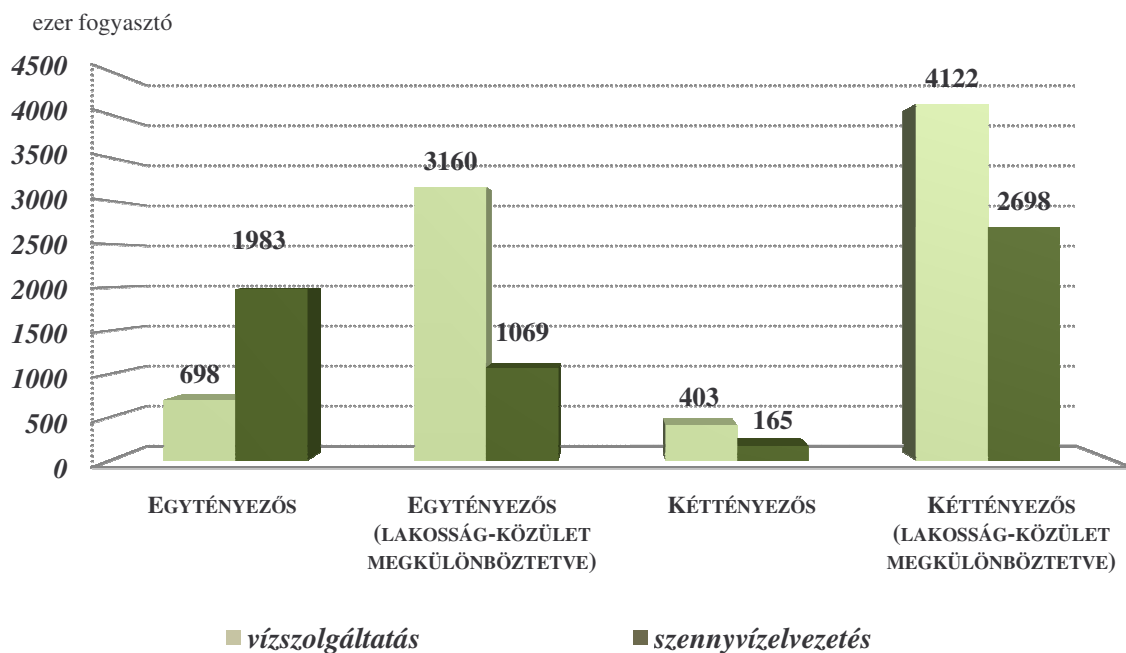
A kéttényezős árazás alkalmazásakor a fogyasztó havonta fizeti a fogyasztás arányos (változó) díjat, és emellett egy alapidíj (fix) megtérítésére is kötelezve van. Az alapidíj tartalmazza az adott szolgáltatás rendelkezésre állásának díját, és azt a célt szolgálja, hogy a fogyasztás mértékétől függetlenül felmerülő állandó költségek egy részét (közműrendszer fenntartása, hibaelhárítás, készenléti díjak, stb.) arányosabban ossza szét a fogyasztók között. Legnagyobb hátránya azonban a módszernek, hogy egységes alapidíjat alkalmaz minden típusú fogyasztó tekintetében, vagyis az alacsonyabb fogyasztásúakat ezáltal rosszabb helyzetbe hozza. Az előbbiekből adódóan nem ösztönöz kellően fenntartható fogyasztásra sem, mivel nem tesz különbséget kis- és nagyfogyasztó között.

(4) Progresszív kéttényezős árazás

A progresszív kéttényezős díjrendszer a leginkább elfogadott a jelenleg ismert módszerek közül. Ennek lényege, hogy a fogyasztás alapján fizetett változó díjrész mellett a fogyasztók az alapidíj tekintetében is megkülönböztetésre kerülnek. Magyarországon ezt a módszert alkalmazzák többek között a regionális vízművek is, melyek a bekötővezeték átmérője alapján differenciálják a fogyasztókat, vagyis a nagyobb átmérővel rendelkezőknek magasabb alapidíjat kell fizetniük. Ez a módszer már ösztönözheti a fogyasztókat a fenntartható

vízhasználatra abban az esetben, ha a nagyobb átmérővel rendelkező fogyasztó valóban többet is fogyaszt.

A módszernek talán ennél is jobb változata az, amikor a változó díj alapján kerülnek megkülönböztetésre a fogyasztók. Ez azt jelenti, hogy az alapdíj mindenkinél egységes, azonban a fogyasztás utáni díj bizonyos mennyiség megnövekedése után emelkedne, hogy ezzel is a környezetileg fenntartható fogyasztásra ösztönözzön. A következő ábra szemlélteti, hogy a magyar lakosság kb. 84%-nál milyen arányban oszlanak meg az egyes árazási módszerek.

19. ÁBRA: ÁRAZÁSI MÓDSZEREK MEGOSZLÁSA MAGYARORSZÁGON A VÍZIKÖZMŰ SEKTORBAN⁶⁵

Az ábra alapján megállapítható, hogy a kéttényezős módszertan a legkevésbé használt mind a vízszolgáltatás, mind a szennyvízelvezetés tekintetében. Több, mint 4 millió vízfogyasztó esetében kerül alkalmazásra a progresszív kéttényezős árazás azon fajtája, amikor a bekötővezeték átmérője alapján differenciálják a végfelhasználókat. Az egytényezős árazás alkalmazásakor, amikor a lakossági és a közületi fogyasztók megkülönböztetésre kerülnek, egyes esetekben a különbséget az állami támogatás árakban való érvényesítése eredményezi. Amennyiben a támogatási rendszer szociális alapon átalakításra kerülne, pontosabban fel lehetne mérni az egyes árazási módszertanok hazai alkalmazását.

⁶⁵ MaVíz (2007b) alapján

Az árazás során figyelembe vett költségek köre⁶⁶

Az korábbiakban ismertettük az európai uniós iránymutatást az árazás során figyelembe vett költségek vonatkozásában, a következőkben pedig bemutatásra kerül, hogy Magyarországon mely költségelemeket veszik figyelembe az árképzés során.

Hazai viszonylatban az árképzés alapja a társasági szintű, településenként vagy ellátó rendszerenként nyújtott szolgáltatás önköltségének fajlagos értéke. A víziközmű-szolgáltatás esetében a felmerülő költségek a következők:

PÉNZÜGYI KÖLTSÉGEK

↳ *Üzemeltetési költség*

2004-ben a MaVíz által végzett felmérés alapján a szolgáltatók 83%-nál teljes mértékben megtérülnek az üzemeltetési költségek, ugyanez az érték 2007-ben már elérte a 100%-ot⁶⁷.

↳ *Karbantartási költségek*

A karbantartási költségek a szükségesnél alacsonyabb mértékben vannak beépítve az árakba, a szolgáltatók alig felénél veszi figyelembe az árhatóság az árak meghatározásakor ezeket a költségeket teljes mértékben.

↳ *Amortizáció*

Abban az esetben, ha az üzemeltető tulajdonában vagy vagyonkezelésében vannak a tárgyi eszközök, az ő feladatuk az eszközök élettartamát, használatát figyelembe véve a leírás mértékének meghatározása, valamint az értékcsökkenés árakba való beépítése. Magyarországon az üzemeltetők jelentős részénél az amortizációs kulcs alacsonyabb a szükségesnél, ezáltal az eszközök felújításához, pótlásához szükséges költségek csak részben térülnek meg az árakban

Koncesszióban való üzemeltetés esetében az amortizációs költség fedezete az önkormányzat számára a bérleti díj. Elvileg ebből a díjból kellene fedeznie a tulajdonos önkormányzatnak a koncesszióba adott vízmű felújítását, pótlólagos beruházását, azonban a bérleti díjak felhasználása sokszor csak részben történik a víziközművek területén⁶⁸. A hazai jogszabályi rendszer hiányossága tehát, hogy a bérleti díj felhasználása nincs korlátozva, tehát a víziközmű felújítása mellett bármilyen egyéb kiadásra felhasználható. A bérleti díjából származó bevételek felhasználása mellett egy másik jelentős probléma, hogy ebben az esetben sem kerül érvényesítésre a fogyasztói árakban a szükséges beruházások teljes költsége. Ennek oka, hogy az árhatóság ebben az esetben is az önkormányzat, melynek az árak alacsonyan tartása a célja. A gyakorlatban tehát egyfajta összeférhetetlenség tapasztalható az

⁶⁶ A fejezet alapjául szolgáló információk forrása: MaVíz (2007a)

⁶⁷ [OECD 5] 69. oldal

⁶⁸ MaVíz (2007a)

önkormányzatok tekintetében, mivel az árak mellett ők határozzák meg a bérleti díjak mértékét is, melyet jogszabály hiányában szabadon felhasználhatnak.

ERŐFORRÁS KÖLTSÉGEK

A vizet, mint természeti erőforrást védeni kell, és kizárólag a fenntartható használathoz elegendő mennyiséget szabad igénybe venni. A természetes körforgásban újratermelődő mennyiség használatára ösztönző eszköz hazánkban a **vízkeszletjárulék**. Ezen járulék megfizetésére – egyes kivételektől eltekintve – a vízfogyasztók vannak kötelezve, mértékét és számítási módját rendeletben határozták meg. A vízkeszletjárulék a kitermelt víz mennyisége (m^3) után fizetendő, figyelembe véve az engedélyben lekötött, mégsem kitermelt mennyiséget is. (lásd részletesen az 1.2.2. A magyar jogszabályi háttér című fejezetet) A járulék bevezetésével egyfajta takarékos használatra való ösztönző rendszer ugyan kialakításra került, de a járulék mértékét tekintve (lakossági fogyasztók esetében a vízkeszletjárulék alapidja 4,5 Ft / m^3 , üzemi fogyasztóknál 14,5 Ft / m^3) annak hatékonysága megkérdőjelezhető.

Az európai uniós ajánlásokban hangsúlyozott erőforrás költségnek csak részben feleltethető meg a vízkeszletjárulék. Ennek oka, hogy a járulék számítása során nem kerül figyelembe vételre az adott területen kinyerhető víz mennyisége, azonban az engedélyben lekötött, de ki nem termelt mennyiség után is fizetendő a vízkeszletjárulék, ami jelképezi a víz, mint erőforrás költségét azok számára, akik élőhelyén a vízhiány problémát okozhat.

KÖRNYEZETI KÖLTSÉGEK

A környezeti költségek árba való beépítésének célja, hogy a vízhasználat következtében keletkezett szennyezés, és ezáltal a környezet terhelése csökkenjen. Hazai viszonylatban ezt a célt szolgálják a környezetterhelési díjak, esetünkben a vízterhelési és a talajterhelési díj.

A vízterhelési díjfizetési kötelezettség 2004-től minden élővízbe bocsátó szennyezőt érint, a víziközművet üzemeltető szolgáltatókat is. Talajterhelési díjat a közcsatornára rá nem kötött szennyezők fizetnek.

Ezen díjakat a szolgáltatók nem építik be árakba, hanem külön feltüntetve áthárítják a fogyasztókra. Ennek jelentősége abban rejlik, hogy a fogyasztók láthatják, hogy 1 köbméter víz elfogyasztásával mennyire terhelik a környezetet, tudják, hogy a környezeti terhelés miatt pótlólagos díj fizetésére kötelezettek. Az ösztönző rendszer hibája, hogy a környezetterhelési díj a szolgáltatási díjhoz képest jelentéktelen összeg, ezáltal nem ösztönöz kellőképpen a hatékony vízfogyasztásra.

A nyereség árakba való beépítésének problémája

A költségek mellett egy másik jelentős probléma hazai viszonylatban a nyereség beépítése az árakba. A MaVíz felmérése alapján 2004-ben a vállalatok 31%-nál került figyelembe vételre a nyereség az ármeghatározás során, és összesen három szolgáltató építette be áraiba a jövőbeni

pótlás, felújítás, korszerűsítés költségét. Látható tehát, hogy az ármeghatározás vonatkozásában a legnagyobb elmaradás a fejlesztési források figyelembe vételénél van.

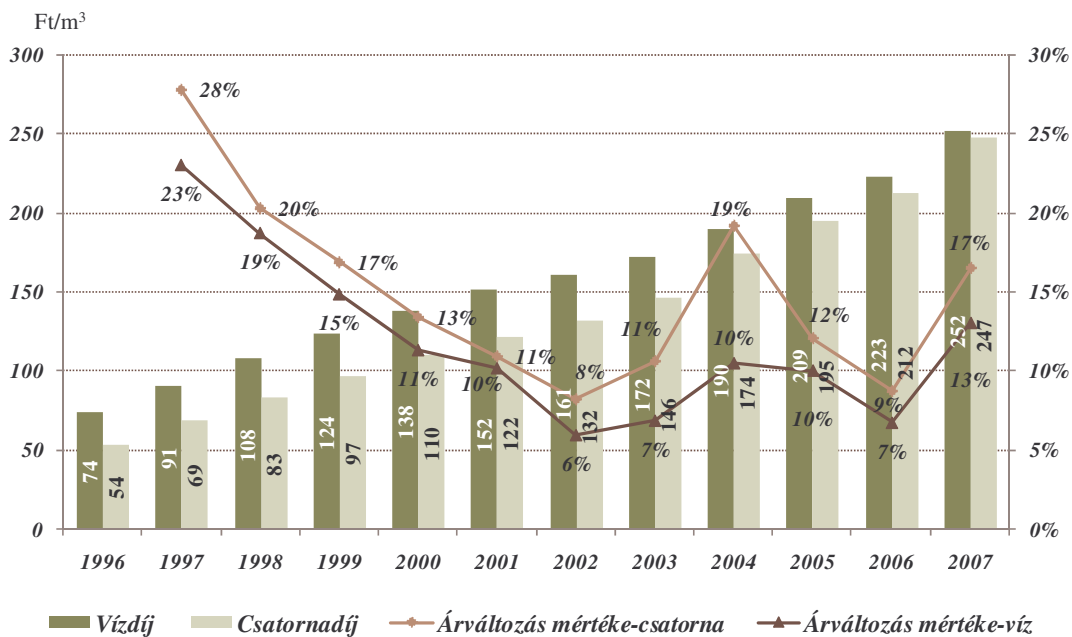
Magyarország az elmúlt években fontos lépéseket tett a Víz Keretirányelvben foglaltak implementálásáért az árazás tekintetében, azonban a teljes költség-megtérülés elvének érvényesítéséhez még jelentős változtatásokra van szükség. E tekintetben elkerülhetetlen a vízdíjak növekedése, melyet a környezeti és erőforrás költségek fokozottabb figyelembe vétele, illetve a felújítási, karbantartási költségek teljes mértékű árakba való beépítése eredményezne.

2.2.2. A hazai víziközmű-szolgáltatások árának alakulása, az árakat meghatározó tényezők ismertetése

A hazai szolgáltatók árazási módszertanának ismertetését követően a magyarországi víziközmű-szolgáltatások árai kerülnek részletezésre. Bemutatásra kerülnek azok a tényezők, melyek az elmúlt években jelentős hatást gyakoroltak az árszínvonalra, illetve ismertetjük az árak összetételét is fogyasztói csoportonként.

A víziközmű-szolgáltatások árainak alakulása

Az ivóvíz-szolgáltatás és a szennyvízelvezetés és -tisztítás árának összetevői a korábbi fejezetekben már ismertetésre kerültek. Ezek közé a költségek közé tartoznak a pénzügyi költségek, azon belül is a karbantartási költségek, adminisztrációs költségek stb. A hazai szolgáltatások árában megjelenik egyfajta erőforrás költség is a vízkészletjárulék formájában. A környezeti költségek beépítése az árba a környezetterhelési díj révén valósul meg, melynek összege a vonatkozó rendelet alapján kerül területenként meghatározásra.

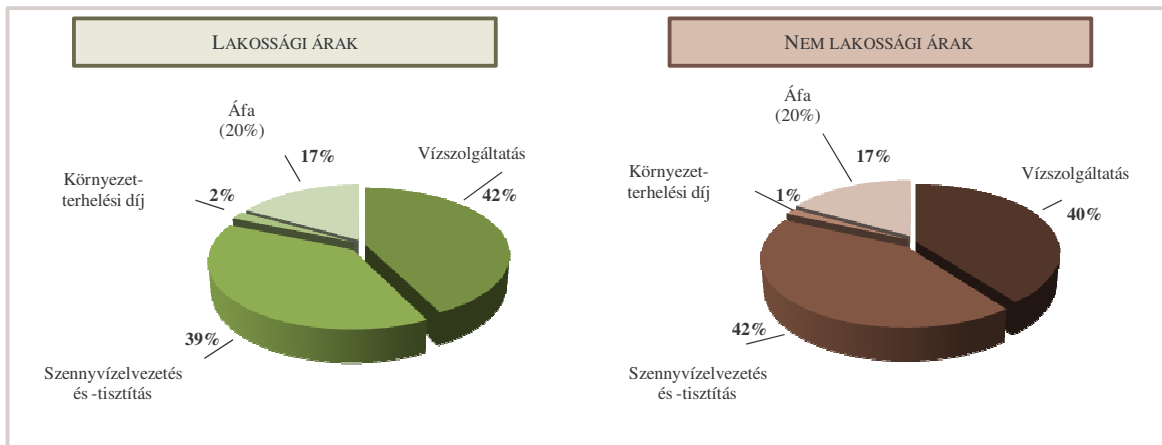
20. ÁBRA: A VÍZ- ÉS CSATORNADÍJAK ALAKULÁSA MAGYARORSZÁGON⁶⁹

Látható, hogy az elmúlt években jelentősen megnöttek a víziközmű-szolgáltatások díjai. Az árak növekedésére az infláció mellett az általános forgalmi adó kulcsának növelése is hatással volt. 2004-től a szennyező fizet elvének érvényesítése érdekében került bevezetésre a környezetterhelési díj. Ezen díj felszámítása külön kezelendő, mégis szükséges megemlíteni, mivel növelő tényezőként hatott a víziközmű-szolgáltatásokkal kapcsolatos kiadásokra. Az elmúlt 12 évben a vízszolgáltatás ára több, mint háromszorosára emelkedett, a csatornaszolgáltatásé pedig 4,5-szeresére.

A víziközmű-szolgáltatások árainak összetevői

Látható tehát, hogy az árak jelentősen nőttek az elmúlt években. Ahhoz, hogy megtudjuk mi volt a növekedés oka, részletesen meg kell vizsgálni, hogy a szolgáltatások árai milyen összetevőkből állnak.

⁶⁹ KSH: Egyes termékek és szolgáltatások éves fogyasztói átlagára (1996–)

21. ÁBRA: A VÍZIKÖZMŰ-SZOLGÁLTATÁSOK ÁRÁNAK ÖSSZETEVŐI, 2006⁷⁰

Az árak összetétele hasonló a lakossági és a nem lakossági fogyasztók körében. A szennyvízszolgáltatás és a vízszolgáltatás egyaránt kb. 40-40 %-ot képvisel az árból. Ez alapján valószínűsíthető, hogy keresztfinanszírozás van a két szolgáltatás között, tekintve azt, hogy, általánosságban feltételezhető, hogy a szennyvízelvezetés- és tisztítás költségesebb eljárás a vízszolgáltatásnál.

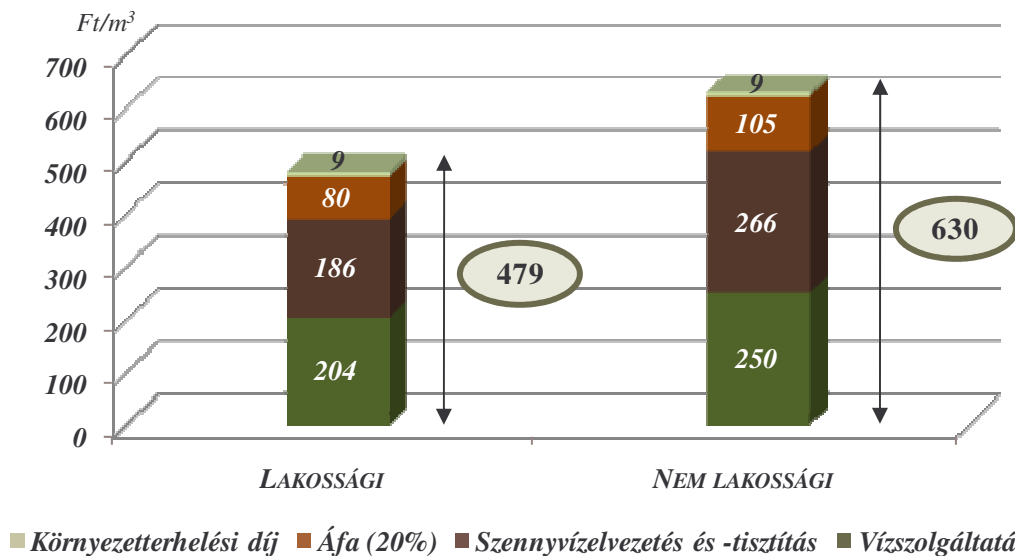
Mindkét fogyasztói csoport esetében a környezetterhelési díj alkotja az árak legkisebb részét, melynek értéke tekintetében nincsenek megkülönböztetve a lakossági és a nem lakossági fogyasztók. A környezetterhelési díj célja a szennyező fizet elvének érvényesítése. A hatékony vízhasználatra ösztönzés érdekében indokolt lehet a környezetterhelési díj növelése, illetve megkülönböztetése az egyes fogyasztói csoportok – ezáltal a szennyezés jellege – tekintetében.

Keresztfinanszírozás a hazai víziközmű szektorban

Az ismertetett szolgáltatási árak országos átlagot mutatnak. Magyarországon jelentős probléma, hogy a víziközmű-szolgáltatások árai nagyon eltérőek lehetnek területenként. Ennek legfőbb oka, hogy sokszor nem költség-alapú árakat határoz meg az önkormányzat⁷¹. Részben politikai okokra vezethető vissza az, hogy jelentősen magasabb árat fizetnek a nem lakossági fogyasztók a víziközmű-szolgáltatásért, mint a lakossági fogyasztók. Ezt a különbséget mutatja a következő ábra.

⁷⁰ [OECD 5]

⁷¹ MaVíz (2007a)

22. ÁBRA: A VÍZIKÖZMŰ-SZOLGÁLTATÁSOK ÁRA MAGYARORSZÁGON, 2006⁷²

Látható, hogy 2006-ban a nem lakossági ár 121 forinttal, több, mint 30 %-kal meghaladta a lakossági díjat. Ekkora mértékű különbség egyértelműen arra utal, hogy keresztfinanszírozás révén a nem lakossági fogyasztók finanszírozzák a lakossági fogyasztók költségeinek egy részét⁷³. Hazai viszonylatban sokszor alkalmazott gyakorlat, hogy a víz- és szennyvízszolgáltatás árai megegyeznek adott településen belül⁷⁴, ami ugyancsak nyilvánvaló jele annak, hogy az ármeghatározás nem a szolgáltatás kapcsán felmerülő költségek alapján történt.

Az önkormányzati tulajdonú víziközművek esetében az ármegállapító hatóság maga az önkormányzat, aki egy legmagasabb hatósági árat állapít meg. A szabályozás értelmében a víziközművek üzemeltetői a legmagasabb ár korlátját figyelembe véve határozzák meg áraikat, ezáltal ellenőrző hatóság hiányában szabadon dönthetnek arról, hogy alkalmaznak-e keresztfinanszírozást az egyes fogyasztói csoportok vagy a szolgáltatások vonatkozásában.

A regionális vízművek esetében az árbevétel előrejelzése alapján kerülnek kialakításra a kéttényezős árak. Az árakban nem tükröződnek a területi, technológiai különbségek, mivel vállalatonként és fogyasztói csoportonként azonos árakat alkalmaznak. Ez azt jelenti, hogy nem különböztetik meg az eltérő vízbázisból, különböző technológiával kitermelt víz fogyasztói árait. Ezzel a gyakorlattal tehát, elsősorban a nem megfelelő szabályozás miatt keresztfinanszírozást valósítanak meg az egyes települések között. Mindemellett fontos megjegyezni, hogy a hálózatos iparágakban az ilyen jellegű árazás bevett módszertan, illetve a víziközmű szektorban jelentős nehézségekbe ütközne a területenként eltérő, költség alapú ár meghatározása.

⁷² [OECD 5]

⁷³ [OECD 5] 61. oldal

⁷⁴ Erre jó példa Diósd, ahol a kéttényezős díjrendszerben mind az alapidj, mind a változó díj megegyezik a víz- és csatornaszolgáltatás vonatkozásában.

Összességében megállapítható, hogy a magyarországi árak sok esetben a ténylegesen felmerülő költségektől bizonyos mértékig függetlenül kerülnek kialakításra. Jelentős a keresztfinanszírozás mind a fogyasztói csoportok, mind a szolgáltatások között.

A keresztfinanszírozás mellett egy másik jelentős problémaként jelentkezik a magyar piacon, hogy a települések között az önkormányzati tulajdonban lévő víziközművek esetében jelentős árkülönbségek tapasztalhatók. Nem egyedülálló az Érd és Térsége Víziközmű Kft. esete, miszerint egy vízmű szolgáltat a környező településeknek, de mivel az önkormányzatok az ármegállapítók, teljesen eltérő módszertannal, eltérő árak kerülnek megállapításra.

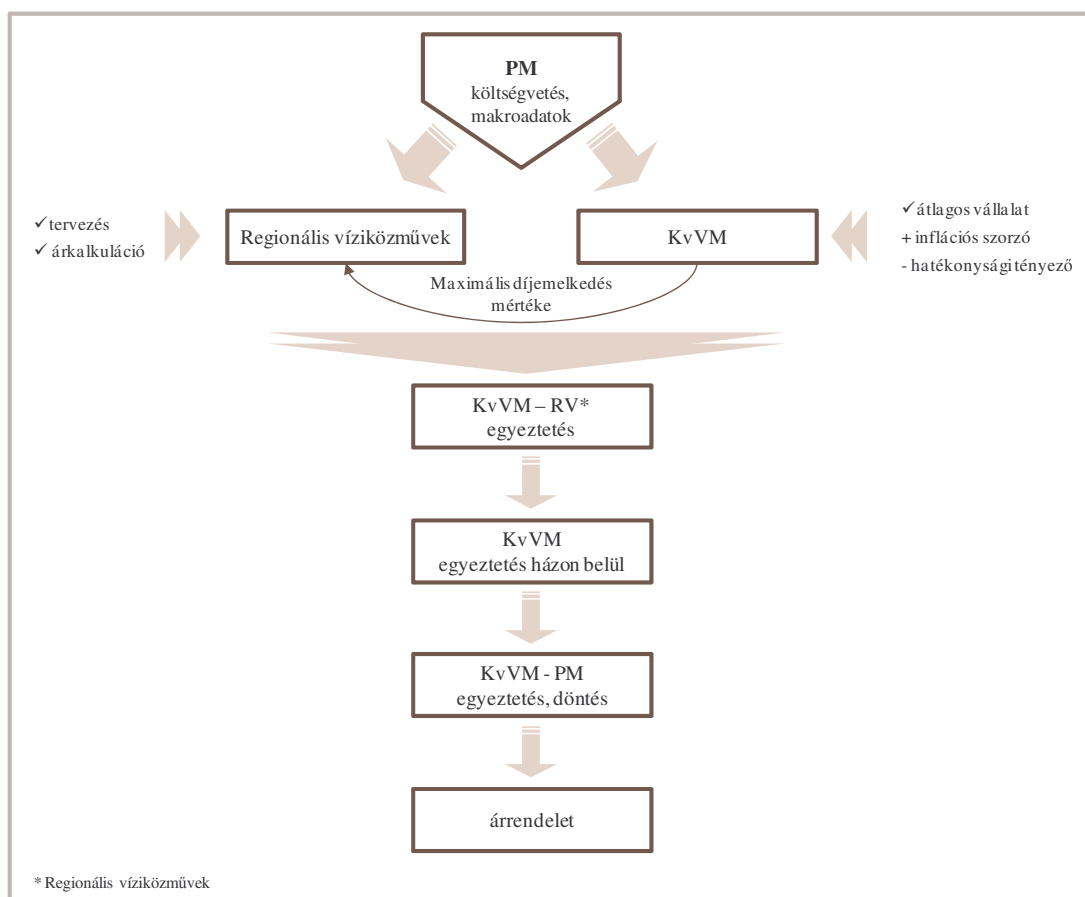
Tekintettel arra, hogy nem a víziközmű szolgáltató, hanem az önkormányzat határozza meg az adott településen érvényben lévő árakat, a továbbiakban indokolt lehet az ármeghatározási jogkörök újragondolása. Emellett egy rendszeres, független árazási kontroll megvalósítása is szükséges lehet, annak érdekében, hogy többek között a keresztfinanszírozás és a politikai alapon megvalósuló árazás megszűnjön.

2.2.3. Az öt regionális szolgáltató gyakorlatának részletes vizsgálata az árazás mozgásterének vonatkozásában⁷⁵

Az önkormányzati tulajdonú víziközmű esetében az ármeghatározó hatóság maga az önkormányzat, mely vonatkozásában nincs egy általános árképzési módszertan, mely érvényes lenne az összes önkormányzati közműre. Sok esetben a költség-alapú ármeghatározást politikai és szociális célok befolyásolják.

Az önkormányzati tulajdonú víziközművekkel szemben az öt állami tulajdonú, regionális vízmű esetében az ármeghatározó hatóság az állam. A regionális víziközművek árképzési folyamatát ismerteti a következő ábra.

⁷⁵ A fejezet alapjául egy volt KvVM munkatárssal, illetve két jelenleg illetékes DRV Zrt. munkatárssal készített interjúk szolgáltak.

23. ÁBRA: A REGIONÁLIS VÍZMŰVEK ÁRMEGHATÁROZÁSI FOLYAMATA

Első lépésben a **Pénzügyminisztérium** elkészíti a költségvetési tervezetet, melyben előrejelzi a makrogazdasági adatokat. Ezen adatokat alapul véve a **Környezetvédelmi- és Vízügyi Minisztérium** a regionális vállalatok előző évi adatainak segítségével meghatározza a költségek átlagos növekedési szintjét, illetve annak átlagos megoszlását, vagyis egy „átlagos vállalatot”. Ez alapján meghatározásra kerül a maximális áremelkedés százalékos értéke, melyet az **inflációs szorzóval** korrigálnak. Ezt követően egy **0,5-1 %-os hatékonysági tartalék** kerül levonásra a regionális vállalatok racionalizálását ösztönözvén. A **maximális díjemelkedés mértékét**, az előrejelzett makrogazdasági adatokat és saját tárgyévi várható adataikat alapul véve a regionális vállalatok meghatározzák a következő évi egytényezős áraikat. Az árazás során figyelembe vett költségelemeket részletesen indokolniuk kell a regionális vállalatoknak a KvVM részére. A KvVM által meghatározott maximális díjemelkedés mértékét meghaladó áremelést indokolt esetekben jóváhagyja a Minisztérium, azonban gyakoribb, hogy nem kerül megfelelő mértékben figyelembe vételre a szükséges költségek köre. Az ármeghatározás tekintetében a regionális vállalatoknak annyi mozgásterük van, hogy a maximális díjemelési mérték egy súlyozott átlagos maximum érték, tehát indokolt esetben a díjemelkedés mértéke alapján differenciálhatnak a fogyasztói csoportok, illetve a szolgáltatások között.

Az „1990. évi LXXXVII. Törvény az árak megállapításáról” alapján az árak egy működéshez szükséges nyereséget is tartalmaznia kell. Ez a **nyereséghányad** kizárólag akkor kerül figyelembe vételre, ha azt a maximált áremelkedés engedi. A nyereség mértéke általában 3%, de erről nincs jogszabályi rendelkezés.

A regionális vállalatok az árbevételükbe beépítik a makroadatokat és saját előrejelzéseiket a várható fogyasztás tekintetében, majd ez alapján meghatározzák az **egytényezős árakat**. Ezt követően a szolgáltatási helyek várható száma (rendelkezésre állási alapidj) és a várható szolgáltatási mennyiség (fogyasztással arányos változó díj) alapján **kéttényezős ár** kerül kialakításra. Az alapidj az elmúlt években a teljes díjbevételnek kb. a 7-9%-a⁷⁶, miközben átlagosan a regionális vállalatok esetében a fix-költségek és a változó-költségek aránya 70-30%.

Ezt követően a regionális vízművek az általuk benyújtott ártervezetet egyeztetik a KvVM-mel. A vízművekkel való egyeztetés után a KvVM házon belül újratárgyalja a jövő évi árak mértékét.

Ezután következik a Pénzügyminisztérium és a KvVM közötti egyeztetés, ahol elsősorban azt ellenőrzik, hogy a kialakított árak tükrözik-e az előrejelzett makro adatokat. Végül a regionális vállalatok maguk is az **árrendeletben** értesülnek a következő évben alkalmazandó áraiokról.

Az árrendeletben a **lakossági és nem lakossági legmagasabb díjak** kerülnek meghatározásra szolgáltatónként. Az árazás tekintetében a vonatkozó jogszabályok nem tiltják, hogy területenként az eltérő bekerülési költségek miatt a regionális vállalatok eltérő díjakat állapítsanak meg. A fentebb ismertetett jelenlegi árazási módszertan alkalmazása a keresztfinanszírozás ezt a fajta csökkentését nem ösztönzi. Egyedül a Dunántúli Regionális Vízmű esetében került meghatározásra két ár, az egyiket a Velencei-tó térségében⁷⁷, a másikat pedig a többi településen kell alkalmaznia. Erre azért volt szükség, mert jelentősebb beruházást végeztek azért, hogy a környék szennyvízszolgáltatását javítsák, és a beruházás jelentős részét európai uniós forrásból fedezték, ezért a beruházás amortizációját teljes mértékben be kellett építeni az árba.

A víziközmű-szolgáltató társaságoknak átadott víz tekintetében más árazási módszertan kerül alkalmazásra, mivel ott sávosan megállapított, változó díj van érvényben. A vízátadás tekintetében elmondható, hogy a gyakorlatban a piaci mechanizmusok alakítják az árat, és sokszor a legmagasabb hatósági árnál jóval alacsonyabb érvényesül⁷⁸.

Az állami ármeghatározás során több problémás terület is tapasztalható. Ebben az esetben is jelentős a **politikai befolyás** az árak alakulásának tekintetében. Emellett a KvVM-en belül

⁷⁶ A 7-8%-os arányhoz a KvVM ragaszkodik, nem engedi nagyobb mértékben növelni az alapidjat, mint a változó díjat, mégha ez indokolt is lenne.

⁷⁷ Velence, Kápolnásnyék, Gárdony, Sukoró, Dinnyés, Nadap, Pázmánd

⁷⁸ A DRV például hosszú távú szerződések keretében értékesíti az átadott vizet, előre rögzített mennyiség, illetve árképlet alkalmazása révén.

jelenleg az illetékességi viszonyok nem tisztázottak, nincs egy külön részleg, mely kizárólag a regionális víziközművek árazásával foglalkozna. Az adott évi költségvetés alapján megszabott áremelkedési küszöb gátat szab a Víz Keretirányelvben megfogalmazott teljes költség elv folyamatos bevezetésének. Ennek hiányában, ha Magyarország teljesíteni akarja kötelezettségeit, 2010-re jelentős mértékű áremelkedésre lehet számítani.

A regionális vállalatok szemszögéből jelentős problémát okoz, hogy az árakat nem tudják előre beépíteni az üzleti tervükbe tekintve azt, hogy az árrendelet csak az év utolsó napjaiban kerül nyilvánosságra⁷⁹.

A szabályozás tekintetében fontos megjegyezni, hogy a **legmagasabb hatósági árak** megállapítása mellett, azok **ellenőrzése nem történik** meg. Ez azt jelenti, hogy ha egy regionális szolgáltató esetleg magasabb árat alkalmaz a rendeletben meghatározottnál, akkor az csak fogyasztói bejelentés útján derülne ki.

A regionális vállalatok már több esetben is jelezték a Minisztérium felé, hogy az árazás során figyelembe vett költségek mértéke nem megfelelő. A legnagyobb hiányosság a villamos energia és az amortizáció vonatkozásában tapasztalható. A **villamos energia ára** nehezen előrejelezhető, tekintettel arra, hogy azt a regionális vállalatok nem egyetemes szolgáltatás keretében, hanem versenypiacon kénytelenek beszerezni. Az **amortizáció** tekintetében elmondható, hogy csakúgy, mint a hazai szolgáltatók többségénél, a regionális vállalatok esetében sincs megfelelő mértékben beépítve az árakba. A regionális víziközművek célja, hogy a következő években az amortizáció árakba való teljes mértékű figyelembe vételével a megfelelő beruházásokhoz szükséges finanszírozási háttér megvalósuljon, és ezáltal növeljék a szolgáltatás minőségét.

2.3. SZABÁLYOZÁSI BENCHMARK

Számos iparágban jelent problémát a szabályozás megfelelő mértékének és módjának megtalálása, valamint ezeknek a szabályozói eszközöknek és döntéseknek a hatékonyságjavítás céljából történő felhasználása. Az OECD 2008-as tájékoztatása szerint⁸⁰ a hatékony szabályozói politikának az alábbi alapvető követelményeknek kell megfelelnie. Egyrészt biztosítani kell a legmagasabb politikai szinten történő elfogadást, másrészt világos és mérhető szabályozói minőség-standardok felállításával szabályozni kell a szolgáltatók színvonalas működését.

Mindezek mellett az OECD a döntéshozói hatékonyság javítására is tett javaslatokat, melyek a következőkben foglalhatóak össze. A hatékony szabályozói működéshez szükséges a szabályozás hatásainak rendszeres elemzése, valamint a hatóságok részéről az érintettekkel

⁷⁹ 2008-ban ezt a határidőt a KvVM nem tartotta be, a rendeletet csak január 11-én hozta nyilvánosságra, így az addigi napok elszámolása is problémát okozott a regionális vállalatoknak.

⁸⁰ OECD Policy Brief (2008)

történő folyamatos kapcsolattartás. Emellett a hatóságoknak működésük során a szabályozási alternatívák figyelembe vételével lehetőségük nyílik a vállalatok teljesítési terheinek csökkentésére vonatkozó módszerek kialakítására is.

2.3.1. Árszabályozás más országokban

Ebben az alfejezetben bemutatásra kerülnek egyes európai országok víziközmű szektorának alapvető jellemzői, illetve ármeghatározási és árszabályozási gyakorlatai. Az egyes országok az 1.3.5 fejezetben ismertetett európai menedzsment modellek alapján lettek négy csoportba sorolva, aszerint, hogy privát vagy állami menedzsment működteti a víziközműveket. Ezen csoportosítás azzal indokolható, hogy az egyes országok víziközmű piacának szabályozását elsősorban a tulajdonosi és működtetői háttér határozza meg.

(1) Közvetlen állami menedzsment

A közvetlen állami menedzsment modellben a privát szektor részaránya minimális, 0-5% közötti. Ezen modell keretében ismertetésre kerül Finnország, Svédország, Dánia, Hollandia Lengyelország és Ausztria víziközmű piaca.

Finnország esete speciális, mivel jelentős mennyiségű, mintegy 450 000⁸¹ idényjellegű lakhely van az országon belül. Ezek midegyike saját vízkivételi forrással, ásott vagy fúrt kúttal rendelkezik, mivel költséges lett volna ezekre a peremterületekre elvezetni a víziközmű-szolgáltatást. A többi fogyasztó esetében az árak a mért fogyasztás alapján kerülnek meghatározásra, a díjakban mind a 2100 víziközmű⁸² esetében megtérül a töke költség, a működési és karbantartási költségek.

Svédországban 2004-ben 291 víziközmű volt, melyek közül 284 volt önkormányzati tulajdonban⁸³. Az önkormányzatok a tulajdonosi jogok gyakorlása mellett a szabályozási és ellenőrzési feladatokat is ellátják. A privát kézben lévő víziközművek felügyeletét is az önkormányzatok végzik. Csupán 7 víziközmű üzemeltetése folyik koncessziós szerződés keretében⁸⁴. Ezek a szerződések, szemben a legtöbb ország gyakorlatával, rövid időre, 4-7 évre szólnak.

Az árazás tekintetében elmondható, hogy az állami támogatás csak kis mértékben befolyásolja a díjakat, a költségek 99%-át maguk a fogyasztók térítik meg⁸⁵. Állami támogatásban

⁸¹ Pekka Pietilä, Rimgaudas Špokas (2004), 3. oldal

⁸² Pekka Pietilä, Rimgaudas Špokas (2004)

⁸³ Euromarket (2004a) 154. oldal

⁸⁴ Euromarket (2004a) 184. oldal

⁸⁵ Euromarket (2004a) 154-155. oldal

kizárólag a kisebb, kevésbé hatékony víziközművek részesülhetnek. Ennek oka, hogy az állami pénzeket elsősorban a vízminőség javítására költik.

A költségek árakban való megtérülésének szintje eltér az egyes önkormányzatokat összehasonlítva. Általában a nagyobb, ezáltal hatékonyabb működésre képes víziközműveknek van lehetősége a teljes költség-alapú árazásra. A költségek megtérítését nehezebbé teszi, hogy az ivóvíz szolgáltató vállalatokat 1994-óta 15%-os áfa terheli. Kis mértékű keresztfinanszírozás tapasztalható a háztartási és kis ipari fogyasztók között⁸⁶.

A víziközműdíj a következőkből épül fel: a fogyasztóknak egyrészt egyszeri csatlakozási díjat kell fizetniük, melynek mértéke jelentősen eltérhet az egyes önkormányzatok összehasonlításában. Másrészt a szolgáltatás költségét egy fix és egy fogyasztás alapján meghatározott díjban térítik meg a fogyasztók. Svédországban szinte mindenki rendelkezik mérőórával. A víziközmű-szolgáltatások átlagos díja⁸⁷, mely magában foglalja a fix és váltózó díjrész mellett az áfát is, 2000-ben 655 forint, míg 2003-ban már 702 forint volt köbméterenként.

Az árazás vonatkozásában szükséges megemlíteni, hogy a svéd törvények kifejezetten tiltják a víziközmű-szolgáltatásból származó bevételek más szektorban történő felhasználását. Ennek megvalósítása érdekében a törvény kötelezettségként írja elő a víziközmű-szolgáltatásokból származó bevételek és kiadások városi költségvetéstől való teljes mértékű elkülönítését.

Dánia víziközmű piaca sokban hasonlít a magyar piachoz. Jelentős problémát okoz az elaprózódott piac. Dániában 2718 vízmű (166 önkormányzati tulajdonú) és 1363 csatornaszolgáltató (kb. 1100 önkormányzati tulajdonú) üzemel jelenleg⁸⁸. A lakosság mintegy 85%-át 280 szennyvízszolgáltató látja el. A kormány tervezi a vízművek nemzeti reformját, melynek célja, hogy kis méretű közművek egyesülésével, több önkormányzat összefogásával régiós vízszolgáltatás valósuljon meg.

Dániában jelenleg a Dán Versenyhivatal jogkörébe tartozik a víziközmű engedélyek kiadása. A piac reformjának előkészítésére 2003-ban piacelemzést hajtottak végre, melynek eredményeként megállapították, hogy jelentős árkülönbségek tapasztalhatók a dániai víziközmű-szolgáltatók között. Ennek oka elsősorban a közművek magas száma, és ezáltal az átláthatatlan árképzési rendszer.

Dániában csaknem minden háztartási és ipari fogyasztó rendelkezik mérőórával. Az önkormányzati tulajdonban lévő víziközművek árait a magyar gyakorlathoz hasonlóan maga az önkormányzat határozza meg, a magánkézben lévő szolgáltatók árait pedig jóváhagyja.

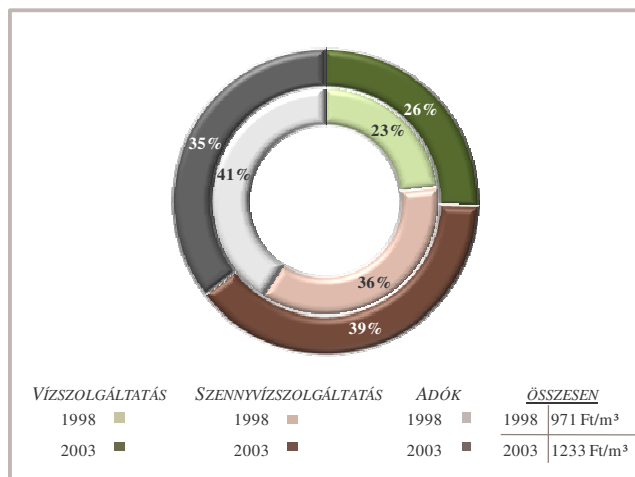
Dániában jelenleg a költség-plusz szabályozást alkalmazzák az árak meghatározására. Ezen módszer hátránya, hogy nem ösztönöz hatékonyságra. Dániában elsősorban a szolgáltatás kapcsán felmerülő költségeket, és az értékesítés költségeit építik be az árba. A környezeti költségek árakba való érvényesítése különböző adók kivetésével valósult meg. Magyarországhoz hasonlóan Dániában a víziközmű-szolgáltatások árát áfa (25%) terheli.

⁸⁶ Euromarket (2004a) 161. oldal

⁸⁷ [OECD 11] 74. oldal, az MNB adott évi átlagos árfolyamon számítva

⁸⁸ OECD (2004) 106. oldal

Emellett 1994-1998 között fokozatosan került bevezetésre egy úgynevezett víz adó (water tax), melyet a fogyasztott víz mennyisége után az ipari és a háztartási fogyasztóknak kell fizetni. 1994-ben a víz adó értéke 16,65 Ft/m³ volt, mely 1998-ra 161 Ft/m³-re emelkedett⁸⁹. Ugyancsak az ipari és háztartási vízfogyasztókra vonatkozik a szennyvíz adó (waste water tax), melynek értékét a szennyezés mértékéhez kötötték. Elsősorban ezen adók kivetésének, és jelentős mértékének köszönhetően az elmúlt időszakban egyaránt csökkent az ipari és háztartási fogyasztás. A következő ábra mutatja a víziközmű díjak változását Dániában.

24. ábra: VÍZIKÖZMŰ DÍJAK ALAKULÁSA DÁNIÁBAN, 1998-2003 (ÁTLAGOS ÁRAK ALAPJÁN)⁹⁰

2003-ra körülbelül 26%-kal nőtt a víziközmű-szolgáltatások ára az 1998-as árakhoz viszonyítva. Látható, hogy a központi költségvetésbe fizetendő adók aránya csökkent, azonban értéke kis mértékben, 395 forintról 437 forintra⁹¹ emelkedett köbméterenként.

Dániában a legtöbb ország víziközmű szektorához hasonlóan jelentős problémát okoz a nem megfelelő hatékonyság, melynek növelése céljából 2003-ban a Dán Versenyhatóság a következő reformtörekvéseket megvalósítását tűzte ki célul:

- ↪ *a költség-plusz módszer helyett szükséges bevezetni a price cap szabályozást*
- ↪ *a Versenyhatóságon belül létre kell hozni egy kizárólag a víziközmű-szolgáltatásokkal foglalkozó osztályt*
- ↪ *benchmarkolás a hatékonyság-javítás érdekében, melynek alapvető feltétele a víziközmű vállalatok beszámolóinak átláthatósága és összehasonlíthatósága*
- ↪ *ökomenedzsment és audit rendszerek bevezetésének kötelezővé tétele*
- ↪ *Technológiai Fejlesztési Alap létesítése a víziközművek részére*

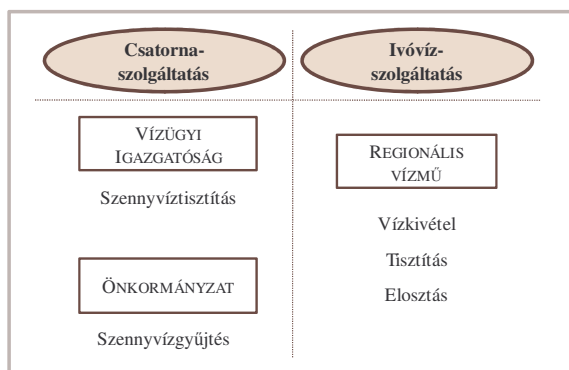
A Versenyhatóság célként tűzte ki a verseny élénkítését, így a hálózathoz való csatlakozás lehetőségének megteremtését is.

⁸⁹ [OECD 3] 63. oldal, MNB adott évi átlagos árfolyamon számolva

⁹⁰ [OECD 3] 65. oldal

⁹¹ MNB adott évi átlagos árfolyamon számolva

Hollandiában a víziközmű szektor működése jelentősen eltér az eddig bemutatott országokétól. A víziközmű-szolgáltatásokat három, működési szempontból teljesen, tulajdonosi szempontból azonban csak részben elkülönült szolgáltató nyújtja. Az ivóvízszolgáltatás a regionális vízművek feladata. Ezek a helyi tartományok, vagy önkormányzatok tulajdonát képezik. Számuk folyamatosan csökken, míg 1994-ben 40, addig 2004-ben már csak 14⁹² regionális vízmű működött Hollandiában. Ezen vízművek természetes monopóliumok, nem jellemző a verseny közöttük. Hollandiában a verseny hiányának ellenére a központi kormányzás ellenzi a privatizációt a vízművek tekintetében. Véleményük szerint⁹³ a privatizációval magán monopóliumok alakulnának ki, és ezáltal erős árkontrollra lenne szükség ahhoz, hogy a fogyasztói érdekek ne sérüljenek. Emellett úgy vélik, hogy a jelenlegi minőségközpontú szolgáltatással szemben a privatizált vállalatok vezetői a profitmaximalizálást céloznák meg. Ennek következtében a költségcsökkentő intézkedések a szolgáltatás minőségének romlásához, illetve a beruházási kedv hanyatlásához vezetnének. A csatornaszolgáltatás két intézményhez köthető: az önkormányzatok feladata a szennyvízgyűjtés, a szennyvíztisztítást pedig a Vízügyi Igazgatóságok végzik. A holland víziközmű-szolgáltatások megosztását a következő ábra mutatja.

25. ábra: A HOLLAND VÍZIKÖZMŰ SZÉKTORBAN JELLEMZŐ FELADATMEGOSZTÁS⁹⁴

A vízdíjak megállapítása a regionális vízművek jogköre, azonban a díjakat jóvá kell hagyatni a tulajdonos önkormányzatokkal, illetve tartományi hatósággal. A csatornadíjak megállapítása a helyi önkormányzatok feladata.

A fogyasztók a szolgáltatásokért a díjakat külön-külön, az illetékes szolgáltatóknak fizetik. Az ivóvízdíjak⁹⁵ egy fix alapdíjból és egy fogyasztás arányos díjból állnak. 2003-ban a fix díj mértéke 3 803 - 15 211 forint között mozgott, a változó díj pedig köbméterenként 198 forinttól 355 forintig⁹⁶ terjedt. A szennyvízgyűjtés díját a fogyasztók az önkormányzatoknak fizetik, míg a szennyvízkezelés, -tisztítás díja a Vízügyi Igazgatóságokat illeti meg. A

⁹² OECD (2004) 135. oldal

⁹³ OECD (2004) 136. oldal

⁹⁴ Euromarket (2004a) 118. oldal alapján

⁹⁵ [OECD 7] 76. oldal, az MNB 2003-as átlagos, 253,51 HUF/€ devizaárfolyamával számolva

⁹⁶ Ez az érték nem tartalmazza az áfát, illetve az ivóvíz adót sem.

szennyvíz-kezelés díja általában egységenként kerül meghatározásra, egy egység egy fő. Néhány régióban kísérleti céllal az összes víziközmű-szolgáltatás árát a fogyasztott vízmennyiség alapján határozták meg.

Hollandiában az ivóvízszolgáltatás ára egyenletesen nőtt az elmúlt évtizedekben. A növekedéshez hozzájárult az 1995-ben bevezetett talajvíz adó (groundwater tax) és a 2001-ben kivetett vízszolgáltatási adó (water supply tax). A talajvíz adó célja, hogy megőrizze a felszín alatti vízforrás fenntarthatóságát, vagyis ne termeljenek ki többet az újratermelés mértékénél. A talajvíz adó átlagos értéke 2003-ban 41,34 forint volt köbméterenként, és nincs az ebből származó bevétel (2003-ban 41,3 milliárd forint) felhasználására vonatkozó szabályozás. A vízszolgáltatási adót a regionális vízművekre vetették ki, azonban azok az adó összegét átháríthatják a fogyasztókra. A vízszolgáltatási adó értéke 2003-ban köbméterenként 73,51 forint volt, és az ebből származó, körülbelül 28,1 milliárd forintos bevétel felhasználására sincs szabályozás.

A szennyvízszolgáltatás díját egyrészt a felszíni vízszennyezési adó (tax on surface water pollution) terheli, melyet a szennyvíztisztító üzemeltetőinek, illetve a saját szennyvízkezelővel rendelkező ipari vállalatoknak kell megfizetni, másrészt a háztartások kötelesek úgynevezett fejadót („head tax”) fizetni a Vízügyi Igazgatóságoknak. A felszíni vízszennyezési adót szennyezési egységenként kell fizetni, 2003-ban az egy egységnyi szennyezés után fizetendő érték kb. 10 900 forint volt. Az ebből származó bevételt kizárólag a felszíni víz szennyezésének megelőzésére, illetve csökkentésére lehet felhasználni. A háztartások által fizetendő fejadó célja a víz megfelelő mennyiségének és minőségének fenntartása.

Látható tehát, hogy a holland víziközmű-szolgáltatások árai több környezeti adót is tartalmaznak. Emellett érdekesség, hogy nem tesznek különbséget az egyes fogyasztók között a vízszolgáltatás árában, melyet azzal indokolnak, hogy az ország bőséges kitermelhető vízforrással rendelkezik.

Ausztriában a víziközmű piac szerkezetére jelentős befolyással vannak az ország földrajzi adottságai. A hegyvidékek jelentős nehézséget okoznak abban, hogy nagy regionális vállalatok alakuljanak ki, ennek köszönhetően 2006-ban több mint 6000 víziközmű szolgáltató működött Ausztriában⁹⁷. A víziközmű-infrastruktúra kiépítése szempontjából hátrányos domborzati adottságok ellenére Ausztriában kiemelkedően magas a csatornázottság aránya, 2003-ban már 88,9% volt⁹⁸. A környező országokhoz hasonlóan (kivételesen Csehország, lásd fentebb) Ausztriában is csekély a magántulajdon részaránya, 2003-ban mindössze 10 önkormányzati vízmű működött privát részvétellel⁹⁹. A hatóságok elkötelezettek a nagyobb arányú privát részvétel iránt, azonban álláspontjuk szerint szükséges, hogy a stratégiai kérdésekben való döntés (árak alakulása, illetve beruházások) továbbra is az önkormányzatok hatáskörébe tartozzon. Az egyes önkormányzatok saját maguk határozzák meg a vízdíjakat

⁹⁷ Austrian Water (2006) 8. oldal

⁹⁸ Austrian Water (2006) 14. oldal

⁹⁹ [OECD 1] 73. oldal

mind a háztartási, mind az ipari fogyasztók esetében, így az egyes tartományokban, illetve településeken eltérő árazási módszertanokat alkalmaznak. Ebből adódik, hogy az árak színvonala is jelentősen eltér, mely részben a településenként eltérő költségmegtérüléssel magyarázható. Az árakban figyelembe vett költségek köre sokszor csak részben, de kiterjed a szennyező fizet elv érvényesítésére. Ezek mellett egyes esetekben az árak meghatározásakor figyelembe vételre kerülnek szociális illetve földrajzi tényezők. A díjak két elemből, egy fix és egy fogyasztás-arányos tényezőből állnak. 2003-ban az egy köbméterre jutó vízdíj 55,77 – 461,38 forint¹⁰⁰ között alakult. A szennyvízdíjak két módon kerültek megállapításra: egyrészt a fogyasztott vízmennyiség alapján, köbméter-arányosan, másrészt a fogyasztási hely alapterülete alapján, négyzetméter-arányosan.

Lengyelországban a víz- és szennyvíz-szolgáltatással kapcsolatos tulajdonosi jogokat és kötelezettségeket a szektor átalakításakor, a '90-es évek elején a központi kormányzat átruházta az önkormányzatokra. A szolgáltatás nyújtásának felelőssége mellett az önkormányzatok a beruházásokért is felelősek. Lengyelországban a többi iparágban jellemző privatizációs programokkal ellentétben a vízszektor esetében csupán 5 vállalatban van jelen privát tulajdon. Az alacsony arányú privatizáció legfőbb oka, hogy a víziközmű privatizáció következtében az árak növekedését, illetve a folyamatos fejlesztéseknek köszönhetően az európai uniós elvárások növekedését (vagyis a derogációk csökkentését) tapasztalták.

Az árazás tekintetében 2001-ben jelentős változások voltak. Ettől kezdve a vízkivétel díja a minőség, illetve a kitermelt víz típusa (felszíni, illetve felszín alatti víz) alapján kerül meghatározásra. A szennyvízdíjak a szennyezés tartalmától függenek, vagyis attól, hogy milyen szennyező anyagot tartalmaz. Ez az új fajta megközelítés figyelembe veszi a környezeti költségeket is. Az elmúlt években jelentősen csökkent az egy főre eső fogyasztás Lengyelországban, mely elsősorban két dolognak köszönhető. Egyrészt annak, hogy nőtt a mérőórával rendelkező fogyasztók száma, melynek egyik oka, hogy kötelezővé vált az új lakóhelyek esetében a mérőóra felszerelése. Másrészt a fogyasztás csökkenését¹⁰¹ az árak emelkedése is befolyásolta.

Az árakat a víziközművek egy évre határozzák meg, a díjak életbe lépése előtt azonban a városi tanácsnak azt jóvá kell hagynia¹⁰². Lengyelországban a mérőórával rendelkező fogyasztók esetében az árak kéttényezősek, alacsony fix díj, illetve a fix költségek egy részét finanszírozó változó díj kerül megállapításra fogyasztói csoportonként¹⁰³. 1998-ban, amikor még az önkormányzatok állapították meg az árakat, problémát okozott egyes költségek beépítése az árakba¹⁰⁴, melynek oka elsősorban az volt, hogy az önkormányzatok politikai érdekeiket is érvényesítették a díjak megállapításakor. Ezzel szemben a jelenlegi gyakorlatban a víziközművek már egyes esetekben a tervezett beruházások költségeit is figyelembe veszik az árak meghatározásakor.

¹⁰⁰ [OECD 1] 74. oldal, az MNB 2003-as átlagos, 253,51 HUF/€ devizaárfolyamával számolva

¹⁰¹ Az európai országokban jellemző egy főre jutó fogyasztást mutatja a 4. melléklet

¹⁰² Institute for Regional Development and Structural Planning (2003) 12-13. oldal

¹⁰³ OECD (2004) 145. oldal

¹⁰⁴ [OECD 8] 64. oldal

(2) Delegált állami menedzsment

A delegált állami menedzsment modellbe azok az országok tartoznak, ahol már jelentősebb a privát tulajdon, azonban ez a víziközmű piacon elsősorban kisebbségi részvételben nyilvánul meg. Ebbe a csoportba sorolható Portugália, Németország és Olaszország.

Németországban a víz- és csatorna-szolgáltatásokat általában külön szolgáltatók látják el, melyek száma 2005-ben az ivóvíz-szolgáltatás esetében elérte a 6 400-at, a csatornaszolgáltatás esetében pedig a 6 900-at¹⁰⁵. Elmondható tehát, hogy a szektort nagyon decentralizált struktúra jellemzi, melynek oka egyrészt, hogy a jogszabályi keretek a víziközmű-szolgáltatást az önkormányzatok felelősségi körébe rendelik. 2003-ban a víziközművek 81,4%-a kizárólagos önkormányzati tulajdonban, 3,6%-a állami tulajdonban, 13,4%-a részben magánkézben, 1,6%-a pedig teljesen magánkézben volt¹⁰⁶. Az önkormányzatok így döntő szerephez jutottak mind a szolgáltatási színvonal, mind pedig az árazási gyakorlat kialakításában. Az önkormányzatok szabad döntése, hogy saját maguk oldják meg a közüzemi szolgáltatás ellátását, vagy koncesszióba adják, illetve privatizálják a közműveket.

2003-ban az állami víziközművek végfelhasználói 76%-ban a háztartási fogyasztók, 16%-ban az ipar, 8%-ban pedig a közintézmények voltak¹⁰⁷. 2003-ban a szolgáltatóknak mindössze 3,6%-a volt regionális állami vízmű, azonban ezek szolgáltatták az összes kitermelt vízmennyiség mintegy 60%-át¹⁰⁸.

A nagy ipari és mezőgazdasági vállalatok 95%-a önellátó, saját vízkivételi joggal és saját víztisztító művel rendelkeznek és együttműködési megállapodást kötnek az önkormányzatokkal. A fogyasztók fennmaradó 5%-át az élelmiszeripari vállalatok teszi ki, akiket az állami tulajdonú vízművek látanak el magas minőségű vízzel. A szektorra jellemző a magas minőség, illetve a kitermelés során keletkező hálózati veszteség európai összehasonlításban¹⁰⁹ legalacsonyabb aránya¹¹⁰. Ennek fenntartása végett meghatározott szintnél magasabb hálózati veszteség, illetve a meghatározott standardoktól való elmaradás esetén az állam adófizetésre kötelezheti a szolgáltatókat, ezzel is a hatékonyság növelését igyekszik megvalósítani.

Az víziközművek által nyújtott szolgáltatások díjainak megállapítása az üzemeltetők feladata. A helyi önkormányzatok elsőrendű hatóságként kontrollálják az árak alakulását. Az árképzés a tartományi törvényeknek megfelelően a teljes költség és az egyenlő elbánás elve alapján történik¹¹¹.

¹⁰⁵ WVGW (2008) 12-13. oldal

¹⁰⁶ OECD (2004) 111. oldal alapján

¹⁰⁷ OECD (2004) 111. oldal

¹⁰⁸ OECD (2004) 111. oldal

¹⁰⁹ Egyes európai országok hálózati veszteségének értékét lásd a 3. mellékletben

¹¹⁰ WVGW (2008) 5. oldal

¹¹¹ WVGW (2008) 16. oldal

A vízszolgáltatással kapcsolatosan felmerülő költségek 56%-a a szállításhoz, víznyomás fenntartásához, tároláshoz és a helyi disztribúcióhoz köthető, 33%-a a vízkivételhez, tisztításhoz és kezeléshez köthető, a fennmaradó 11%-ot pedig az adminisztrációs és egyéb költségek teszik ki (2003)¹¹².

A privát szolgáltatók árakat saját maguk alakítják, azonban az esetleges szabálytalan árazás feltárása érdekében a Versenyhatóság folyamatosan felügyeli a díjképzési tevékenységet.

2005-ben a lakosság 99%-a csatlakozott az ivóvíz-hálózatához, 96%-a pedig a csatornahálózatához, ami kiemelkedően magas aránynak mondható¹¹³. A vízdíjakat a mért vízfogyasztás alapján határozzák meg. Minden háztartást, amely az ivóvízhálózatához csatlakozik kötelező vízmérővel ellátni. A víz- és szennyvízdíjak már több éve stabilan alakulnak, a növekedés mértéke 2007-ben 0,5% volt, mely jóval alulmúlta az éves infláció 1,7%-os mértékét¹¹⁴.

Az ivóvízdíjak magukban foglalják a szolgáltatás ellátására vonatkozó fix és fogyasztás-arányos díjat, az áfát, valamint a vízkivételi díjat is. 2007-ben az áfát és az alapidíjat is tartalmazó 1 köbméterre jutó vízdíj átlagosan 464,9 forint¹¹⁵ volt.

A szennyvízdíjak a következő tételekből épülnek fel: egyrészt a díjak állnak az ivóvízfogyasztással arányos köbméter-arányos díjból, melynek értéke 2005-ben 508,5 forint volt, valamint ezt egészíti ki a terület (m²) alapján kalkulált esővíz elvezetésre számított díj, melynek értéke 2005-ben 218,24 forint volt¹¹⁶. Amennyiben a szolgáltató magas fix költségekkel működik, lehetőség van egy alapidíj bevezetésére, mely a magas fix költségek fogyasztók közötti arányos megfizetését hivatott megoldani. Emellett a fogyasztók mintegy egyharmada egy uniformizált, az előbb említett tényezőket egyesítő díjat fizet, melynek mértéke 2005-ben átlagosan, egy köbméterre vonatkozóan 565,55 forint volt¹¹⁷.

Az **olasz** víziközmű szektor 1994-től kezdődően jelentős szabályozási és szerkezeti átalakításon ment keresztül. A reformokat megelőzően a víziközmű szolgáltatás teljes mértékben helyi önkormányzati szintre volt delegálva, tehát a rendszert nagymértékű elaprózódás jellemezte.

Az 1994-ben megkezdett reformokhoz kapcsolódó törvényekben előírt struktúrát az alábbi ábra foglalja össze.

¹¹² OECD (2004) 111. oldal

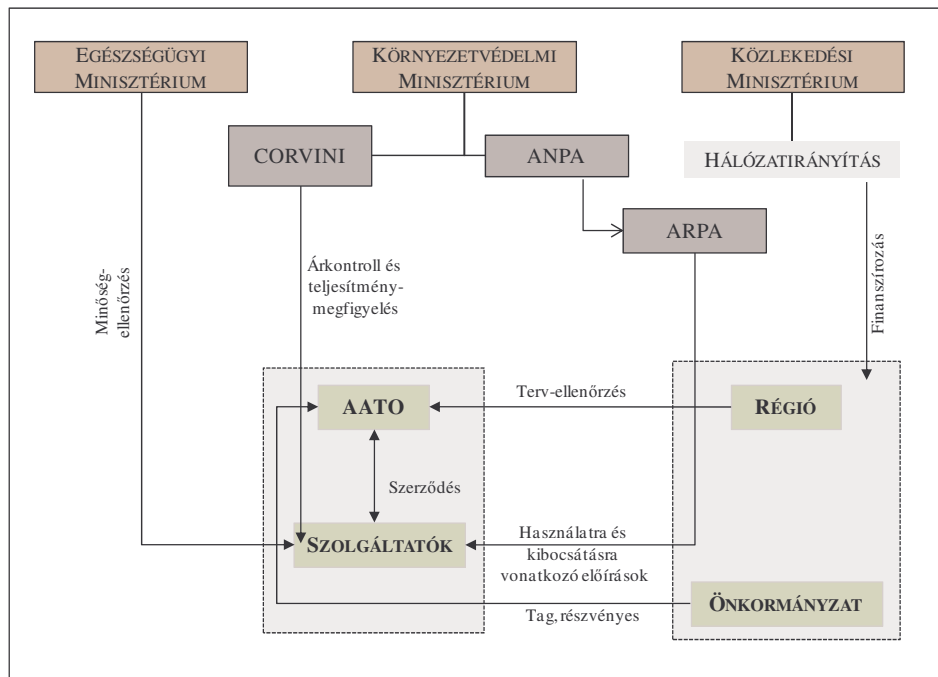
¹¹³ WVGW (2008) 37. oldal

¹¹⁴ WVGW (2008) 53. oldal

¹¹⁵ Az MNB 2007-es átlagos, 251,31 HUF/€ devizaárfolyamával számolva

¹¹⁶ WVGW (2008) 55. oldal

¹¹⁷ WVGW (2008) 55. oldal

26. ÁBRA: ÁBRA: AZ OLASZ VÍZIKÖZMŰ PIAC SZERKEZETI FELÉPÍTÉSE¹¹⁸

Az új rendszer alapját a vízbázisok figyelembe vételével kialakított optimális területek (ATO, Ambito Territoriale Ottimale) jelentik. Egy optimális területen belül egy szolgáltató nyújthat víziközmű-szolgáltatást, ez a szolgáltató az önkormányzatok összefogásával jön létre. Egy-egy területen a szolgáltatást a területi igazgatóságok (AATO, Autorità di ATO) koordinálják. Egy-egy AATO az adott terület településeinek, valamint a tartománynak a képviselőiből áll. Az AATO terveket készít, elsősorban a beruházások tekintetében, kialakítja az önkormányzatok közötti szerződést, kijelöli az adott területen a szolgáltatót, és ellenőrzi annak tevékenységét.

Az új rendszer kereteinek kialakítása, az egyes optimális területek kijelölése a regionális hatóságok feladatai. A regionális hatóságok határozzák meg a helyi önkormányzatok optimális területi szolgáltatásra vonatkozó szerződéseinek kereteit is. A regionális vízbázisok ellenőrzését (vízminőség, elérhető vízmennyiség ellenőrzése) szintén a regionális hatóságok végzik. A vízbázis hatóságok elsődleges feladata a vízkészlethez kapcsolódó tervezés, melyen keresztül a fenntartható vízfogyasztást kellene biztosítaniuk.

Országos szinten elsősorban a Környezetvédelmi Minisztérium felelős a víziközmű szolgáltatásokért. Ő határozza meg a szolgáltatás legáltalánosabb feltételeit (pl. folyamatosság), és szabályozza az árakat. A minisztérium mellett működik egy, a reformok végrehajtásáért felelős bizottság (CORVINI, Comitato per la Vigilanza sull'uso delle Risorse Idriche), aki azonban nem tekinthető független vízügyi hatóságnak. A környezetvédelemért felelős minisztérium mellett a hálózatért, elsősorban a vizet nagy távolságba szállító vezetékéért az Infrastrukturális és Közlekedési Minisztérium felel.

¹¹⁸ Hivatkozás: Euromarket (2004a), 207. oldal

A gazdasági szempontok mellett jelentős egyrészt az egészségügyi szempont a víziközmű szektorban. Ezt Olaszországban az Egészségügyi Minisztérium látja el. A másik kiemelt, nem gazdasági szempont a környezetvédelem kérdése. Országos szinten nemzeti környezetvédelmi hivatal (ANPA, Agenzia Nazionale per la protezione dell’Ambiente) határozza meg a főbb szabályokat és normákat. Az ANPA a környezetvédelemért felelős minisztérium irányítása alatt áll. Az ANPA mellett minden régióban létre kellett hozni a regionális környezetvédelmi hivatalt (ARPA, Agenzia Regionale per la protezione dell’Ambiente), akik a helyi szintű környezeti szabályozást látják el.

A víziközművek üzemeltetésében egyre elterjedtebb forma a vegyes tulajdonú (állami és magántulajdon) vállalat. Emellett vannak kizárólag állami tulajdonban levő szolgáltatók is, illetve előfordul, hogy az állami tulajdont magán befektetők üzemeltetik. A privát szereplő bevonását versenyen alapuló tenderezési folyamat keretében kell megvalósítani.

Az új rendszer gyakorlati megvalósulása számos problémát vet fel¹¹⁹. Az optimális területi rendszer bevezetésének fő célja az volt, hogy ezáltal egy-egy ilyen terület üzemeltetését szakmailag hozzáértő cégek végzik majd. Ezzel szemben a legtöbb esetben a szolgáltatók tulajdonosai az önkormányzatok maradtak, kockára téve az ATO-k függetlenségét, valamint kizárva a nagy nemzetközi szolgáltatókat. További problémát jelent a kijelölt optimális területek jelentősen eltérő mérete, így nem minden esetben valósult meg az eredeti terv, hogy több önkormányzati szolgáltató összevonásával kisebb számú és nagyobb területet lefedő szolgáltatók jöjjenek létre, kihasználva a méretgazdaságosságból adódó előnyöket. (2008-ban 92 ATO működött Olaszországban.¹²⁰) Az új rendszer kialakítását az érintett szereplők ellenállása tovább nehezítette.

Az új szerkezeti struktúra alapját meghatározó törvény az árazás tekintetében is rendelkezik, a teljes költség-megtérülés alkalmazásának előírásával. A módszer teljes körű bevezetését a magas infrastrukturális beruházási igények is alátámasztják. Feltehetően a közeljövőben nem kivitelezhető, hogy valamennyi beruházást a teljes költség alapon megállapított díjából fedezzenek. 2004 környékén 12 évre 28 milliárd euro beruházást terveznek, melynek 41%-a a vízellátásra, 44 %-a a csatorna ellátásra, mintegy 16%-a pedig a szennyvíz tisztításra kerülne felhasználásra.¹²¹

Az árakat a területi igazgatóságok (AATO) állapítják meg. Az árak általában tartalmaznak egy alapidjat, mely a szolgáltatás fix költségeit fedezi. Mind a vízfogyasztást, mind a szennyvízelvezetést és -tisztítást változó díjak alapján árazzák. Az egységnyi vízfogyasztás változó díja sávosan nő. A lakossági és a közületi fogyasztók alapidja megegyezik, ellenben a közületi fogyasztók nem fizethetik a változó díjat a legalacsonyabb kategória szerint.¹²²

¹¹⁹ GWI (2008)

¹²⁰ GWI (2008)

¹²¹ Euromarket (2004a), 229. oldal

¹²² [OECD 6] 68. oldal

A szezonális vízhiányok enyhítésére ugyanazon tulajdonos második lakóingatlanára magasabb vízdíjak vonatkoznak. Ugyanígy magasabb díj vonatkozik a turisztikai célú infrastruktúrákhoz köthető vízfogyasztásra is.¹²³

A víziközmű díjak tekintetében Olaszország az EU átlag alatt marad, a szennyvízelvezetés és -kezelés esetén az árak sok esetben a határkölséget sem érték el.¹²⁴ 2001-ben az átlagos háztartási víziközmű díj 206 Ft/m³ volt¹²⁵. A díjak 58-42% arányban oszlottak meg a víz- és a szennyvízszolgáltatás között.

A szolgáltatók vízkivételi díjat fizetnek. A beszedett díjak a tervek szerint egy alapba kerültek volna, ám 2002-ben a befolyt díjak mértéke még olyan alacsony volt, hogy az alap felállításának nem volt értelme. A vízkivételi díjat az engedélyben szereplő mennyiség alapján kell fizetni, nem a ténylegesen kitermelt víz mennyisége alapján. A vízkivétel díja a víz felhasználási módjától (mezőgazdasági, lakossági, ipai) is függ.¹²⁶

Olaszországban komoly problémát jelent a hálózati veszteség. 2004-ben a hálózati veszteség tartományonként 20% és 50% között ingadozott.¹²⁷

Portugáliában 1993-ban jelentős változásokon ment keresztül a víziközmű szektor. Az önkormányzatok feladatait az ivóvíz-szolgáltatásra és a szennyvízgyűjtésre korlátozták. A vízkivételi engedélyek kiadása a Környezetvédelmi Minisztérium kezébe került, mindemellett létrehoztak egy független gazdasági szabályozó intézményt, az IRAR-t¹²⁸. A következő ábra a portugál víziközmű szektor intézményi háttérét ismerteti.

¹²³ [OECD 6] 68. oldal

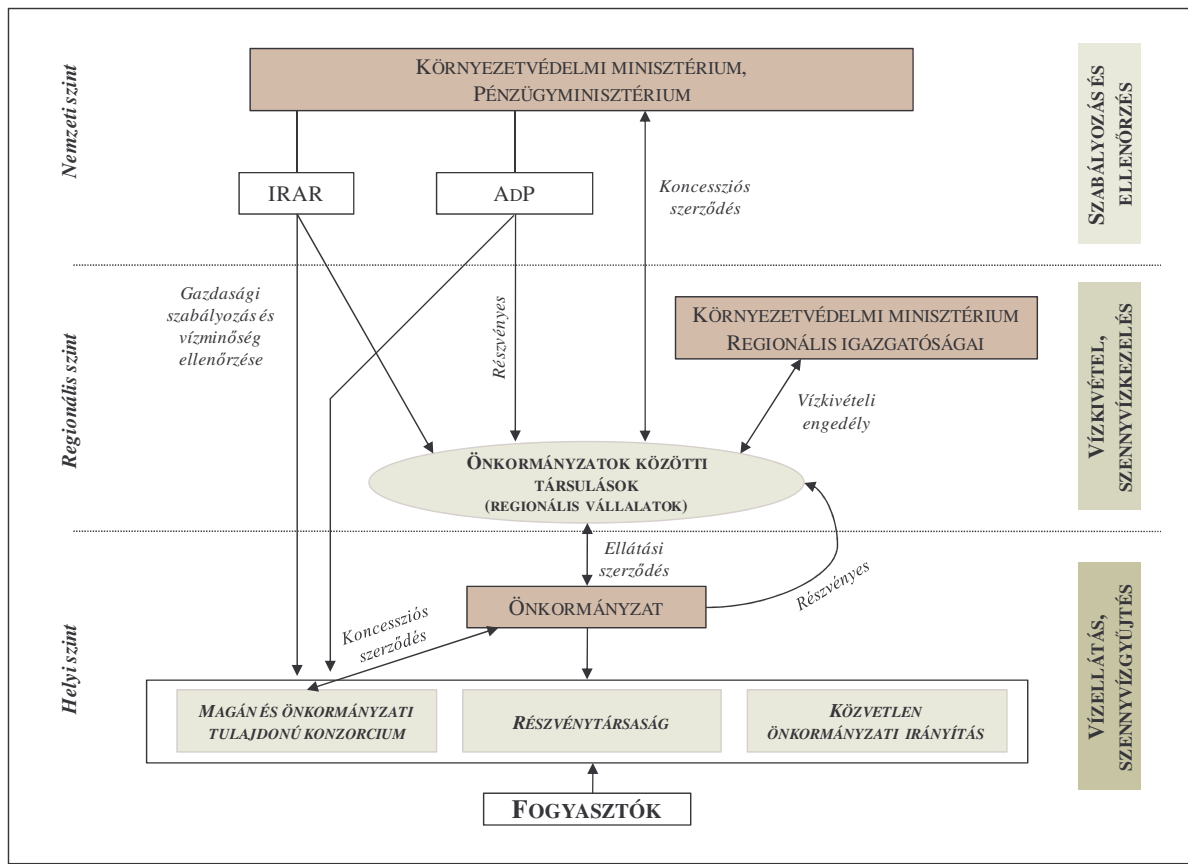
¹²⁴ [OECD 6] 69. oldal

¹²⁵ 257,74 Ft/€ átlagos éves MNB árfolyammal számolva

¹²⁶ [OECD 6]

¹²⁷ HERA (2005)

¹²⁸ IRAR: Instituto Regulador Aguas e Resíduos, Regulation Institute for Water, Sanitation and Solid Waste

27. ÁBRA: A PORTUGÁL VÍZIKÖZMŰ SEKTOR INTÉZMÉNYI HÁTTERE¹²⁹

A portugál víziközmű piacon három szintet különböztethetünk meg. *Nemzeti szinten* történik a szabályozás és az ellenőrzés, ide tartozik az IRAR, illetve az 1993-ban alapított állami tulajdonú holding vállalat, az AdP¹³⁰. *Regionális szinten* az önkormányzati társulások (8 vállalat) található, melyek feladatkerébe a vízkezelés és a szennyvízkezelés tartozik, amennyiben az adott önkormányzat ellátási szerződést kötött velük. A *helyi szintű* szolgáltatásért felelős önkormányzat dönthet úgy is, hogy a teljes víziközmű-szolgáltatást maga végzi, vagy a kitermelést és szennyvíz-tisztítást önkormányzati társulás keretein belül oldja meg. Amennyiben önmaga szeretné nyújtani a szolgáltatást, akkor szövetségbe tömörülhet több önkormányzattal, és együtt végezhetik tevékenységüket. Az üzemeltetés vonatkozásában lehetőség van a privát szektor bevonására is, amennyiben az önkormányzat nem maga kívánja nyújtani a szolgáltatást. Az önkormányzati társulások esetében a tulajdonosok részben az önkormányzatok, részben az AdP. Az ezen társulásokba tömörült önkormányzatok 25-30 éves koncessziós szerződést kötnek az állammal, illetve ellátási szerződést kötnek a társulásokkal. Az önkormányzati társulások alacsony számától függetlenül a szolgáltatások árai igen változatosak, melynek oka, hogy azt maguk az önkormányzatok határozzák meg. Az IRAR, mint szabályozó hatóság jelen van a piacon, de

¹²⁹ Hivatkozás: Euromarket (2004a), 250. oldal

¹³⁰ Aguas de Portugal, National Public Holding of Water Supply and Sanitation Services

jogköre igen szűk. A koncessziós szerződések tekintetében csupán véleményezheti az árakat, illetve a szerződési feltételeket, de kényszerítő erővel nem rendelkezik. 1997-es létrehozása óta egyre jelentősebb szerepet kap a szabályozásban, 2004 óta a vízminőség ellenőrzéséért is felelős, kényszerítő szabályozás hiányában azonban csak javaslatok, illetve konzultációk segítségével gyakorolhat hatást a piaci szereplőkre.

Portugáliában a háztartási és az ipari fogyasztók általában rendelkeznek mérőórával. Ezáltal az árak a fogyasztott vízmennyiség és egy fix rendelkezésre állási díj alapján kerülnek meghatározásra. A fogyasztás arányos díjrész progresszív, a fogyasztás növekedésével a köbméter arányos díj is növekszik. Ennek célja, hogy figyelembe vételre kerüljenek a környezetvédelmi és szociális szempontok az árak kialakításakor.

(3) Delegált privát menedzsment

A delegált privát menedzsment esetében a víziközmű-működtetés vonatkozásában a privát szektor egyre nagyobb szerepvállalása tapasztalható. Ezen modell alkalmazásakor a privát szektor részaránya általában 50% feletti, mind a vízszolgáltatás, mind a csatorna-szolgáltatás tekintetében. A következőkben Franciaország, Spanyolország és Csehország víziközmű szektora kerül ismertetésre.

Franciaország vízellátásának 95%-át felszín alatti víznyerőhelyekből, 5%-át pedig felszíni víznyerőhelyekből termelik ki¹³¹. Az ivóvíz és csatornaszolgáltatás ellátása, valamint az ármeghatározás, minőség-ellenőrzés és monitoring a városi önkormányzatok felelőssége, így az országot, ahogy Magyarországot is, rendkívül szétaprózódott víziközmű szektor jellemzi. A közel 36 000 önkormányzat¹³² kétféle módon láthatja el a működtetésre vonatkozó feladatokat. Egyrészt közvetlen irányítás útján, mely történhet önkormányzatonként, vagy több önkormányzat összefogásával, másrészt delegált menedzsment útján. A második esetben az önkormányzat 7-20 évre szóló delegációs szerződést köt egy (vagy több) vállalattal a vízszolgáltatási és csatornázási feladatok ellátására vonatkozóan. Ezeknek a szerződéseknek négy típusát különböztethetjük meg¹³³:

- (1) **Koncessziós szerződés** keretében a szolgáltatás kötelezettsége áthárul a privát vállalatra, vagyis az ő feladata a működtetés, a karbantartás, valamint a beruházáshoz szükséges tőke előteremtése. Az üzemeltetésért cserébe közvetlenül a fogyasztók egy, az árba beépített díjat fizetnek. A tulajdonosi jogok mindvégig az önkormányzatnál vannak, a koncessziós szerződés lejártakor pedig a szolgáltatás ellátása újra önkormányzati feladat lesz.

¹³¹ Euromarket (2004) 23. oldal

¹³² [OECD 4], 61. oldal

¹³³ Euromarket (2004) 29. oldal

- (2) **Lízing szerződés** keretében a privát vállalat bérleti díjat fizet a víziközmű berendezések, rendszer használatáért, és felelős a szolgáltatás ellátásáért, karbantartásért, működtetésért. Az önkormányzatok ebben az esetben is megtartják a tulajdonosi jogokat, azonban felelősségük kiterjed az új projektek finanszírozására és az adósság szolgálatra. A lízingszerződésben a víziközmű-szolgáltatások árai rögzítésre kerülnek, azok kiszámlázását, és beszedését a magánvállalat végzi. Ezek a szerződések általában 10-12 évre szólnak. A lízing szerződés a magántőke bevonásának legelterjedtebb típusa Franciaországban, az ivóvízszolgáltatás esetében az önkormányzatok 88%-a, a szennyvíz-szolgáltatás esetében pedig 85%-a ilyen szerződéssel rendelkezik.
- (3) **Menedzsment szerződés** kötések az előbbiektől eltérően az önkormányzat a felelősségi köröket nem delegálja a magánvállalatba, többek között a rendszer ellenőrzését, működését és karbantartását is az önkormányzat végzi. Az üzemeltető vállalat felelőssége a vállalat üzemeltetésére, illetve a szolgáltatás hatékonyságára korlátozódik.
- (4) A **megbízott menedzsment szerződés** annyiban különbözik a menedzsment szerződéstől, hogy a víziközmű üzemeltetés ellenértéke nem egy előre meghatározott díj, hanem függ a vállalat teljesítményétől.

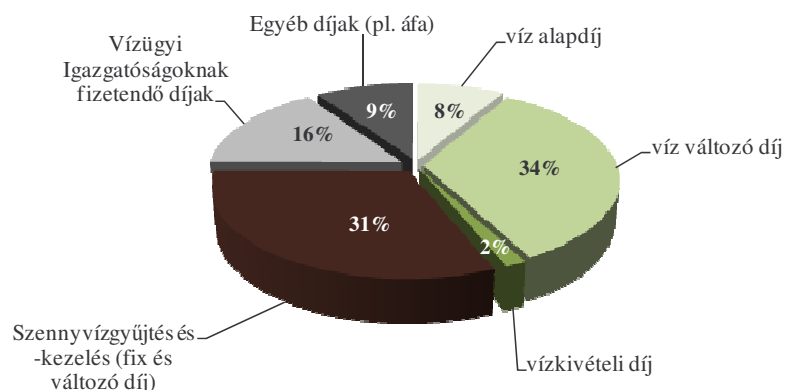
A koncessziós szerződések keretében ellátott lakosság aránya ivóvíz esetében 79%, míg csatornázás esetében 53% volt 2003-ban¹³⁴. Az országban a körülbelül 13 500 vízszolgáltató, és az ennél kicsit nagyobb számú szennyvízszolgáltató¹³⁵ mellett 3 nagy, mindkét szolgáltatást végző vállalat van jelen a piacon, a Veolia, a Suez és a Saur.

Franciaországban nincs a víz- és csatorna-üzemeltetésre és az ármegállapításra vonatkozóan szabályozó hatóság. Az árak megállapítása az üzemeltetés formájától függetlenül az önkormányzatok feladata. Mind a víz-, mind a szennyvíz-szolgáltatás esetében kéttényezős díjrendszert alkalmaznak, mely egy fix és egy fogyasztás-arányos díjből áll. A tarifákat az önkormányzatok saját működtetés esetén évente határozzák meg, míg a privát működtetés egyes eseteiben a szerződés időtartamára vonatkozóan állapítják meg, melyeket az önkormányzat rendszeresen felülvizsgál és módosít.

2000-ben a víz-és csatornadíjak a következő elemekből épültek fel:

¹³⁴ Euromarket (2004) 30. oldal

¹³⁵ Euromarket (2004a) 22. oldal

28. ábra: A VÍZIKÖZMŰ DÍJ ÖSSZETEVŐINEK MEGOSZLÁSA FRANCIAORSZÁGBAN, 2000¹³⁶

A Vízügyi Igazgatóságoknak fizetett díjak alatt az infrastrukturális fejlesztésekhez történő hozzájárulás, valamint a 400 lakosnál nagyobb településeken kötelező szennykezelési díj értendő. Az Igazgatóságok az ily módon befolyt összegből a víziközmű infrastruktúrával kapcsolatos beruházásokra, hálózatok fejlesztésére, építésére adnak támogatásokat az önkormányzatoknak és a privát vállalatoknak egyaránt. Az adók közé az áfa, valamint a Nemzeti Vízalapnak (FNE) fizetett díj tartoznak. A Nemzeti Vízalapnak fizetett összegből kisebb önkormányzatokat támogatnak, hogy megfelelő szolgáltatást tudjanak nyújtani a fogyasztóknak.

2004-ben az éves átlagos rendelkezésre állási díj 14 094 forint¹³⁷, az egy köbméterre jutó átlagos vízdíj 825,5 forint, míg az átlagos éves háztartási vízszámla értéke 44 547 forint volt a Francia Környezeti Ügynökség (IFEN) adatai szerint¹³⁸. Vízdíjak szempontjából földrajzilag az ország meglehetősen differenciált. Az ország déli területein élő lakosok fizetik a legmagasabb vízdíjakat, mivel ők fogyasztják a legnagyobb vízmennyiséget, az átlagos, egy főre jutó évi 165 literhez képest 239 litert¹³⁹. Az északi területeken ezzel szemben viszont a magasabb arányú ipari és mezőgazdasági tevékenység miatt a szennyvizek kezelésével kapcsolatos költségek eredményeznek magas vízdíjakat.

Spanyolország nagyon szegény erőforrásokkal rendelkezik kitermelhető víz tekintetében. Az év jelentős részében az ország legnagyobb területén szárazság van, ennek köszönhetően a felszíni vizek mintegy 8%-a hasznosítható. Mégis 2001-ben a vízhasználat 76%-át felszíni víz, 17%-át felszín alatti víz, 3%-át forrásvíz, míg 4%-át alternatív források tették ki¹⁴⁰. Az alternatív technológiák egyre jelentősebb szerepet játszanak Spanyolországban. Ezek közül leggyakrabban a tengervíz sóatlanítását vagy a használt víz újrahasználatát alkalmazzák.

¹³⁶ [OECD 4] 74. oldal

¹³⁷ Az MNB 2004-es átlagos, 251,68 HUF/€ devizaárfolyamával számolva

¹³⁸ <http://www.french-property.com/newsletter/2007/5/1/water>

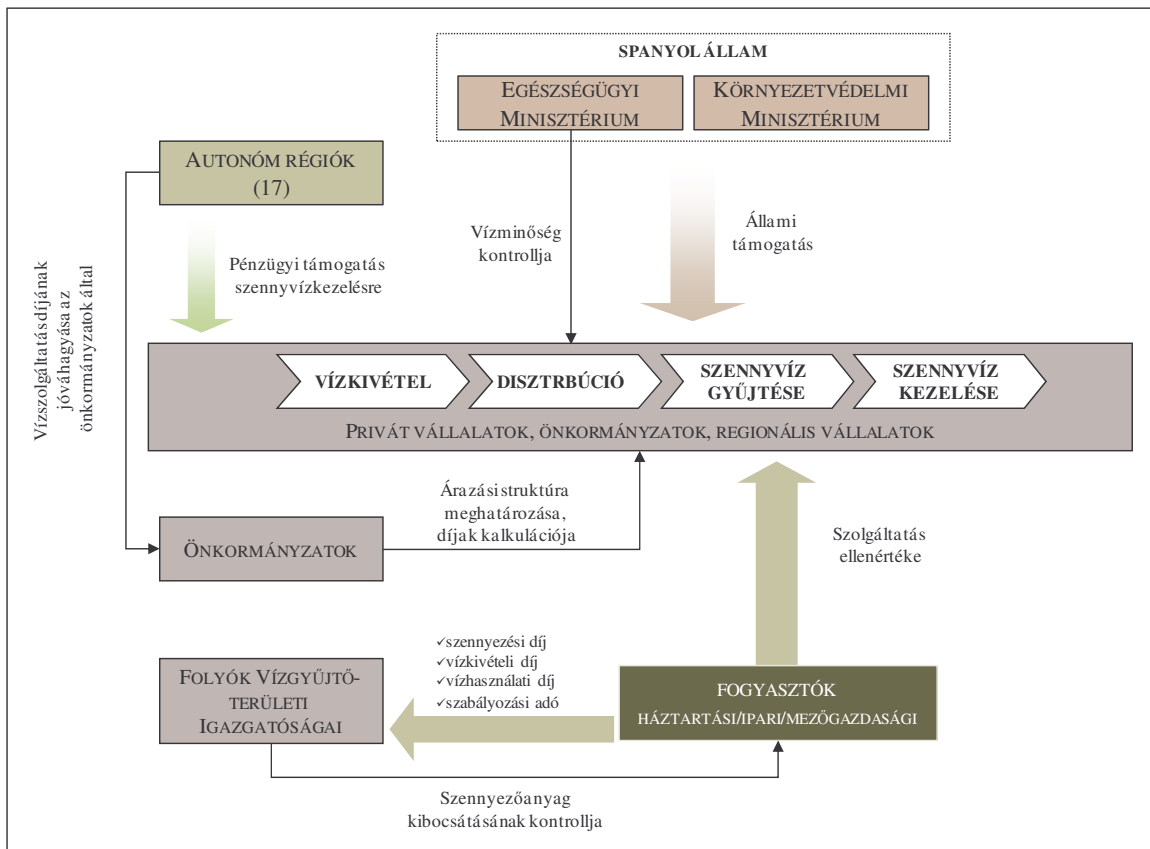
¹³⁹ <http://www.french-property.com/newsletter/2007/5/1/water>

¹⁴⁰ Euromarket (2004) 69. oldal

Spanyolországban a víziközmű-szolgáltatások a mintegy 8000 önkormányzat felelősségi körébe tartoznak. Az ivóvíz-szolgáltatás esetében elmondható, hogy a 20 000 lakosnál nagyobb települések önkormányzata sokszor magánvállalat kezébe adja a szolgáltatás ellátásának jogát. A spanyol víziközmű szektorban két üzemeltetési forma terjedt el. A hagyományos modellben az önkormányzatok koncessziós szerződést kötnek a privát vállalatokkal. Ennek keretében az önkormányzat az infrastruktúra beruházásainak finanszírozását és a működtetését ruházta át, de a tulajdonosi jogokat megtartotta. A másik privatizációs modell a „public-private” modell, melynek keretében a privát vállalat maximum 49%-os részesedést szerez a víziközműből, a döntéseket pedig az önkormányzattal közösen hozzák. A public-private modell egyre elterjedtebb, a vízszolgáltatással rendelkező lakosságnak közel 50%-a kapja a szolgáltatást privát vállalattól, ezen fogyasztók 15%-a pedig public-private vállalattól. Elsősorban a kisebb településeken maguk az önkormányzatok üzemeltetik a vízműveket, ezek sokszor regionális vállalatokat alkotnak, vagy szövetségbe tömörülnek.

A szennyvízszolgáltatás tekintetében a szigorú európai uniós kötelezettségeknek köszönhetően egyre elterjedtebb a privát tulajdon. Ennek oka a beruházások finanszírozási szükséglete mellett a privát vállalatok know-how-ja.

A következő ábra mutatja a spanyol víziközmű szektor intézményi rendszerét és a köztük lévő feladatmegosztást.

29. ÁBRA: A SPANYOL VÍZIKÖZMŰ SEKTOR MŰKÖDÉSI MECHANIZMUSA¹⁴¹

A ármegállapítás során a vállalatok javaslatot tesznek az önkormányzatoknak az árak struktúrájára valamint a figyelembe veendő költségekre. A fogyasztói árak mértékét az Ár Bizottságok hagyatják jóvá az önkormányzatokkal. Ezek a Bizottságok a Folyók Vízgyűjtőterületi Igazgatóságainak keretein belül tevékenykednek, legfőbb szerepük, hogy megakadályozzák az inflációt meghaladó áremelkedést. Az árakban nem valósul meg a teljes költség-megtérülés, melynek oka elsősorban a regionális és állami támogatások. A támogatásokat közvetlenül a szolgáltatók kapják, ezáltal képesek megvalósítani a szükséges beruházásokat, így nincs szükségük a nyújtott szolgáltatások összes költségének árakba való beépítésére.

Spanyolországban szinte minden háztartási fogyasztó rendelkezik mérőórával. Ezen fogyasztók vízdíjai egy fix és egy fogyasztás arányos díjrészből állnak. Egyes esetekben (például Madrid autonóm régiójában) a fix díj az átmérő alapján kerül meghatározásra, vagyis progresszív módszerrel. A változó díj is általában progresszív. Három sáv kerül kialakításra, minél magasabb a fogyasztás, annál magasabb az egységdíj. Az átlagos vízdíjak igen eltérőek az egyes régiók vonatkozásában. Általában alacsonyabb árat fizetnek az északi területen élők, mint a déliek. 2001-ben a legalacsonyabb régiós átlagár 108 Ft/m³ (La Rioja régió), a

¹⁴¹ Euromarket (2004a), 79. oldal alapján

legmagasabb pedig 428 Ft/ m³ volt (Kanári-szigetek régiója)¹⁴². Az országos átlagár 198 Ft/ m³ volt¹⁴³. Ez nagyon alacsony, míg az EU-ban átlagosan a háztartások jövedelmük 1%-át költik vízszolgáltatásra, Spanyolországban ez az érték mindössze 0,33%¹⁴⁴.

A szennyvízszolgáltatás árazási módszertana országszerte igen eltérő, sokszor a vízfogyasztás mennyiségéhez kötik a szennyvízszolgáltatás árát.

A spanyol fogyasztók a szolgáltatás árán felül fizetnek egyéb díjakat, melyek egy részét az Autonóm Régiók, másik részét pedig a Folyók Vízugyűjtőterületi Igazgatóságok szedik. Az Autonóm Régiók ún. regionális szennyezési adó megfizetésére kötelezik a fogyasztókat, melynek bevételeiből nyújtják a szennyvízszolgáltatás infrastrukturális fejlesztéséhez szükséges támogatásokat. A Folyók Vízugyűjtőterületi Igazgatóságok a vízkivételi díjat és a szabályozási adót szedik be a fogyasztóktól¹⁴⁵. A *vízkivételi díjat* az engedéllyel rendelkező vízszolgáltatóknak kell megfizetni minden kitermelt köbméter után. A díj mértéke a különböző fogyasztói csoportoktól függ, más az öntözővíz után, az önkormányzati szolgáltatók részére, illetve a vízerőműveknek szolgáltatott víz vonatkozásában. Az ebből származó bevételt a folyók vízugyűjtőterületének menedzsmentjére fordítják. A *szabályozási adó* állami bevételek, melyek kompenzációként szolgálnak az állami támogatásokért, melyekből jelentős fejlesztéseket valósítanak meg a szolgáltatók.

A közép-európai országok vonatkozásában **Csehország** esete speciális. A régióban igen alacsony a privát szektor részaránya, kivétel ez alól Csehország, ahol 2006-ban 60% felett volt a magántulajdon aránya a víz- és csatorna-szolgáltatások vonatkozásában egyaránt¹⁴⁶. Az egyre növekvő privatizáció jellemző a többi közszolgáltatás esetében is, mint például a gáz, vagy villamosenergia-szolgáltatás. Ennek oka a kormányzat azon várakozása, hogy a magántőke bevonásával csökkenek majd a közműdíjak, illetve hatékonyabb, jobb minőségű szolgáltatás valósul meg¹⁴⁷.

Csehországban az árakat maguk a vízművek állapítják meg, de a központi kormányzat a Pénzügyminisztériumon keresztül ellenőrzi azokat. Az elmúlt években az árak fokozatos emelkedése volt megfigyelhető, melynek célja az volt, hogy a működési költségek teljes egészében megtérüljenek. Az emelkedő áraknak köszönhetően a fogyasztás csökkent az elmúlt években. Jelenleg az árakban már az elvárt nyereség, tőke költség és működési költségek is megtérülnek. Az állam működési támogatást nem nyújt a víziközműveknek, de az infrastruktúra építését, fejlesztését támogatja. 2003-ban az árakban jelentős eltérések tapasztalhatók szolgáltatóként. Az országos átlagár¹⁴⁸ kb. 318 Ft/m³, a legalacsonyabb ár 151 Ft/m³, míg a legmagasabb 448 Ft/m³ volt.

¹⁴² Euromarket (2004) 70. oldal

¹⁴³ 257,74 Ft/€ átlagos éves MNB árfolyamon számolva

¹⁴⁴ [OECD 10], 71. oldal

¹⁴⁵ Euromarket (2004) 83. oldal

¹⁴⁶ 1. számú melléklet

¹⁴⁷ World Bank Technical Paper (2001)

¹⁴⁸ [OECD 2], 72. oldal, MNB adott évi átlagos árfolyamon számolva

(4) Közvetlen privát menedzsment

A közvetlen privát menedzsment modellben a privát szektor részaránya közel 100%. Ez európai viszonylatban kizárólag Anglia és Wales piacára jellemző. Anglia és Wales víziközmű piacának működése, szabályozása a többi hálózatos iparágához hasonlóan megfelelő példaként szolgálhat a hazai piac egy lehetséges megreformálása tekintetében. A független szabályozó hatóság (OFWAT) felállításával lehetővé vált az országon belüli árak kontrollja. Az egységes árazási módszertan révén a szolgáltatók a hatékonyságuk növelésére, újabb és újabb beruházások megvalósítására vannak ösztönözve. Az angol példa esetében ugyan csak 26 szolgáltató szabályozását kell ellátnia az OFWAT-nak, szemben a magyar piac mintegy 400 szolgáltatójával, mégis példa értékű lehet az OFWAT független szabályozói tevékenysége. Ez okból kifolyólag a következőkben Anglia és Wales víziközmű piacának egy rövid ismertetésére kerül sor, majd a mellékletekben az OFWAT működésének részletes bemutatása is megtörténik.

Anglia és Wales tekintetében elmondható, hogy a víziközmű szektor vonatkozásában itt a legfejlettebb a szabályozás. 1989-ben vált lehetővé a 10 regionális víziközmű privatizációja, ezt megvalósítva jelenleg a privát kézben lévő vállalatok aránya közel 100%¹⁴⁹. Napjainkban Anglia és Wales lakosságát a 10 regionális víziközmű mellett 13 kisebb szolgáltató látja el. 1989 óta létezik egy független szabályozó hatóság (OFWAT) a víziközmű szektorban is a többi hálózatos iparágához hasonlóan. Ez a hatóság végzi az árak megállapítását az ársapka módszertannal (a módszertan részletesen ismertetésre kerül a későbbiekben egy esettanulmány keretében). Az OFWAT által alkalmazott árazási módszertan előnye, hogy ösztönzőleg hat a beruházásokra, illetve a szolgáltatók hatékonyságjavítását ösztönzi. Az árak öt éves intervallumban előre kerülnek megállapításra, ezáltal a szolgáltatók képesek az árakat beépíteni előre üzleti terveikbe, szemben a magyar szolgáltatók gyakorlatával¹⁵⁰.

Angliában és Walesben jelentős a mérőórával nem rendelkező háztartási fogyasztók száma. Az ő esetükben mind a víz-, mind a szennyvízszolgáltatás vonatkozásában egy rendelkezésre állási díj, és egy az ingatlanuk adóalapjához (RV-rateable value) köthető díj kerül megállapításra. A magasabb és az alacsonyabb RV-vel rendelkező fogyasztók közötti keresztfinanszírozás csökkentésére egy „RV módosító tényezőt” alkalmaznak. Ezen tényező alkalmazásának oka, hogy az ingatlan adóalapja nem tükrözi egyértelműen a fogyasztott vízmennyiséget. A mérőórával rendelkező fogyasztók esetében a magyar regionális vízművek gyakorlatához hasonlóan megállapításra kerül egy fix, rendelkezésre állási díj, valamint egy fogyasztás arányos díjjelem. Ezen kívül léteznek még speciális árazási módszerek, ilyen például az alacsony fogyasztású csoportok vagy az emésztőgödörrel rendelkező fogyasztók esete¹⁵¹. A 2007-2008-as években az átlagos éves háztartási számla Angliában és Wales-ben az ivóvíz és szennyvíz - szolgáltatásokra vonatkozóan 107 222 forint értékben alakult (51 549

¹⁴⁹ Lásd 1. számú melléklet.

¹⁵⁰ Lásd részletesen 2.2.3. fejezet

¹⁵¹ Bővebben lásd melléklet: Anglia és Wales víziközmű piaca - esettanulmány

forint a vízszolgáltatásra és 55 673 forint a szennyvízelvezetésre). Az előrejelzések szerint ez az összeg a 2008-2009-és évekre vonatkozóan már 113 408 forintra fog nőni¹⁵².

A nem háztartási fogyasztókat a fogyasztott vízmennyiség alapján további csoportokba lehet sorolni. A háztartási fogyasztóktól az különbözteti meg a nem háztartási fogyasztókat, hogy a rendelkezésre állási díjuk progresszíven kerül meghatározásra, vagyis az átmérő alapján különbséget tesznek az egyes fogyasztók között. A nem háztartási fogyasztók esetében is van lehetőség alternatív elszámolásra, melyek a későbbiekben kerülnek részletes ismertetésre.

A fentiekben ismertetett víziközmű szektorok tekintetében megállapítható, hogy az azonos modellbe tartozó, tehát hasonló szerkezeti jellemzőkkel rendelkező országok esetében is jelentős különbségek tapasztalhatóak többek között az árszínvonalban¹⁵³, illetve az árazási módszertanban egyaránt. Ennek legfőbb oka, hogy az egyes országokban jelentős számú szolgáltató van jelen, ezáltal (Anglia és Wales példáját kivéve) nem jellemző a központilag történő árképzés.

¹⁵² OFWAT (2007) 13-14. oldal

¹⁵³ Az egyes országok átlagos árait mutatja az 5. melléklet, illetve a 2. mellékletben látható az európai nagyvárosok közötti eltérések az árszínvonal tekintetében.

3. A HAZAI VÍZ- ÉS CSATORNAMŰ ÜZEMELTETÉSI PIAC KRITIKUS PONTJAINAK MEGHATÁROZÁSA, FEJLŐDÉSI IRÁNYOK, FEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEK BEMUTATÁSA

Ezen utolsó fejezetben ismertetésre kerülnek a feltárt problémák a hazai víziközmű szektor tekintetében, valamint ezek lehetséges megoldásai is ismertetésre kerülnek.

3.1. A PIAC MŰKÖDÉSÉT, A FOGYASZTÓI ÉRDEKEK ÉRVÉNYESÜLÉSÉT HÁTRÁLTATÓ TÉNYEZŐK FELTÁRÁSA

A piac működését, illetve a fogyasztói érdekek érvényesülését gátló tényezők négy csoportba sorolhatók: *hazai piac szerkezete, tulajdonlás és működtetés, ármeghatározás és támogatási rendszer.*

Az elaprózódott hazai víziközmű piac

A víziközmű piac működését alapvetően a magyar piac szerkezete határozza meg. **A hazai piac elaprózódott, az öt állami tulajdonú regionális víziközmű mellett mintegy 400 kisebb vállalat működik.** Az 1990-es években a regionális vállalatok mellett csupán 28 tanácsi vízmű üzemelt. A vállalatok számának ilyen mértékű növekedése elsősorban a nem megfelelő engedélyezési eljárásnak tudható be. A gyakorlatban a víziközmű-engedély megszerzésének feltételei könnyen teljesíthetők, ezáltal sok önkormányzat saját vállalatot alapított. Ezen engedélyek legfőbb hiányossága, hogy a vízellátáshoz kapcsolódó szolgáltatásokat (pl. ügyfélszolgálat) nem követeli meg kellő mértékben. A legnagyobb probléma, hogy ezek az egy vagy két települést ellátó szolgáltatók nem képesek a megfelelő minőségű szolgáltatást nyújtani a fogyasztóknak, illetve valószínűsíthető, hogy méretgazdaságossági okokból a szolgáltatás bekerülési költsége is magasabb egy regionális szolgáltatóéhoz viszonyítva. A fejlett technológiával és megfelelő szakembergárdával rendelkező regionális vízművek gyorsabban képesek reagálni a fogyasztói igényekre, hatékonyabban hárítják el a hibákat, ezáltal a szolgáltatott víz minősége is magasabb.

Tulajdonlás és működtetés nem megfelelő szabályozása

Az 1995-ös vízgazdálkodási törvény értelmében 2007. január 1-ig lehetőség volt az állam, illetve az önkormányzatok részéről saját többségi részesedéssel működő gazdálkodó szervezetek létrehozására. Ebben az időszakban történt többek között a Fővárosi Csatornázási Művek egy részének értékesítése is. 2007-től a víziközmű-létesítmények alapítása, fenntartása és üzemeltetése kizárólagos állami, kizárólagos állami és önkormányzati részesedéssel, illetve koncessziós szerződés keretében lehetséges. Ezen rendelkezésnek ellentmondva, 2007. január 1-től van érvényben az új vagyongazdálkodási törvény is, melynek értelmében több állami tulajdonú vállalat esetében - így az öt regionális víziközműveknél is – eltörölték a kötelező

többségi állami tulajdont, vagyis ez alapján a regionális vízművek teljes egészében értékesíthetők.

A helyi vízművek vonatkozásában a koncessziós üzemeltetés keretében maga a tulajdonos (önkormányzat vagy állam) állapítja meg a bérleti díj mértékét. A bérleti díjért cserébe a tulajdonos átengedi víziközmű üzemeltetési jogát. Ebben az esetben az önkormányzatnak a bérleti díjból kellene fedeznie a fejlesztési beruházásokat. Ezzel szemben **a gyakorlatban a bérleti díjból származó bevétel egy részét sokszor nem a víziközmű beruházásokra fordítják**, ezáltal a szolgáltatás minősége tovább romlik.

Ármeghatározás

A hazai piacon az állami vízművek árait az állami illetékes szervek (Környezetvédelmi- és Vízügyi Minisztérium, Pénzügyminisztérium,), az önkormányzati tulajdonban lévő víziközművek árait pedig az önkormányzat határozza meg. Mindkét esetben jelentős befolyásoló hatása van a **politikai célok érvényesítésének**. Ez azt jelenti, hogy a gyakorlatban a víziközművek jelentős részénél nem kerülnek teljes mértékben figyelembe vételre olyan költségek mint az amortizáció, karbantartási, fejlesztési költségek, mivel **az árhatóságok az árak alacsonyan tartásában érdekeltek**. A szabályozás hiányossága is jelentős problémát okoz, mivel árkontroll nem létezik sem az állami, sem az önkormányzati vízművek vonatkozásában. Másrészt **nem került kialakításra egy egységes módszertan**, mely iránymutatásként szolgálna az önkormányzatok számára az árképzés tekintetében. Árkontroll hiányában jelentős problémaként merül fel a keresztfinanszírozás, mely hazai viszonylatban az egyes szolgáltatások, illetve a fogyasztói csoportok között is tapasztalható.

A regionális vállalatok tekintetében 2004-től kötelező a kéttényezős díjrendszer (alapidíj + változó díj), **azonban ilyen jellegű egységes szabályozás az önkormányzati víziközművek vonatkozásában jelenleg nincs**.

A Víz Keretirányelvben célként kitűzött teljes költség elvének érvényesítése Magyarországon csak részlegesen valósult meg. A környezetterhelési díj bevezetésével, a vízhasználattal okozott környezeti kár költsége ugyan megjelenik a magyar gyakorlatban, azonban ez a víziközmű-szolgáltatások árának kb. 1%-át képezi, így ezen eszköz hatékonysága megkérdőjelezhető. A hazai díjakban a vízkészletjárulék jelenti az erőforrás költségek részleges figyelembe vételét. A járulék hiányossága, hogy területi alapon nem kerül figyelembe vételre a kitermelhető víz mennyisége. Ugyan engedélyben határoznak a kitermelhető víz mennyiségéről, a vízkészletjárulék meghatározásakor mégsem kerülnek megkülönböztetésre a vízhiányos, illetve a bőséges vízkészlettel rendelkező területek.

Amennyiben Magyarország teljesíteni akarja a VKI kapcsán meghatározott kötelezettségeit, 2010-re az árakat teljesköltség-alapon kell meghatározni. Ez azt jelenti, hogy a következő években jelentős mértékű áremelkedés várható. Az európai uniós ajánlások alapján az egyes fogyasztói csoportokat is szükséges megkülönböztetni (háztartási, ipari, mezőgazdasági bontásban) tekintettel arra, hogy a szolgáltatás költsége ezen csoportok vonatkozásában eltér.

Ameddig az önkormányzatok kezében van az ármeghatározás, és nincs minden víziközműre kiterjedő központi szabályozás az árazási módszertan tekintetében, addig nagy valószínűséggel a jelenleg is tapasztalható keresztfinanszírozás, területenkénti indokolatlan árkülönbségek, és az árazási módszertanok sajátos alkalmazása lesz jellemző Magyarországra.

Támogatási rendszer

Jelenleg Magyarországon a víziközmű támogatás fedezeti támogatás. Ez azt jelenti, hogy minden évben meghatároznak egy küszöbértéket, ha az adott településen a víziközmű ára ennél magasabb, akkor az önkormányzat igényelheti a támogatást. **A támogatás felhasználása szabályozva van, kizárólag a víziközmű költségeinek fedezésére fordítható.** A fedezeti támogatás legnagyobb hátránya, hogy nem ösztönöz hatékonyságra, ezáltal a költségek magasán tartásában érdekelt az üzemeltető. Egy másik jelentős probléma, hogy ezen támogatás alkalmazásakor az adott település összes lakója részesül a támogatásból, nem csak azok, akik szociálisan rászorulnának.

3.2. A PIAC FEJLŐDÉSÉT, A PIACI KUDARCOK KIKÜSZÖBÖLÉSÉT ELŐSEGÍTŐ LEHETŐSÉGEK KUTATÁSA

A hazai víziközmű szektor megfelelő működéséhez indokolt lehet a **piac elaprózódásának csökkentése**, ennek hiányában a víziközművek felügyelete, árkontrollja nem valósítható meg. A folyamat visszafordításához a rendelkezésre álló eszközök közül az **engedélyezés szigorítása, átalakítása** egy lehetséges megoldás. Az engedélyek kiadása során meg kellene határozni egy olyan szolgáltatási színvonalat, amelyet minden fogyasztó számára biztosítani kell, például a villamosenergia-piacon bevezetett egyetemes szolgáltatás mintájára. Itt lehetne részletesen szabályozni az ügyfélszolgálatok működését, a hibaelhárítást, számlázási rendet, és minden olyan kapcsolódó szolgáltatást, amire a fogyasztónak egy megfelelő színvonalú ellátáshoz szüksége lehet. A kisebb, önkormányzati vízművek létrehozásánál jellemzően a vízellátáshoz kapcsolódó szolgáltatások színvonala drasztikusan csökkent, annak érdekében, hogy a korábbi szolgáltatóénál alacsonyabb költségszint valósuljon meg. Ez azt jelenti, hogy a szolgáltatások színvonalának szabályozása azzal járna, hogy a kisebb vízműveknek is ugyanolyan, a jelenleginél **magasabb szolgáltatási színvonalat** kellene biztosítaniuk, ezt azonban méretükből fakadóan a nagyobb vízműveknél csak magasabb költségen lennének képesek teljesíteni. Ez már rövidtávon is feltételezhetően oda vezetne, hogy a **kisebb vízművek kénytelenek volnának szövetségekbe tömörülni vagy beolvadni a nagyobb, több települést ellátó vállalatokba**. Az engedélyek által történő szabályozás előnye, hogy piaci folyamatokon keresztül alakul ki a piacon lévő szolgáltatók optimális száma.

A vízzel és szennyvízzel kapcsolatos szolgáltatások hatékony, környezetkímélő működéséhez nélkülözhetetlen a **megfelelően kialakított és ellenőrzött árszabályozási rendszer**. Az első lépés ehhez a díjrendszer meghatározása, hiszen a fogyasztói szokásokat is alapvetően képes

befolyásolni, hogy milyen díjazást alkalmaznak a szolgáltatók. A **kéttényezős díjrendszer alkalmazása** az állami vízművek esetében már bevett gyakorlat, ennek kiterjesztése szükséges az összes hazai víziközműre. További előrelépést jelentene az olyan **progresszív díjazás**, amely nem csak a rendelkezésre állási díjban jelenik meg (az átmérő függvényében), hanem a változó, köbméter-arányos díjban is. Ez a fogyasztást a tényleges szükségletek irányába mozdítaná el ott, ahol jelenleg túlfogyasztás mutatkozik, így ez a fajta díjrendszer az erőforrásköltségeket is figyelembe veszi. A díjrendszer egyes díjelemeit a jól körülhatárolható fogyasztói csoportok szerint differenciálni szükséges, azaz **külön tarifákat kell meghatározni a háztartási, ipari, mezőgazdasági fogyasztókra**, mivel ezek eltérő mértékben terhelik a környezetet vízhasználatukkal, és a számukra nyújtott szolgáltatások is eltérőek lehetnek (pl.: az ipari szennyvíz tisztítása költségesebb lehet). Fontos, hogy minden fogyasztói csoport annak a szolgáltatásnak az árával szembesüljön, amit ténylegesen igénybe vesz, ugyanakkor ne kelljen más fogyasztói csoportok helyett fizetnie, vagyis a fogyasztói csoportok közötti **keresztfinanszírozást** optimális esetben **meg kell szüntetni**.

Amennyiben a szolgáltatók száma, ahogy fentebb kifejtésre került csökken, lehetőség nyílik arra, hogy egy **központi árhatóság** határozza meg az árakat, egy jól átlátható, az érintettek felé megfelelően kommunikált árazási rendszer segítségével. Ez a gyakorlat lehetővé tenné azt, hogy minden szolgáltató a szolgáltatás tényleges költségeit építse bele az árba, tehát kiküszöbölne az önkormányzatok általi árazás legfőbb problémáját. Az árszabályozás hatékonyságát növelné, ha **az árszabályozási periódusok a jelenlegi egy év helyett hosszabbak**, például öt évesek **lennének**. Ez a szolgáltatók szempontjából jobb tervezhetőséget jelentene – amely kevesebb kockázati tartalék beépítését jelenti, ezáltal elvileg az árak csökkenése irányába hat, a szabályozó hatóság számára pedig lehetőséget teremtene arra, hogy döntéseinek előkészítéséhez rendelkezésére álljon a kellő idő. Az öt éves periódusok a fentiekén túl azért is előnyösebbek, mert így az árazási folyamat a rövid távú politikai érdekektől is mentesül.

A piaci helyzet megszilárdulása után (az elaprózódás visszafordítása, árszabályozás kialakítása), hosszabb távon egyfajta versenypiac kialakítására is lehetőség nyílik. Az angol példát követve az árhatóság a szolgáltatók teljesítményének összevetésével meghatározhat olyan „legjobb gyakorlatokat” amelyeket aztán a többi szolgáltató számára, mint elvárást fogalmaz meg. Ez a benchmark alapú verseny a vállalatokat hatékonyságuk folyamatos javítására ösztönzi, ami mindenképpen előnyös úgy a fogyasztók, mint a környezet szempontjából. A szolgáltatók teljesítményének összehasonlítását könnyítené, ha az egyes szolgáltatók különböző, egymástól jól elkülönülő szolgáltatási elemeihez (vízkivétel, tisztítás, elosztás stb.) kapcsolódó költségeiket és bevételeiket külön számviteli nyilvántartásban vezetnék, azaz megvalósulna a **számviteli szétválasztás**.

Amennyiben megvalósul a központi árszabályozás, úgy az ármegállapító hatóság felelőssége az, hogy az árban megjelenjenek a **környezeti szempontok** is. Magyarországon optimizmusra ad okot, hogy már vannak olyan eszközök, amelyek az ilyen költségek megjelenését hivatottak biztosítani – nevezetesen a környezetterhelési díj, valamint a vízkészlet járulék –

azonban ezek mértéke jelenleg feltehetően a valós környezeti költségeknek csupán a töredékét jelenítik meg. Ezeknek az eszközöknek a fokozatos, megfelelő mértékre történő emelése nélkülözhetetlen a piac hatékonyabb működéséhez, hiszen ezek nélkül a fogyasztók nem szembesülnek fogyasztásuk tényleges költségeivel.

A fent részletezett árszabályozási feladatok ellátását leghatékonyabban **egy független, szakmai szervezet** lenne képes ellátni. A hazai energetikai szektorban már megszervezett Magyar Energia Hivatal jó példa lehet erre, azért is, mivel Európában több országban is összevontan kezelik a vízzel és energetikával kapcsolatos szabályozási feladatokat. Az így létrehozandó független felügyelő hatóságnál központosulhatnának azok a jogkörök, amelyek jelenleg az önkormányzatok, illetve állami vízművek esetén a KvVM kezében vannak. Egy ilyen hatóság felállítása biztosítaná azt is, hogy a **tulajdonosi és felügyeleti szerepek elváljanak** egymástól, amely alapvető követelménye egy hatékony szabályozási rendszernek. A víziközművek működésével kapcsolatos **felelősség és hatáskörök tisztázása** a hatékony működés és az átláthatóság érdekében egyébként is igen fontos feladat, amelyet bármilyen egyéb lépés előtt feltétlenül szükséges megoldani.

Az árazási rendszer mellett a támogatási rendszer felülvizsgálata is szükséges. A hazai víziközművek tekintetében indokolt a **fedezeti alapú támogatási rendszer szociális alapokra való helyezése**. Ennek egy lehetséges megoldása a lakásfenntartási támogatás mintáján alapuló támogatási modell kialakítása, mely alapján a víziközmű támogatás modellje a következőképpen épülne fel: egyrészt tartalmazna egy jövedelemkorlátot, ami felett az adott háztartás nem jogosult a támogatás igénylésére. A jövedelemkorlát mellett a támogatás odaítélését a víziközmű-kiadások jövedelemhez viszonyított aránya is befolyásolná. Erre jelenleg azért lenne szükség, mert jelentős eltérések vannak a víziközmű-szolgáltatások díjai között országszerte. A kiadások jövedelemhez viszonyított aránya révén, és az egy főre eső jövedelem figyelembe vételével a szociálisan rászoruló fogyasztók részesülhetnének csak az állami támogatásokból. A támogatás önkormányzatokon keresztüli szétosztása megfelelő, amennyiben a jogszabályi rendszer továbbra is biztosítja a támogatások ezen a téren történő felhasználását.

A víziközművek tulajdonlásával, illetve működtetésével kapcsolatban nem alakult ki egységes európai szinten elfogadott álláspont. Míg Nagy-Britanniában 90% feletti a magántulajdon a víziközmű szektorban, addig az északi országokban (pl. Dánia, Finnország, Svédország) a minimálisra korlátozták a magántőkét (az említett országokban a privát tulajdon részaránya nem éri el az 5%-ot). Magyarországon vonatkozásában szükséges hangsúlyozni, hogy **a privatizációt megelőzve a jogszabályi rendszerben lévő ellentmondásokat kell megoldani.** Az üzemeltetés tekintetében szükséges szabályozni a bérleti díjak felhasználását, kötelezve az önkormányzatokat a közműtárgyak felújítására, fejlesztésére. Egy független felügyelet létrehozásával a jelenleg fennálló összeférhetetlenségi probléma is megszűnne, mely abból ered, hogy a víziközmű tulajdonos önkormányzat egyben az árhatóság is.

A Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium dolgozóinak elmondása alapján már elkészült egy tervezet egy új vízgazdálkodási törvényről. A törvény előreláthatólag tisztázna egyes alapfogalmakat, a tulajdonosi és üzemeltetési viszonyokat konkretizálná, valamint kitérne az árszabályozással kapcsolatos jogokra, kötelezettségekre. A törvény tervezet tartalma egyelőre nem nyilvános, azonban az tudható, hogy egy független szabályozó hatóság felállítását tervezik. Egy megfelelően kialakított, új vízgazdálkodási törvény által a hazai víziközmű szektor tekintetében ismertett problémák egy részének megoldására lehetőség nyílna.

ÁBRAJEGYZÉK

1. ÁBRA: AZ IVÓVÍZ ELLÁTÁSI LÁNC	13
2. ÁBRA: A SZENNYVÍZ ELLÁTÁSI LÁNC	14
3. ÁBRA: A VÍZ KERETIRÁNYELV MAGYARORSZÁGI VÉGREHAJTÁSÁBAN RÉSZTVEVŐ LEGFONTOSABB INTÉZMÉNYEK	20
4. ÁBRA: A VKI HAZAI VÉGREHAJTÁSÁÉRT FELELŐS INTÉZMÉNYEK A VÍZGYŰJTŐ-GAZDÁLKODÁSI TERV ÉRTELMÉBEN ..	21
6. ÁBRA: A LAKOSSÁGI VÍZ- ÉS CSATORNATÁMOGATÁS ALAKULÁSA AZ ELMŰLT ÉVEKBEN.....	35
7. ÁBRA: KIADÁS VÍZIKÖZMŰ-SZOLGÁLTATÁSRA, MAGYARORSZÁG	36
8. ÁBRA: AZ ELLÁTOTT LAKOSSÁG MEGOSZLÁSA A SZOLGÁLTATÓK TÍPUSA SZERINT,2007.....	37
10. ÁBRA: REGIONÁLIS VÍZIKÖZMŰ TÁRSASÁGOK MŰKÖDÉSI TERÜLETE	41
11. ÁBRA: AZ ÉRV ZRT. BERUHÁZÁSI TEVÉKENYSÉGE, (MILLIÓ Ft, 2007).....	42
12. ÁBRA: AZ DMRV ZRT. BERUHÁZÁSI TEVÉKENYSÉGE (MILLIÓ Ft, 2007).....	43
13. ÁBRA: REGIONÁLIS VÍZIKÖZMŰVEK ÖSSZEONÁSA AZ ÚJ TULAJDONOSI PROGRAM KERETÉBEN	46
14. ÁBRA: A LIBERALIZÁCIÓ FŐ VEZÉRLŐ ERŐI A HÁLÓZATOS IPARÁGAK TEKINTETÉBEN	47
15. ÁBRA: GAZDÁLKODÁSI FORMÁK MEGOSZLÁSA A VÍZIKÖZMŰ SEKTORBAN, MAGYARORSZÁG	50
16. ÁBRA: EURÓPAI MENEDZSMENT MODELLEK A VÍZIKÖZMŰ SEKTORBAN	52
18. ÁBRA: A FIGYELEMBE VEENDŐ KÖLTSÉGEK KÖRE, EUREAU	59
19. ÁBRA: ÁRAZÁSI MÓDSZEREK MEGOSZLÁSA MAGYARORSZÁGON A VÍZIKÖZMŰ SEKTORBAN	62
20. ÁBRA: A VÍZ- ÉS CSATORNADÍJAK ALAKULÁSA MAGYARORSZÁGON.....	66
21. ÁBRA: A VÍZIKÖZMŰ-SZOLGÁLTATÁSOK ÁRÁNAK ÖSSZETEVŐI, 2006.....	67
22. ÁBRA: A VÍZIKÖZMŰ-SZOLGÁLTATÁSOK ÁRA MAGYARORSZÁGON, 2006.....	68
23. ÁBRA: A REGIONÁLIS VÍZMŰVEK ÁRMEGHATÁROZÁSI FOLYAMATA	70
24. ábra: VÍZIKÖZMŰ DÍJAK ALAKULÁSA DÁNIÁBAN, 1998-2003 (ÁTLAGOS ÁRAK ALAPJÁN)	75
25. ábra: A HOLLAND VÍZIKÖZMŰ SEKTORBAN JELLEMZŐ FELADATMEGOSZTÁS.....	76
26. ÁBRA: ÁBRA: AZ OLASZ VÍZIKÖZMŰ PIAC SZERKEZETI FELÉPÍTÉSE	81
28. ábra: A VÍZIKÖZMŰ DÍJ ÖSSZETEVŐINEK MEGOSZLÁSA FRANCIAORSZÁGBAN, 2000.....	87
30. ÁBRA: AZ ÁRSAPKA KIALAKÍTÁSÁNAK FOLYAMATA AZ OFWAT GYAKORLATÁBAN	109
32. ÁBRA: AZ OFWAT ÁRAZÁSI FOLYAMATA.....	111
1. MELLÉKLET: A PRIVÁT SEKTOR RÉSZARÁNYA ORSZÁGONKÉNT, 2006	122
2. MELLÉKLET: AZ IVÓVÍZSZOLGÁLTATÁS DÍJA EGYES EURÓPAI VÁROSOKBAN, 2006	123
3. MELLÉKLET: A HÁLÓZATI VESZTESÉG ARÁNYA AZ EGYES ORSZÁGOKBAN.....	123
4. MELLÉKLET: EGY FŐRE JUTÓ VÍZFOGYASZTÁS AZ EURÓPAI ORSZÁGOKBAN	124
5. MELLÉKLET: A VÍZSZOLGÁLTATÁS ÁTLAGOS ÁRAI EGYES EURÓPAI ORSZÁGOKBAN	124

IRODALOMJEGYZÉK

HAZAI SZAKIRODALOM

- ▶ Ányos József (2008): Veszélyes vízmű-privatizáció In Magyar Hírlap, 2008. október 16.
- ▶ Duna Menti Regionális Vízmű Zrt. honlapja
http://www.dmrvt.hu/index.php?akt_menu=15 (Letöltve: 2008. 09. 10.)
- ▶ Dunántúli Regionális Vízmű Zrt. honlapja
<http://www.drvt.hu/drvt/drvt.head.page?nodeid=41> (Letöltve: 2008. 09. 10.)
- ▶ Északdunántúli Vízmű Zrt. honlapja
<http://www.edvrt.hu/?page=statikus&op=showtopic&tid=17> (Letöltve: 2008. 09. 09.)
- ▶ Északmagyarországi Regionális Vízművek Zrt. honlapja
<http://www.ervrt.hu/cgi-bin/index.php?hlid=20> (Letöltve: 2008. 09. 09.)
- ▶ KSH: Az egy főre jutó kiadások részletezése COICOP-csoportosítás szerint (2000–)
http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/tab12_02_06i.html
(Letöltve: 2008. 09. 25.)
- ▶ KSH: Egyes termékek és szolgáltatások éves fogyasztói átlagára (1996–)
http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/tab13_06_03ia.html
(Letöltve: 2008. 09. 25.)
- ▶ KvVM: A települési vízgazdálkodás legfontosabb feladatai
<http://www.kvvm.hu/index.php?pid=10&sid=52> (Letöltve: 2008. 07. 28.)
- ▶ MaVíz (2007a): A víziközmű-szolgáltatásról szóló törvény hatásvizsgálata
- ▶ MaVíz (2007b): MaVíz Évkönyv
- ▶ MNB lekérdezhető HUF/EUR és HUF/GBP devizaárfolyamok
<http://www.mnb.hu/engine.aspx?page=arfolyamlekerdezes> (Letöltve: 2008. 10. 10.)
- ▶ Szabó Iván, Dr. (2008): A helyi közüzemi szolgáltatások (vonatkozó jogszabályok, lehetséges szolgáltatási megoldások)
- ▶ Szociális és Munkaügyi Minisztérium: Januártól új gáz- és távhőtámogatási rendszer, 2006. november 20.
<http://www.szmm.gov.hu/main.php?folderID=13894&articleID=30967&ctag=articlelist&iid=1> (Letöltve: 2008. 07. 22.)

- ▶ Szociális és Munkaügyi Minisztérium: Szociális rászorultság esetén járó ellátások
<http://www.szmm.gov.hu/main.php?folderID=1083&articleID=4083&ctag=articlelist&iid=1> (Letöltve: 2008. 07. 22.)
- ▶ Tiszamenti Vízművek Zrt. honlapja
<http://www.tvrt.hu/index.php?do=pages&pageid=67> (Letöltve: 2008. 09. 10.)

NEMZETKÖZI SZAKIRODALOM

- ▶ Austrian Water: Facts and Figures
http://www.gpool.lfrz.at/gpoolexport/media/file/Austrian_Water_-_Facts_and_Figures.pdf
(Letöltve: 2008. 10. 07.)
- ▶ Euromarket (2004a): Water liberalisation scenarios: Work Package 4 (Phase 2): Analysis of the legislation and emerging regulation at the EU country level
- ▶ Euromarket (2004b): Water liberalisation scenarios: Final Report for Work Package 5 (Phase 3): Identification and description of plausible water liberalisation scenarios
- ▶ GWI (2008) – Italy’s water future in the balance (Gobal Water Intelligance, 2008 Április)
<http://www.associazioneanea.it/area-stampa/rassegna-stampa/2008/Italian%20spread.pdf>
(Letöltve: 2008. 12. 8.)
- ▶ HERA (2005) – Giovanni Tagliatela: The Italian water sector between market opening and sector concerns: HERA’s experience
<http://www2.epfl.ch/webdav/site/mir/shared/EUROMARKET/Conference%20Presentations/HERA%20Presentation>
(Letöltve: 2008. 12. 8.)
- ▶ Institute for Regional Development and Structural Planning (2003): Current Status of Water Sector Rectructuring in Poland
- ▶ Investment Pushing Up Water Bills in France
<http://www.french-property.com/newsletter/2007/5/1/water> (Letöltve: 2008. 10. 08.)
- ▶ OECD (2004): Competition and Regulation in the Water Sector
- ▶ [OECD 1] OECD Environmental Performance Reviews: Austria, 2003
- ▶ [OECD 2] OECD Environmental Performance Reviews: Czech Republic, 2005
- ▶ [OECD 3] OECD Environmental Performance Reviews: Denmark, 2008

- ▶ [OECD 4] OECD Environmental Performance Reviews: France, 2005
- ▶ [OECD 5] OECD Environmental Performance Reviews: Hungary, 2008
- ▶ [OECD 6] OECD Environmental Performance Reviews: Italy, 2002
- ▶ [OECD 7] OECD Environmental Performance Reviews: Netherlands, 2003
- ▶ [OECD 8] OECD Environmental Performance Reviews: Poland, 2003
- ▶ [OECD 9] OECD Environmental Performance Reviews: Portugal, 2001
- ▶ [OECD 10] OECD Environmental Performance Reviews: Spain, 2004
- ▶ [OECD 11] OECD Environmental Performance Reviews: Sweden, 2004
- ▶ [OECD 12] OECD Environmental Performance Reviews: United Kingdom, 2004
- ▶ OECD Infrastructure to 2030 (2006): Telecom, Land Transport, Water and Electricity
- ▶ OECD Policy Brief (2008): Measuring Regulatory Quality
- ▶ OFWAT (2007): Water and sewerage charges 2007-08 report
- ▶ OFWAT (2008a): Setting price limits for 2010-15: Framework and approach
- ▶ OFWAT (2008b): Water industry price regulation in England and Wales
- ▶ OFWAT: Regulating Companies
<http://www.ofwat.gov.uk/aptrix/ofwat/publish.nsf/Content/RegulatingCompanies>
(Letöltve: 2008. 07. 14.)
- ▶ Ouyahia, M. A. (2006): PPPs for Funding Municipal Drinking Water Infrastructure: What are the challenges?
- ▶ Owen, D. L. (2007): Pinstent Masons Water Yearbook 2006-2007
- ▶ Pekka Pietilä, Rimgaudas Špokas (2004): Comparison of Water Services Development in Finland and Lithuania, European Water Association
- ▶ van Dijk, M. P. – M. Schouten (2004): The dynamics of the european water supply and sanitation market
- ▶ Water regulation and Ofwat
[http://www.politics.co.uk/reference/issue-briefs/public-services/utilities/water/water-regulation-and-ofwat-\\$366606.htm](http://www.politics.co.uk/reference/issue-briefs/public-services/utilities/water/water-regulation-and-ofwat-$366606.htm) (Letöltve: 2008. 07. 18.)

- ▶ World Bank Technical Paper (2001): Czech Republik – Intergovernmental Fiscal Relations in the Transition
http://books.google.hu/books?id=1ZQ0PEWIGU4C&pg=PA19&dq=water+utilities+in+Czech+rep&ei=w_84SfynD6j-yATcjK3uDw#PPP2,M1 (Letöltve: 2008. 10. 15.)
- ▶ WVGW (2008): Profile of the German Water Industry
- ▶ Zuleeg, Steffen (2007): Techneau Report on Trends in Central Europe (Germany / Switzerland)

HAZAI JOGFORRÁSOK

TÖRVÉNYEK

- ▶ 1990. évi LXXXVII. Törvény az árak megállapításáról
- ▶ 1991. évi XXXIII. Törvény az egyes állami tulajdonban lévő vagyontárgyak önkormányzatok tulajdonába adásáról
- ▶ 1995. évi LVII. Törvény a vízgazdálkodásról
- ▶ 1995. évi XXXIX. Törvény az állam tulajdonában lévő vállalkozói vagyon értékesítéséről
- ▶ 2003. évi LXXXIX. Törvény a környezetterhelési díjról
- ▶ 2006. évi CXXI. Törvény a Magyar Köztársaság 2007. évi költségvetését megalapozó egyes törvények módosításáról
- ▶ 2007. évi CVI. Törvény az állami vagyonról

RENDELETEK

- ▶ 38/1995. (IV. 5.) Kormány rendelet a közműves ivóvízellátásról és a közműves szennyvízelvezetésről
- ▶ 43/1999. (XII. 26.) KHVM rendelet a vízkészletjárulék kiszámításáról
- ▶ 47/1999. (XII. 28.) KHVM rendelet az állami tulajdonú közüzemi vízműből szolgáltatott ivóvízért, illetőleg az állami tulajdonú közüzemi csatornamű használatáért fizetendő díjakról

- ▶ 201/2001. (X. 25.) Kormány rendelet az ivóvíz minőségi követelményeiről és az ellenőrzés rendjéről
- ▶ 21/2002. (IV. 25.) KöViM rendelet a víziközművek üzemeltetéséről
- ▶ 23/2004. (XII. 16.) KvVM rendelet az állami tulajdonú közüzemi vízműből szolgáltatott ivóvízért, illetőleg az állami tulajdonú közüzemi csatornamű használatáért fizetendő díjakról szóló 47/1999. (XII. 28.) KHVM rendelet módosításáról
- ▶ 220/2004. (VII. 21.) Kormány rendelet a felszíni vizek minősége védelmének szabályairól
- ▶ 221/2004. (VII. 21.) Kormány rendelet a vízgyűjtő-gazdálkodás egyes szabályairól
- ▶ 2094/2001. (IV. 30.) Kormány határozat a közösségi cselekvés kereteinek meghatározásáról a vízügyi politika területén

EGYÉB

- ▶ KvVM (2005): Jelentés a Duna vízgyűjtőkerület magyarországi területének jellemzőiről, az emberi tevékenységek környezeti hatásairól és a vízhasználatok gazdasági elemzéséről
- ▶ KvVM (2006): A vízgyűjtő-gazdálkodási tervezés ütemterve és munkaprogramja 2006-2009
- ▶ KvVM (2008): Tájékoztató Magyarország településeinek szennyvízelvezetési és –tisztítási helyzetéről, a Települési szennyvízkezelésről szóló 91/271/EGK irányelv Nemzeti Megvalósítási Programjáról

EU JOGFORRÁSOK

- ▶ Víz Keretirányelv (2000/60/EK)
- ▶ 80/68/EGK irányelv, a felszín alatti vizek védelméről
- ▶ 80/778/EGK irányelv, az ivóvízről
- ▶ 91/271/EGK irányelv, a települési szennyvíz kezeléséről
- ▶ 98/83/EK irányelv, az emberi fogyasztásra szánt víz minőségéről
- ▶ 2000 COM (2000) 477 final – Pricing policies for enhancing the sustainability of water resources, Brussels, 26. 07.

EGYÉB

- ▶ EUREAU (2004): Water Framework Directive, Determination of cost recovery, Brussels
- ▶ EU VKI: Az EU irányelveknek megfelelő magyar jogszabályokban előírt határidők <http://www.euvki.hu/content/euvki/036.html> (Letöltve: 2008. 07. 16.)
- ▶ Roth, E. (2001): Water Pricing in the EU – A Review, EEB

A tanulmány készítése során több illetékes szakemberrel készült interjú. Külön köszönetet mondánk egy volt KvVM munkatársnak, illetve két jelenleg illetékes DRV Zrt. munkatársnak, akik segítőkészségükkel és szakmai hozzáértésükkel segítették munkánkat.

MELLÉKLETEK

Anglia és Wales víziközmű piaca - esettanulmány

A piac szabályozása

Az OFWAT¹⁵⁴ független testületként Anglia és Wales privatizált víziközmű szolgáltatóinak gazdasági tevékenységét szabályozza. A szervezet felállításáról 1989-ben jogszabály¹⁵⁵ határozott. Ugyanezen jogszabály tette lehetővé a víziközmű szolgáltatók magánkézbe adását, melynek eredményeként 10 regionális víziközmű szolgáltató vállalat kapott 2014-ig működési engedélyt (ez az úgynevezett teljes privatizáció esete, melyről a tanulmány 1.3.4. alfejezetében már, mint a privatizáció angol modelljéről esett szó). A regionális vállalatok mellett, melyek mind a víz- mind a csatorna-szolgáltatás piacát lefedik, az angol piacon jelen vannak kisebb privát tulajdonban lévő szolgáltatók is, melyek kizárólag a vízszolgáltatás piacán működnek. Jelenleg 13 kisebb szolgáltató működik a 10 regionális mellett. 1998-ban a víziközmű-szolgáltatást nyújtó vállalatok, a skót és észak-ír vállalatokkal megalakították a Water UK nevű szervezetet, hogy a víziközmű szektort érintő kérdések esetében a döntéshozókkal szemben érdekeiket közösen képviseljék országos és nemzetközi szinten egyaránt. Elmondható továbbá, hogy a jelenleg is természetes monopóliumként működő vállalatok a jövőben is fenn kívánják tartani ezen pozíciójukat, melyhez a szabályozó hatóság támogatása is hozzájárul.

A vízszektorra vonatkozó jelenlegi szabályozási rendszer megalapozásáról az 1991-es jogszabály¹⁵⁶ rendelkezett (ennek aktualizálását a 2003-as jogszabály¹⁵⁷ tartalmazza), mely már a szennyvízelvezetéssel kapcsolatos kérdéseket is a szabályozás keretei közé emelte.

Az OFWAT szabályozó és ellenőrző tevékenysége a fenntarthatóság alapelveinek figyelembe vételével a következőket foglalja magában¹⁵⁸:

- *árlimitek felállítása,*
- *az ivóvíz- és szennyvíz-szolgáltatások színvonal-emelkedésének elősegítése,*
- *a vállalatok hatékonyabb tevékenységre történő ösztönzése,*
- *a vállalatok tevékenységének felügyelete,*
- *a szektoron belüli verseny elősegítése,*
- *a fogyasztók érdekeinek védelme.*

Az OFWAT hatáskörébe azonban nem tartoznak bele a környezeti szabályozással kapcsolatos kérdések. Ezt a feladatot egy 1995-ben kiadott jogszabály¹⁵⁹ alapján a Környezeti Ügynökség (Environment Agency) hivatott ellátni, munkájukat pedig az Ivóvíz Felügyelőség (Drinking

¹⁵⁴ Water Services Regulation Authority

¹⁵⁵ Water Act (1989) - Water regulation and Ofwat

¹⁵⁶ Water Services Act (1991)

¹⁵⁷ Water Act (2003)

¹⁵⁸ OFWAT: Regulating Companies

¹⁵⁹ Environment Act (1995)

Water Inspectorate) segíti. A következőkben az OFWAT meghatározó tevékenységei kerülnek ismertetésre.

A szolgáltatások színvonalának emelése és a hatékonyabb működésre történő ösztönzés

Az OFWAT az árakat úgy határozza meg, hogy a hatékonyan működő vállalatok bevétele nyereséges működést biztosíthasson. Az árak meghatározása során alkalmazott feltételezések (úgy mint a minőségi igények növekedése a keresleti oldalon, valamint a költséghatékony működés előnyben részesítése) arra ösztönzik a gyengébben teljesítő vállalatokat, hogy felzárkózzanak, és a kívánt üzleti eredmény elérése érdekében csökkentsék működési költségeiket, azaz tegyék mindennapossá a költséghatékony megoldások alkalmazását. Ez elősegíti a szolgáltatás megfelelő színvonalának elérése mellett a vállalat hosszú távú működésének lehetőségét is.

Ugyanakkor a szabályozás fő hangsúlya mégsem a költségek mindenáron való csökkentése volt. Ezt jelzi az is, hogy az árszabályozás az elmúlt években az árak növekedését tette lehetővé. Mivel a privatizációt megelőzően jelentős beruházások maradtak el, szükséges volt olyan szabályozási környezet kialakítása, mely a beruházásoknak is teret enged, sőt a szolgáltatókat *beruházásra ösztönzi*. Ennek sikerét mutatja, hogy 1990 és 2000 között mintegy 38 milliárd fontot (16 213 milliárd forintot) költöttek infrastruktúrafejlesztésre, melyet szinte kizárólag az áremelkedésből adódó többlet bevételekből finanszíroztak.¹⁶⁰

A szolgáltatói tevékenység felügyelete

A vállalatok kötelesek minden évben információt szolgáltatni az OFWAT számára az előző évi teljesítményükről. A szolgáltatóktól kapott jelentések segítségével az OFWAT azt vizsgálja, hogy a megadott maximált árhoz képest hogyan, milyen színvonalon teljesítettek a cégek, melyek voltak a többinél valamely szempontból hatékonyabbak. A kapott információk alapján az OFWAT negyedévente a következő témákban jelentést bocsát ki a szektor teljesítményéről:

- *a szolgáltatás színvonala*
- *az ellátás biztonsága*
- *a víziközmű szolgáltatók pénzügyi teljesítménye és a költségek megoszlása*
- *a szolgáltatás egységköltségének alakulása és a szolgáltatók közötti rangsor, azaz a szektoron belüli relatív hatékonyság alakulása*

¹⁶⁰ [OECD 12] Az MNB 2000-es átlagos, 260,04 HUF/€ devizaárfolyamával számolva.

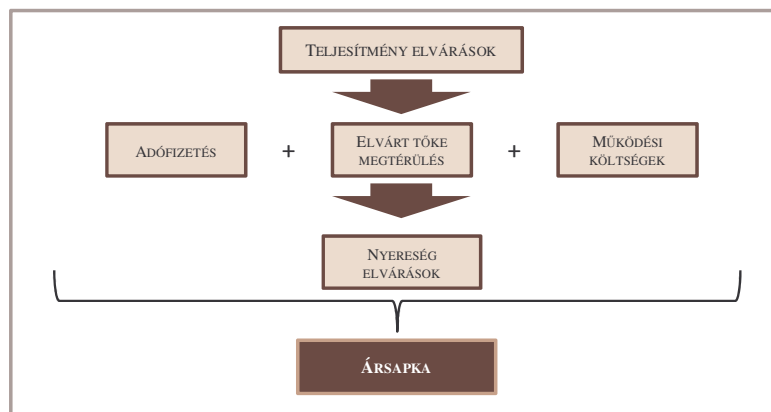
Az árszabályozás folyamata

Az OFWAT kiemelt feladata az árak előre, öt éves időintervallumra történő megállapítása. Ez az úgynevezett ársapka szabályozás keretein belül történik. Az ársapka meghatározása során (mely a különböző termékek/szolgáltatások díjazásának mindegyikére – tehát egy teljes tarifakosárra – vonatkozik) természetesen figyelembe veszik az inflációs várakozásokat, valamint a várható hatékonyságjavulásból eredő megtakarítások mértékét is¹⁶¹. **A szabályozó hatóság feladata tehát nem elsődlegesen arra irányul, hogy az árakat a fogyasztók számára a minimumon tartsa, hanem hogy a vállalatokat az infrastruktúra folyamatos fejlesztését célzó tőkeinjektálás mellett a hatékony működésből eredő megtakarításra is ösztönözze.**

Az ársapka 5 éves időintervallumra előre történő meghatározása (az ársapka szolgáltatónként és évenként kerül meghatározásra az adott időintervallum vonatkozásában) lehetővé teszi a szolgáltatók számára, hogy amely szolgáltató az adott szabályozási időszakon belül egyes években az előírt szabályozás teljesítéséhez szükségesnél nagyobb mértékű hatékonyságnövelést ér el, annak pozitív bevételi hatását a szabályozási ciklus végéig élvezze. Ugyanakkor hossz távon a hatékonyságnövelésből származó előnyök átkerülnek a fogyasztóhoz, egy-egy új árszabályozási ciklus elején.

Az OFWAT a maximált árakat (amely fölé a szolgáltatási díjak nem emelkedhetnek) a vállalatok tevékenysége (üzleti tervek, előrejelzett megtérülés, egyéb kimutatások) alapján határozza meg. Az OFWAT az árlimitek megállapítása során egy hatékonyan működő szolgáltató nyereségét számítja ki, mely elérése mellett az adott szolgáltató az elvárásoknak megfelelő színvonalú szolgáltatás nyújtására képes. A nyereség-elvárás kalkulálásához a következő négy tényező szükséges: éves működési költség, mely a szolgáltatásnyújtáshoz kapcsolódik; tőkeköltség; a befektetett tőke megtérülése; adók mértéke.

A következő ábra az OFWAT ársapka meghatározási mechanizmusát ismerteti.

30. ÁBRA: AZ ÁRSAPKA KIALAKÍTÁSÁNAK FOLYAMATA AZ OFWAT GYAKORLATÁBAN¹⁶²

¹⁶¹ OFWAT (2008b)

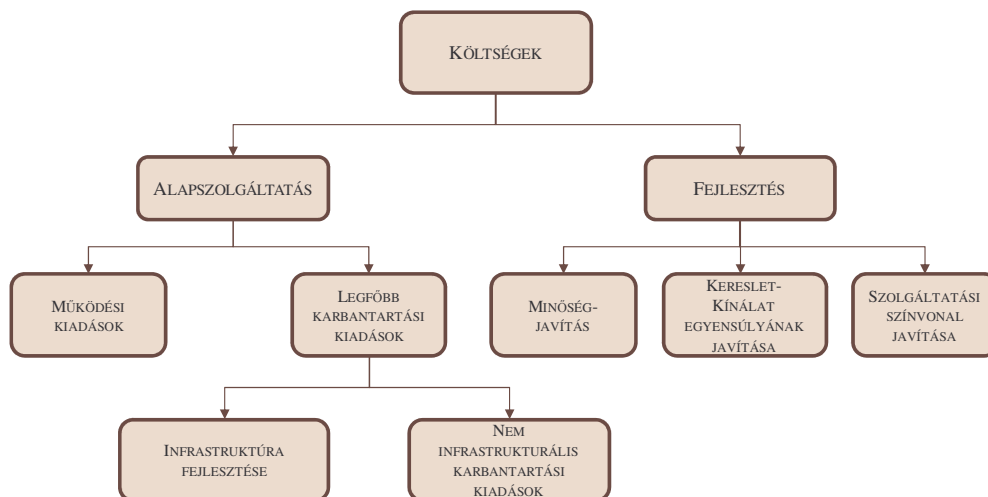
¹⁶² OFWAT (2008b) alapján

A következő periódusra vonatkozó új árlimitek megállapítása hosszú folyamat, két évet is igénybe vehet. Jelenleg a privatizációt követő harmadik periódus zajlik, mely során az OFWAT felülvizsgálja az érvényben lévő árakat, valamint azt is, hogy ezek az árak hogyan szolgálják a vállalatok működését, a szolgáltatók által benyújtott jelentések segítségével. A következő, 2010-től életbe lépő árszabályozási ciklus előkészítése már folyamatban van. A folyamat első lépéseként a szolgáltatók hosszútávú stratégiai irányvonalakat jelölnek ki. A 25 éves stratégiai iránykijelölés során a vállalatoknak konzultálniuk kell a fogyasztókkal is. Végül közzé kell tenniük a meghatározott főbb stratégiai irányokat. A stratégiai irányok szolgáltatókkal történő kijelöltetésének célja a hosszútávú szemlélet megjelenítése a folyamatban. Ezzel párhuzamosan a szabályozó hatóság nyilvános konzultációt tart az árszabályozási folyamat során követendő módszertan tekintetében. Ez az első szakasz 2008 közepén zárult le.

A második szakaszban a vállalatok az egységes módszertani útmutatások alapján kidolgozzák az öt éves üzleti tervük vázlatát, mely terveknek illeszkedni kell a 25 éves stratégiai irányokhoz. A szolgáltatóknak az általuk készített tervezetekben azonosítaniuk és számszerűsíteniük kell azokat a tényezőket, amelyek az elkövetkezendő periódus alatt a szolgáltatási tevékenységükre, teljesítményükre, befektetési és működési stratégiájukra nagy befolyással lesznek, illetve lehetnek, valamint azokat a költségelemeket, melyeket a szolgáltatás díjának majd a következőkben fedeznie kell.

Ezt követően az OFWAT – a stakeholderek szempontjait is figyelembe véve – áttekinti a tervezeteket, és visszajelzést ad a vállalatoknak, akik ezek alapján tudják elkészíteni végleges üzleti terveiket. A végső üzleti tervek 2009 áprilisában kerülnek benyújtásra.

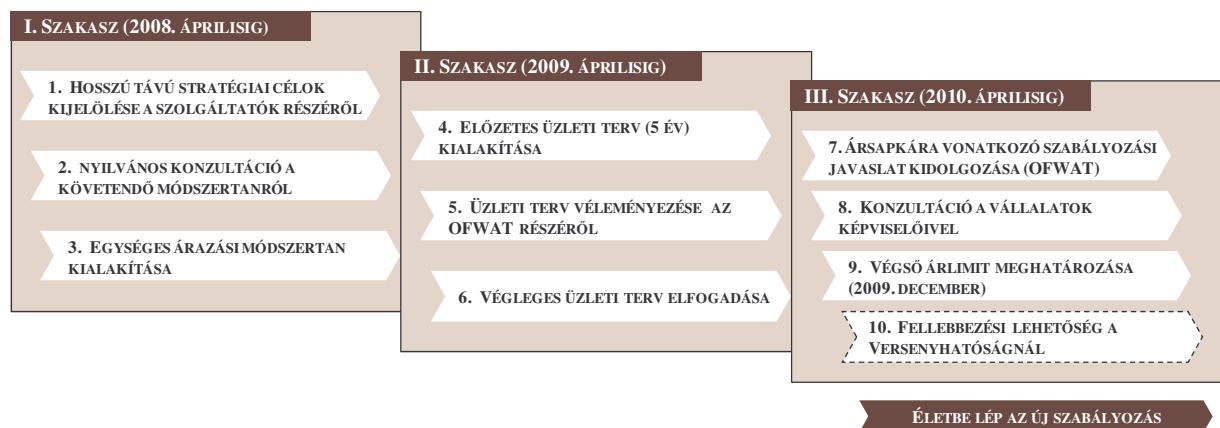
Ezek ismeretében a szabályozó hatóság elkészíti az ársapka szabályozásra vonatkozó javaslatát. Az OFWAT az ársapka meghatározás során a vállalatok által szolgáltatott költségtervezetet minden vállalatra kiterjedően, egységes struktúrában bontja szét az alábbi ábra mentén:

31. ÁBRA: AZ OFWAT ÁLTAL ALKALMAZOTT KÖLTSÉGSTRUKTÚRA ¹⁶³

A szabályozás tervezetét a szabályozó hatóság megvitatja a víziközmű szolgáltatók képviselőivel, majd ennek mentén készíti el végső határozatát 2009 decemberében. A szolgáltatók ekkor még mindig dönthetnek, hogy elfogadják-e az ajánlást, vagy fellebbeznek a versenyhatóságnál. A szolgáltatók által is elfogadott szabályozás 2010 áprilisára kerülhet implementálásra.

Az alábbi ábra összefoglalja az ármeghatározási folyamat főbb lépéseit.

32. ÁBRA: AZ OFWAT ÁRAZÁSI FOLYAMATA

Az imént bemutatott módszer azért tekinthető előnyösnek, mert így az érintettek köre olyan információkhoz juthat, melyek megalapozhatnak egyes döntéseket (például a miniszteri döntések esetében az egyes fejlesztési prioritások megállapításánál lehet hasznos), valamint az öt éves tervezési periódusnak köszönhetően a rövid távú politikai érdekek is kevésbé játszanak szerepet. Szintén ennek köszönhető, hogy a szolgáltatóknak lehetőségük nyílik arra,

¹⁶³ OFWAT (2008a)

hogy középtávon megtervezhessék a működésüket, valamint az OFWAT számára is elegendő idő áll rendelkezésre a számítások és tervezések elvégzésére.

Az OFWAT az elmúlt periódusok során folytatott munka tanulságait leszűrve az átláthatóságra és az érthetőségre törekszik munkája során. Több éve nyilvánosságra hozzák a kalkulációs folyamat részleteit, hogy az érdekeltek és érintettek nyomon követhessék az ársapka meghatározásának menetét.

Az árváltoztatási limit értékének meghatározása¹⁶⁴

A szolgáltatók külön tarifákat határoznak meg a különböző fogyasztói csoportok részére. Eltérő tarifák vonatkoznak így a **háztartási fogyasztókra** és a **nagyfogyasztókra (nem háztartási fogyasztókra)**. Ezen kívül a szolgáltatók különböző díjszabással élnek a mérőórás és a nem mérőórás fogyasztók esetében. Az így kialakuló tarifakosár elemei a következők¹⁶⁵:

- *nem mérőórás szennyvízfogyasztás*
- *nem mérőórás vízfogyasztás*¹⁶⁶
- *mérőórás vízfogyasztás*
- *mérőórás szennyvízfogyasztás*
- *közületi szennyvíz*

Ez a tarifakosár lehetővé teszi a szolgáltatók számára az egyes szolgáltatások árainak csökkentését vagy növelését az egyes tényezőkön keresztül, ez az ún. tarifa kiegyensúlyozás. Ahogy korábban is szó esett róla, az árak maximális változtatásának (árváltoztatási limit) meghatározása a teljes tarifakosárra vonatkozik. Ez az árváltoztatási limit öt éves periódusra vonatkozik és a következő képlet segítségével írható le:

Árváltoztatás maximális mértéke (%)¹⁶⁷ = RPI + „K” faktor + „U” faktor ahol,

- *RPI (%) = a kiskereskedelmi árindex változása az előző év novemberéhez képest*
- *K (%) = annak mértéke, hogy a szolgáltatók maximum mennyivel változtathatják meg az árakat átlagosan egy év alatt*
- *U (%) = a fel nem használt árváltoztatás mértéke egy adott évben, amit a szolgáltatók a következő évekre átvihetnek (fel nem használt „K” faktor)*

Az OFWAT által meghatározott „K” faktor értéke a 2005-2010 közötti periódusban, a 2007-2008-as évekre vonatkozóan átlagosan 3,2%¹⁶⁸, a 2008-2009-as évekre vonatkozóan pedig 5,8%. Az OFWAT minden szolgáltatóra egyedileg határozza meg a „K” faktor értékét.

¹⁶⁴ OFWAT (2007)

¹⁶⁵ OFWAT (2007) 9. oldal

¹⁶⁶ OFWAT (2008c) – Nagy-Britanniában 2007-ben a fogyasztóknak csak mintegy harmada fizetett mérőóra alapján megállapított vízdíjat

¹⁶⁷ OFWAT (2007) 9. oldal

Az OFWAT a 2007-08-as időszakra vonatkozó díjak meghatározásával kapcsolatban célul tűzte ki, hogy a víz és csatornadíjaknak teljes mértékben fedezniük kell a szolgáltatás előállításának költségeit (lásd 25. ábra – Az OFWAT által alkalmazott költségstruktúra). Emellett a vállalatoknak egyensúlyt kell teremteniük a mérőórás és nem mérőórás vízdíjak között, ami azt jelenti, hogy a két díjazás közötti különbség nem haladhatja meg a két szolgáltatás költsége közötti különbséget. Ez az ún. mérőórás és a nem mérőórás tarifa különbséget. Az OFWAT tehát megköveteli, hogy az ivóvíz- és a szennyvízdíjak közötti tarifakülönbségek összhangban legyenek a különböző szolgáltatásnyújtás esetében felmerülő költségekkel is, vagyis a hazai viszonylatban jelentős méreteket öltő keresztfinanszírozást próbálja meggátolni.

A szolgáltatók által történő díjszabás bemutatása¹⁶⁹

Anglia és Wales víziközmű szolgáltatói külön kezelik a háztartási és a közületi fogyasztókat az árazás tekintetében. Az OFWAT 2007-08-ra vonatkozó árazási anyagában nem jelenik meg a VKI által kezdeményezett lakossági-ipari-mezőgazdasági tagolás, a közületi fogyasztók között a jelenlegi rendszer nem differenciál.

(1) A HÁZTARTÁSI FOGYASZTÓK DÍJAINAK ALAKULÁSA

A szolgáltatók által alkalmazott tarifákat a háztartási fogyasztók esetében három csoportba sorolhatjuk. **Mérőórával nem rendelkező fogyasztók** díjai általában az ingatlanuk adóalapja (*RV – rateable value*) szerint kerülnek meghatározásra. (2007-08-ban a háztartások 67%-a sem szennyvíz sem ivóvíz esetén nem rendelkezett mérőórával.¹⁷⁰) A **mérőórával rendelkező fogyasztók** díjai a mért mennyiség alapján kerülnek megállapításra. A harmadik módszert **speciális esetekben** alkalmazzák, ekkor a díjmeghatározás alapja az, hogy az adott fogyasztó mennyi vizet használna, ha rendelkezne mérőórával.

a) A mérőórával nem rendelkező fogyasztók díja

A **mérőórával nem rendelkező fogyasztók vízdíja rendelkezésre állási díjből és az ingatlan adóalapjához köthető díjből áll (RV mutató)**. A rendelkezésre állási díj a szolgáltatás fogyasztóval kapcsolatos adminisztrációs költségeit tartalmazza (pl. számlázás költsége), azonban nem nyújt fedezetet a szolgáltatás fix költségeire. A mérőóra nélküli vízdíj a következőképpen alakul a háztartási fogyasztók esetében:

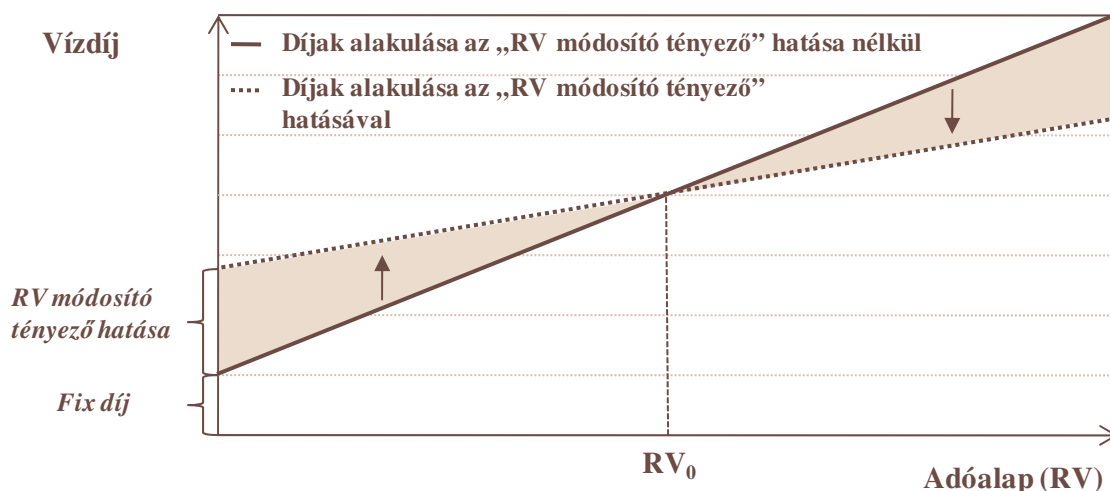
¹⁶⁸ OFWAT (2007) 11. oldal

¹⁶⁹ OFWAT (2007) az árazási fejezet elsődleges forrása

¹⁷⁰ OFWAT (2007) 21. oldal

$$\text{Mérőóra nélküli vízdíj} = \text{fix díj} + (\text{adóalap díja} * \text{az ingatlan adóalapja})^{171}$$

Az ingatlan adóalapjához köthető díj mértéke a fogyasztó ingatlanának becsült bérleti értékével¹⁷² arányos, fontos azonban megemlíteni, hogy ez az esetek nagy többségében nem tükrözi hűen a fogyasztott vízmennyiséget, ezért szükséges az ún. **adóalapot módosító tényező** alkalmazása, melynek segítségével az alacsony és a magas RV mutatóval rendelkező csoportok között jelentkező kereszt-finanszírozás csökkenthető¹⁷³. Az RV módosító tényező hatását szemlélteti a következő ábra.

33. ÁBRA: ÁTALÁNYDÍJ ESETÉBEN AZ „RV MÓDOSÍTÓ TÉNYEZŐ” HATÁSA¹⁷⁴

Mint az ábrán is látható, az adóalapot módosító tényező egy fix díjelem, ami a havi fix díjba épül be, ennek hatására viszont az adóalap egységdíja csökken. Így az adóalapot módosító tényező hatására azoknak a fogyasztóknak, akik alacsonyabb ingatlan adóalappal rendelkeznek magasabb díjat kell fizetniük a szolgáltatásokért, míg a magasabb jövedelműeknek az aránytalanul magas vízdíj helyett egy mérsékeltebb, a tényleges fogyasztást jobban tükröző vízdíjat kell fizetniük. Ezáltal a többlet illetve kevesebbet fogyasztók közötti keresztfinanszírozás nagy része megszüntethető.

A szennyvízdíjak megállapításának esetében a következő kategóriákat veszik figyelembe¹⁷⁵:

- háztartásban keletkezett szennyvíz
- ereszcatornákon lefolyó esővíz
- utakról, járdákról a csatornahálózatba lefolyó víz

¹⁷¹ OFWAT (2007) 28. oldal

¹⁷² Az RV tényező egészen pontosan a fogyasztó ingatlanának becsült havi bérleti értéke, mely becslést egy helyi hatóság (Valuation Office) végzi el. A legutóbbi felmérés 1990-ben készült, azóta ugyanazt az RV értéket alkalmazzák, OECD (2004).

¹⁷³ OFWAT (2007) 26. oldal

¹⁷⁴ OFWAT (2007) 27. oldal

¹⁷⁵ OFWAT (2007) 30. oldal

A mérőórával nem rendelkező háztartásban keletkezett szennyvíz összegyűjtésének és kezelésének díja a vízdíjhoz hasonlóan egy rendelkezésre állási fix díjből és egy, az ingatlan adóalapjától függő díjből áll.

Az ereszcsonnokról lefolyó esővíz, és az utakról, járdákról lefolyó víz esetében a díjak megállapítása kétféle módon történhet. A díj lehet egyrészt fix díj, mely a rendelkezésre állási díjba kerül beépítésre, másrészt pedig – ahogy az ivóvízdíj esetében is – alakulhat az adóalappal arányosan is.

b) A mérőórával rendelkező fogyasztók díja

A mérőórával rendelkező fogyasztók vízdíja egy rendelkezésre állási díjből és egy fogyasztásarányos díjből tevődik össze. A rendelkezésre állási díj teljesen független a fogyasztott vízmennyiségtől és minden fogyasztó számára azonosan alakul, valamint a szolgáltatásnak csak a fogyasztóval kapcsolatos költségeit tartalmazhatja (pl. mérőóra leolvasása).

$$\text{Mérőórán alapuló vízdíj} = \text{rendelkezésre állási díj} + (\text{fogyasztás} * m^3 \text{ arányos díj})^{176}$$

A szennyvízdíjak esetében ugyanazt a három kategóriát különböztetik meg, mint a mérőórával nem rendelkező fogyasztók esetében. **A mérőórával rendelkező háztartásban keletkezett szennyvíz díja a vízdíjhoz hasonlóan a rendelkezésre állási díjből és a fogyasztás arányos köbméterenkénti díjből áll.**

A szolgáltatók a vízmérővel rendelkező fogyasztók számára a következő díjazási formákat alkalmazzák az ereszcsonnokról lefolyó esővíz, és az utakról, járdákról lefolyó víz esetében¹⁷⁷:

- *beleépítik az egységnyi fogyasztás díjába*
- ***beleépítik a rendelkezésre állítási díjba (ez a leggyakoribb)***
- *az ingatlan adóalappal arányosan állapítják meg a mértékét*
- *az ingatlan típusától függő díj kerül megállapításra*

Bizonyos speciális fogyasztók esetében az OFWAT külön tarifák bevezetését teszi lehetővé vagy írja elő a szolgáltatóknak. Ilyen speciális fogyasztói csoportok a következők¹⁷⁸:

¹⁷⁶ OFWAT (2007) 36. oldal

¹⁷⁷ OFWAT (2007) 38. oldal

¹⁷⁸ OFWAT (2007) 41. oldal

▶ *Alacsony vízfogyasztású csoport*

Két szolgáltató a korábbiakban egy külön díjszabást vezetett be azon fogyasztói számára, akik keveset fogyasztanak. Ebben a tarifában nincs rendelkezésre állási díj, de magasabb az egységnyi fogyasztás díja. A tarifacsomagot 75 m³-t meg nem haladó éves vízfogyasztás esetén érte meg igénybe venni. Egy az elmúlt években végzett felmérés alapján megállapításra került, hogy a tarifacsomagra nincs jelentős kereslet, így a hatóság a többi szolgáltató részére ilyen jellegű díjcsomag bevezetését nem tette lehetővé. Azon fogyasztók, akik eddig igénybe vették ezt a tarifát, ezután is igénybe vehetik.

▶ *Hátrányos helyzetben lévő fogyasztói csoport*

Meghatározott feltételekhez van kötve, hogy ki tartozhat ebbe a fogyasztói csoportba. A díjazás történhet a fogyasztás alapján, illetve a lakóhelyre vonatkozó átlagos fogyasztói számla értéke alapján, a két változat közül az alacsonyabb összegűt választják.

▶ *Emésztőgödörrel rendelkező fogyasztók*

A víziközmű szolgáltató egy bizonyos költséget terhel a szennyvíz szállítást végző magán szolgáltatóra, amit az a saját költségeivel együtt áthárít a fogyasztóra. A rendszer érdekessége, hogy a szennyvíztisztítást végző 10 vállalat nincs kötelezve a szennyvíz szállítóktól történő átvételére. Így a szennyvíz átvételének ára sem szabályozott.

c) *Speciális esetek (becsült díjak)*

Azokban az esetekben, ahol nem tudnak mérőórát felállítani (túl költséges, nem praktikus), illetve ahol az RV alapú díjazás már nem megfelelő (pl. az ingatlan értéke nagyon lecsökken stb.) ott speciális elszámolást alkalmaznak. Ez a módszer azon alapul, hogy azt a mennyiséget veszik figyelembe, amennyi vizet a fogyasztó használna, ha rendelkezne mérőórával. Az egyes esetekre vonatkozó díjak megállapítása történhet a szolgáltatással ellátott ingatlan mérete, típusa, hálósobák száma vagy a lakosok száma alapján.

A 2007-2008-as években az átlagos éves háztartási számla Angliában és Wales-ben az ivóvíz és szennyvíz - szolgáltatásokra vonatkozóan 107 222 forint értékben alakult (51 549 forint a vízszolgáltatásra és 55 673 forint a szennyvízelvezetésre). Az előrejelzések szerint ez az összeg a 2008-2009-és évekre vonatkozó már 113 408 forintra fog nőni¹⁷⁹.

¹⁷⁹ OFWAT (2007) 13-14. oldal

A mérőórás és a nem mérőórás díjak kiegyensúlyozása

A fogyasztók számára egy 1999-es jogszabály lehetővé tette, hogy bárki igényelheti az ingyenes fogyasztásmérőt, melynek létesítését csak rendkívüli esetben tagadhatja meg a szolgáltató. (Az új építésű lakóingatlanok szinte mindegyikében kialakítják a mérőórát.) Annak érdekében, hogy a mérőórás és a mérőórával nem rendelkező fogyasztók között indokolatlan megkülönböztetés ne álljon fenn, a szolgáltatóknak ki kell igazítaniuk a két fogyasztói csoportra alkalmazott díjaikat.

A díjak meghatározásában fontos szempont, hogy az átlagos különbség a két módszer esetében kiállított számlák összege között az OFWAT álláspontja szerint nem lehet nagyobb, mint a mérőórás szolgáltatás esetében felmerülő addicionális költségek összege. Ezek a következők lehetnek¹⁸⁰:

- *a mérőóra (műszer) díja és a felszerelés költsége,*
- *a mérőóra helyének kialakítása,*
- *a mérés fogyasztóval kapcsolatos költségei (leolvasás, számlázás),*
- *a mérőórával rendelkező fogyasztók által élvezett előnyök (a fogyasztó nem évente egy alkalommal fizeti a számlát, a hálózati veszteséget nem fizeti meg a mérőóra miatt)*

Az OFWAT előírja a szolgáltatók számára, hogy a két fogyasztói csoport (mérőórás és mérőórával nem rendelkező) számlái közötti átlagos eltérésre adjon egy becsült értéket. Ez a becsült érték nem haladhatja meg az 1 fontot (kb. 340-350 Ft)¹⁸¹. A szolgáltatóknak be kell mutatniuk, hogy az általuk becsült értékhez képest hogyan alakult a tényleges eltérés a számlatípusok között.

A szolgáltatóknak három okból csökkenhet a bevételük, ha a fogyasztók mérőórára térnek át¹⁸²:

- *a háztartásnak az átlagosnál magasabb RV mutatója van,*
- *korábban kevesebb vizet használt, mint egy átlagos mérőórával nem rendelkező fogyasztó,*
- *jelenleg kevesebb vizet használ, mivel a fogyasztást már óra méri.*

Az első esetben a szolgáltatóknak lehetőségük van arra, hogy az egyes csoportokra vonatkozó tarifáikat újra meghatározzák, annak érdekében, hogy nyereségük mértéke ne csökkenjen. Ebben az esetben is figyelemmel kell lenni az árváltoztatás maximális mértékére, valamint a mérőórás és nem-mérőórás fogyasztói számlák közötti maximális különbségre vonatkozó értékre. Ha például egy magas RV mutatóval rendelkező fogyasztó áttér a mérőórás elszámolásra, akkor a szolgáltató megemelheti a nem mérőórás fogyasztók díjait, ami azzal

¹⁸⁰ OFWAT (2007) 48. oldal

¹⁸¹ OFWAT (2007) 48. oldal

¹⁸² OFWAT (2007) 47. oldal

indokolható, hogy így tudja elérni azt, hogy a fogyasztói csoportok átrendeződése következtében ne csökkenjen nagymértékben a szolgáltatás nyújtásából származó bevétele.

A mérőóraóra történő áttérésből adódó szolgáltatói bevételecsökkenés másik két esete ilyen módon nem kompenzálható. Így a vállalatoknak a díjak kialakításakor előre kalkulálniuk kell egy becsült áttérési számot, és ezt figyelembe kell venniük az árak meghatározásakor.

(2) A NAGYFOGYASZTÓK (NEM HÁZTARTÁSI FOGYASZTÓK) DÍJAINAK ALAKULÁSA

A közületi fogyasztókat a fogyasztott vízmennyiség alapján megkülönböztetik. A nem kiugróan magas fogyasztással bíró közületek számára a díjstruktúra és az árszabályozás a háztartási díjazáshoz hasonló rendszerben történik. A díjak mértéke, valamint a fix és változó díjak egymáshoz viszonyított értéke a mérőórával rendelkező fogyasztók esetén a háztartásoktól eltérő. Az átlagos fogyasztású nem háztartási fogyasztók is két csoportba oszthatók a fogyasztott víz mennyisége alapján: standard nem háztartási fogyasztókra, illetve nagy és közepes fogyasztókra. Az átlagos fogyasztásúak mellett megkülönböztetésre kerültek a legnagyobb nem háztartási fogyasztók is.

Standard nem-háztartási tarifa

Ebben az esetben a mérőórával nem rendelkező közületi fogyasztók esetében a díjképzés megegyezik a nem mérőórával rendelkező háztartási fogyasztókéval. **A mérőórával rendelkező fogyasztók esetében a tarifa két részből áll, egyrészt egy rendelkezésre állási díjből, mely a vízmérő átmérőjének méretétől függ (progresszív kéttényezős tarifaképzés), valamint egy fogyasztás-arányos díjből**

Nagy és közepes fogyasztói tarifa

A nagy és közepes fogyasztók vonatkozásában a tarifa összetevői egy fix díj és egy, a standard változathoz képest alacsonyabb fogyasztás-arányos díj.

Sok esetben a vízszolgáltatás költség szintje ebben a kategóriában alacsonyabb, mint a háztartási fogyasztók esetében, ennek több oka is van, például méretgazdaságossági szempontok, azaz nagy mennyiségű vizet kell egyetlen helyre eljuttatni, így a disztribúciós rendszernek nem kell a teljes részét igénybe venni, illetve adott esetben a szolgáltatott víznek sem kell olyan magas minőségűnek lennie, mint a háztartási fogyasztók esetében. Mindazonáltal a szolgáltatott víz egy egységére jutó díj csupán a nagyobb mennyiségű fogyasztás miatt nem szabadna, hogy alacsonyabb legyen. Az árak meghatározásában a költségalapúságra kell törekedni, az árakat a hosszútávú határköltségek (long run marginal costs, LRMC) figyelembe vételével kell meghatározni.

A fenti két elszámoláson kívül léteznek *alternatív változatok* közületi fogyasztók részére, melyek a következők lehetnek:

▶ *Szezonális tarifák*

Ez a tarifa csak Anglia és Wales bizonyos területein vehető igénybe és csak abban az esetben, ha a mérőórákat meghatározott rendszerességgel leolvassák. Ebben az esetben a *fogyasztás-arányos díj* a nyári (csapadékban szegényebb) hónapokban magasabb, mint a téli hónapokban.

▶ *Előre meghatározott fogyasztási igény alapú tarifák*

Ezen tarifa segítségével a vízhiányos időszakok idején jelentkező szükségletek hatékonyan menedzselhetőek, mivel a nagyfogyasztók a maximális napi fogyasztási mennyiségre vonatkozó igényüket az adott fogyasztási évet megelőzően előre meghatározhatják, illetve igényelhetik. A tarifa áll egy éves, a maximális szükséglet alapján meghatározott fix díjből, egy fogyasztás-arányos díjből, valamint a meghatározott fogyasztási vízmennyiség túllépése esetén büntető díjből.

▶ *Megszakítható (interruptible) tarifák*

Egyes szolgáltatók felajánlják fogyasztóiknak, hogy alacsonyabb vízdíjért cserébe esetenként rövidebb (maximum 4 óra) vagy hosszabb (maximum 24 óra) a vízszolgáltatás a szolgáltató részéről megszakítható. A szolgáltatónak előzetesen meg kell győződnie róla, hogy a fogyasztó az esetleges vízkimaradást kezelni tudja.

▶ *A rendelkezésre állási fogyasztóknak kiszabott díjak*

A saját víziközművel rendelkező vállalatok az esetleges kapacitáshiány fedezésére szerződést köthetnek a víziközmű szolgáltatókkal. Ebben az esetben a vállalatok rendelkezésre állási díjat (éves fix díj), és fogyasztás arányos díjat vagy foglalási díjat fizetnek. A foglalási díj a fogyasztó maximális napi kapacitás igényétől függ.

▶ *Nem iható víz*

Néhány szolgáltató az ipari fogyasztók számára nem iható (tisztítatlan) vizet ajánl alacsonyabb mennyiség arányos áron. Az alacsonyabb ár ebben az esetben költség alapon indokolható.

A legnagyobb közületi fogyasztók esetében alkalmazandó díjak

A másik jelentős csoportba a **legnagyobb fogyasztók** tartoznak, akiknek éves fogyasztása meghalad egy bizonyos határértéket. Ezekre a fogyasztókra nem vonatkozik az árszabályozás, a szolgáltatóknak ebben az esetben annyit ír elő az OFWAT, hogy az áraknak diszkrimináció mentesnek és indokolatlan előnytől mentesnek kell lenniük.

A közületi fogyasztók esetében a szennyvízdíj meghatározása során a következő összetevőket veszik figyelembe:

- *szennyvíz (foul sewage)*
- *ereszcsatornákon lefolyó esővíz*
- *utakról, járdákról a csatornahálózatba folyó víz*
- *közületi szennyvíz (trade effluent)*

A háztartási fogyasztókhöz hasonlóan a szennyvíz díja mérőóra nélküli fogyasztók esetén az ingatlan adóalapjával arányos díjból és egy rendelkezésre állási díjból tevődik össze. A mérőórával rendelkező fogyasztók szennyvíz díja egy fix rendelkezésre állási díjból és egy fogyasztás arányos díjból áll. Ez esetben a rendelkezésre állási díj szintén függ a vízmérő átmérőjének méretétől (progresszív kéttényezős tarifaképzés).

Az ereszcsatornákon lefolyó esővíz és az utakról, járdákról a csatornahálózatba folyó víz esetén szintén a lakossági fogyasztók esetében bemutatott elvek érvényesülnek. Az ereszcsatornából lefolyó esővíz esetében azonban a közületi fogyasztókra az OFWAT a terület arányos árazást kiemelten ajánlja. A közületi szennyvíz díját elsősorban a keletkezett szennyvíz mennyisége és a víz szennyezettségének mértéke határozza meg.¹⁸³ A közületi szennyvíz díja és a háztartási szennyvíz díja között azonos szennyezettségi fok esetén csak a mennyiségből adódhat különbség.

A fentebb említett díjakon (fix díj, rendelkezésre állási díj, fogyasztás-arányos díj) kívül a következő díjak megfizetésére kötelezheti a szolgáltató a háztartási és a nagy fogyasztókat:

▶ *Csatlakozási díj*

Ez a díj fedezi az ingatlan ivóvíz- és csatornahálózatba történő bekötésének anyag- és munkaköltségeit. Az OFWAT nem határoz ezen díjak mértékéről, azonban arra fel van hatalmazva, hogy a díjak meghatározásából eredő vizákat rendezze.

▶ *Infrastrukturával kapcsolatos díj*

Mind háztartási, mind pedig közületi fogyasztók esetében a szolgáltató a csatlakozáshoz szükséges infrastrukturális fejlesztésekkel kapcsolatos költségeket átruházhatja, ennek az összegnek azonban az OFWAT felső határt szab.

A víz- és szennyvíz-szolgáltatás kapcsán felmerülnek további tevékenységek, melyek nem kapcsolódnak szorosan az alapszolgáltatáshoz (például fogyasztók újracsatlakoztatásának a díja, mérőórák ellenőrzésének a díja). Ezen szolgáltatások vonatkozásában a szabályozó hatóság nem állapít meg díjakat, csupán azok költségalapúságát ellenőrzi.

¹⁸³ A közületi szennyvíz árazását e két tényező mentén egy ún. Modgen formula segítségével határozzák meg a szolgáltatók.

A víziközmű szolgáltatáshoz kapcsolódó egyéb kérdések

▶ *Szociális kérdések*

A szabályozó hatóság jelenleg nem ír elő más hálózatos iparágakban megjelenő egyetemes szolgáltatáshoz hasonló kötelezettséget. Ugyanakkor 1999 júliusa óta a szolgáltatók nem kapcsolhatják ki a háztartási fogyasztók víz és szennyvízellátását azért, mert a fogyasztó nem fizeti a számláját.

▶ *Új vízellátási engedélyek*

2005. december 1-e óta adhatók ki úgynevezett vízellátási licenszek. 2007 májusáig 7 ilyen licenz került kiadásra. A nagyfogyasztók (akiknek éves fogyasztása meghaladja az 50 ezer köbmétert) választhatnak, hogy a vizet az eddigi szolgáltatójuktól, vagy valamelyik licensszel rendelkező szolgáltatótól veszik-e.

Az ellátási lánc másik oldalán a víziközmű szolgáltatók kötelesek hozzáférést biztosítani a licensszel rendelkező szolgáltatóknak a hálózatukhoz.

▶ *Szétválasztás*

Az OFWAT egyre több eszközzel igyekszik a verseny kialakulását ösztönözni az angol és walesi víziközmű piacon. Más hálózatos iparágakban a versenyfeltételek megteremtésének fontos eszköze a szétválasztás. Ez az elkülönült beszámolók készítését jelentő számviteli szétválasztástól a vertikálisan integrált vállalatok teljes tulajdonosi szétválasztásáig terjedhet. Az OFWAT jelenleg tervezi az angol víziközmű piacon a számviteli szétválasztás bevezetését. Ehhez elsősorban azt vizsgálja, hogy a szolgáltatásnak mely elemei azok, ahol a verseny kialakítása lehetséges, és melyek azok a területek, ahol a monopóliumok léte indokolt.

1. MELLÉKLET: A PRIVÁT SZÉKTOR RÉSZARÁNYA ORSZÁGONKÉNT, 2006¹⁸⁴

	Privát szektor aránya, 2006		Lehetőség PPP szolgáltatásra 2015-ig	
	Víz	Csatorna	Víz	Csatorna
<i>Ausztria</i>	3%	0%	10%	15%
Bulgária *	15%	15%	42%	49%
Csehország	65%	62%	84%	79%
<i>Dánia</i>	1%	0%	2%	2%
Észtország	31%	31%	36%	38%
<i>Finnország</i>	0%	1%	0%	2%
Franciaország	76%	57%	82%	72%
Görögország	44%	37%	46%	46%
<i>Hollandia</i>	0%	11%	0%	11%
Horvátország *	0%	17%	22%	27%
Írország *	1%	36%	21%	43%
<i>Lengyelország</i>	3%	3%	10%	13%
Lettország *	0%	0%	23%	23%
<i>Litvánia</i>	0%	0%	15%	0%
Magyarország	27%	26%	31%	36%
Nagy-Britannia	90%	93%	96%	98%
Németország	17%	14%	25%	29%
<i>Norvégia</i>	5%	5%	5%	10%
Olaszország	41%	29%	52%	47%
<i>Oroszország</i>	4%	1%	18%	12%
Portugália	27%	20%	56%	51%
<i>Románia</i>	11%	0%	19%	17%
Spanyolország	45%	52%	63%	56%
<i>Svájc</i>	0%	0%	0%	0%
<i>Svédország</i>	1%	1%	5%	5%
Szlovákia	20%	20%	37%	37%
Szlovénia *	0%	10%	26%	26%
<i>Ukrajna</i>	0%	0%	5%	5%

Jelölések:

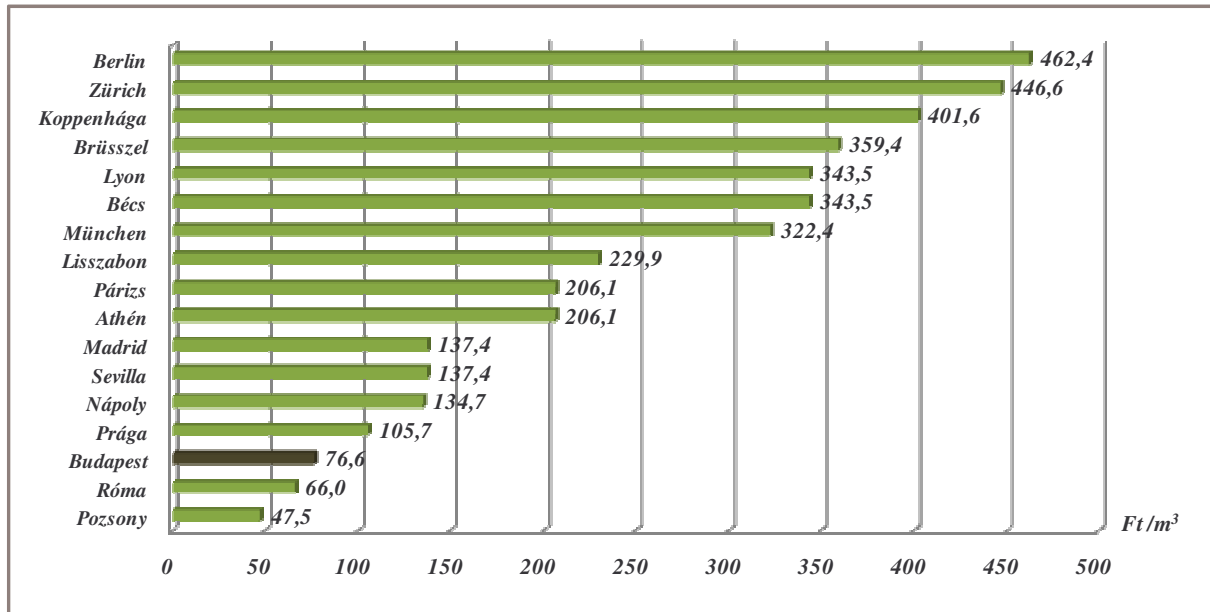
kiemelt – nagyarányú privát részvétel

dőlt – alacsony arányú privát részvétel

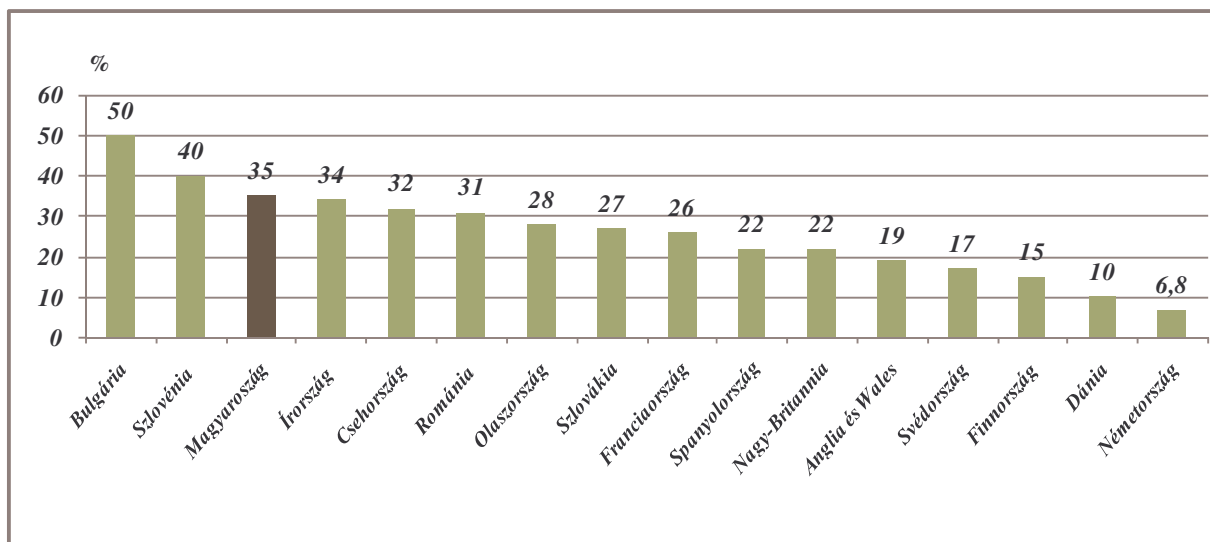
* – nagymértékű növekedés

¹⁸⁴ Forrás: Owen, D. L. (2007)

2. MELLÉKLET: AZ IVÓVÍZSZOLGÁLTATÁS DÍJA EGYES EURÓPAI VÁROSOKBAN, 2006¹⁸⁵

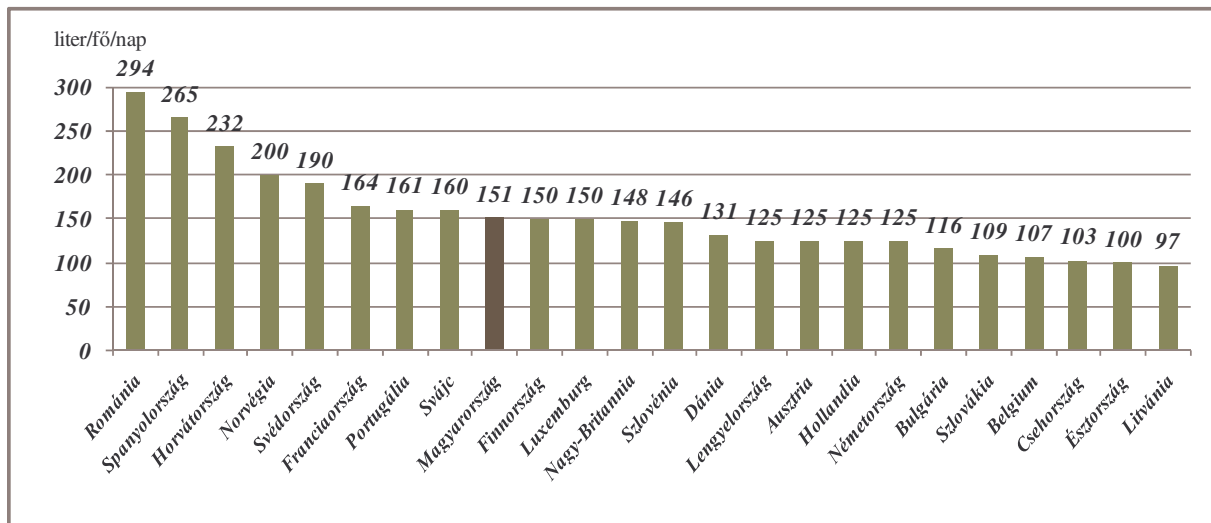
3. MELLÉKLET: A HÁLÓZATI VESZTESÉG ARÁNYA AZ EGYES ORSZÁGOKBAN¹⁸⁶

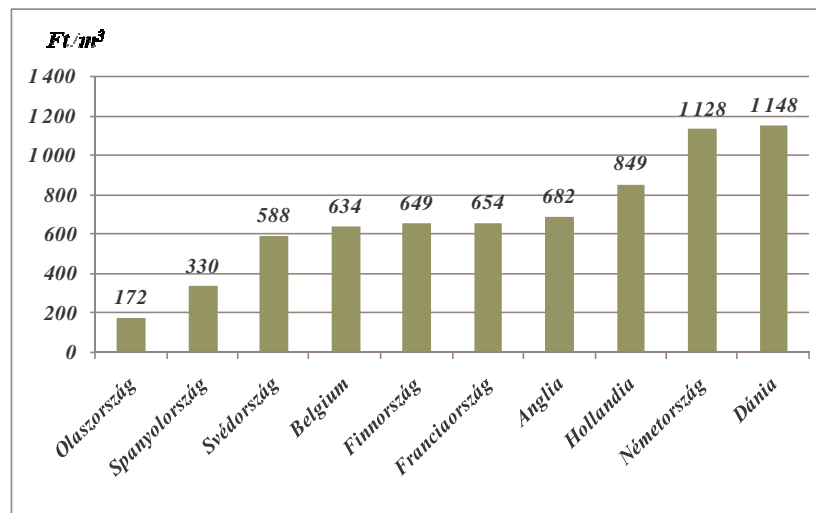
¹⁸⁵ Hivatkozás: Austrian Water: Facts and Figures, 2006-os átlagos, 264,27 HUF/€ devizaárfolyamon számolva

¹⁸⁶ Hivatkozás: WVGW (2008), 40. oldal

4. MELLÉKLET: EGY FŐRE JUTÓ VÍZFOGYASZTÁS AZ EURÓPAI ORSZÁGOKBAN¹⁸⁷

5. MELLÉKLET: A VÍZSZOLGÁLTATÁS ÁTLAGOS ÁRAI EGYES EURÓPAI ORSZÁGOKBAN¹⁸⁸

¹⁸⁷ Hivatkozás: WVGW (2008), 21. oldal

¹⁸⁸ Hivatkozás: [OECD 3], 66. oldal